

**T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**KENTSEL YOKSULLUK VE MİKRO FİNANSMAN:
KOCAELİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERVE AKATAY

**ANABİLİM DALI: İKTİSAT
PROGRAMI : İKTİSADİ GELİŞME VE ULUSLARARASI
İKTİSAT**

KOCAELİ - 2011

**T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**KENTSEL YOKSULLUK VE MİKRO FİNANSMAN:
KOCAELİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERVE AKATAY

**ANABİLİM DALI: İKTİSAT
PROGRAMI : İKTİSADİ GELİŞME VE ULUSLARARASI
İKTİSAT**

DANIŞMAN: PROF. DR. YUSUF BAYRAKTUTAN

KOCAELİ - 2011

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KENTSEL YOKSULLUK VE MİKRO FİNANSMAN:
KOCAELİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: Merve AKATAY

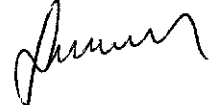
Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 15.06.2011-2011/18

Prof. Dr. Yusuf
BAYRAKTUTAN

Yrd. Doç. Dr. Gülten
DURSUN

Yrd. Doç. Dr. Selçuk
KOÇ

TEŞEKKÜR

Bu tezin ortaya çıkmasında çok büyük katkıları olan ve karŐılaŐtıđım problemlerin çözümünde en büyük desteği sağlayan değerli danışman hocam Prof. Dr. Yusuf Bayraktutan'a sonsuz teŐekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. ÇalıŐmama verdiği katkılardan dolayı hocam Yrd. Doç. Dr. Selçuk Koç'a ve tez çalıŐmam sırasında göstermiş oldukları manevi desteklerden ötürü ArŐ. Gör. Hanife Bıdırdı ve ArŐ. Gör. Meltem Tarı zgr ile İktisat bölümünün diğer değerli hocalarına Őükranlarımı sunarım.

Saha alıŐması sırasındaki yardımlarından dolayı Kocaeli İl zel İdaresi Mikro Kredi Birimi personeline teşekkür ederim. Diğer taraftan, yaŐamım boyunca beni her zaman destekleyen, tüm sıkıntıların üstesinden gelmemde sevgi ve ilgilerini esirgemeyen aileme de teŐekkürü bir borç bilirim.

Merve AKATAY

İstanbul, Mayıs 2011

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	I
İÇİNDEKİLER.....	II
ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	VI
KISALTMALAR	VII
TABLolar LİSTESİ.....	VIII
GRAFİKLER LİSTESİ.....	X
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YOKSULLUK OLGUSU, TÜRKİYE’DE VE DÜNYADA GENEL DURUM

1.1. YOKSULLUK KAVRAMI.....	3
1.2. YOKSULLUK TÜRLERİ.....	5
1.2.1. Mutlak Yoksulluk.....	5
1.2.2. Göreli Yoksulluk.....	5
1.2.3. İnsani Yoksulluk.....	7
1.2.4. Öznel Yoksulluk.....	8
1.2.5. Aşırı Yoksulluk	8
1.2.6. Kronik Yoksulluk.....	9
1.2.7. Olağanüstü Yoksulluk.....	9
1.2.8. Kırsal Yoksulluk.....	9
1.2.9. Kentsel Yoksulluk.....	9
1.3. YOKSULLUĞUN NEDENLERİ.....	10
1.4. YOKSULLUKLA MÜCADELE YAKLAŞIMLARI.....	12
1.4.1. Yoksullukla Dolaylı Mücadele Yaklaşımı.....	12
1.4.2. Yoksullukla Doğrudan Mücadele Yaklaşımı.....	13
1.5. DÜNYADA YOKSULLUĞUN BOYUTLARI.....	15
1.6. TÜRKİYE’DE YOKSULLUĞUN BOYUTLARI.....	17
1.7. TÜRKİYE’DE YOKSULLUKLA MÜCADELE.....	24

İKİNCİ BÖLÜM
MİKRO FİNANSMAN YAKLAŞIMI VE MİKRO FİNANS
UYGULAMALARINDAN ÖRNEKLER

2.1. MİKRO FİNANSMAN VE MİKRO KREDİ	28
2.2. MİKRO FİNANS SİSTEMİNİN ÖZELLİKLERİ.....	30
2.3. KLASİK BANKACILIK SİSTEMİ İLE MİKRO FİNANSIN	
KARŞILAŞTIRILMASI.....	31
2.4. MİKRO FİNANSMAN KURULUŞLARI.....	35
2.5. BAŞARILI MİKRO FİNANS KURULUŞLARININ ÖZELLİKLERİ.....	35
2.6. MİKRO FİNANS KREDİLENDİRME MODELLERİ.....	37
2.6.1. Birlik Modeli.....	38
2.6.2. Banka Garantisi Modeli.....	38
2.6.3. Topluluk Bankacılığı Modeli.....	38
2.6.4. Kooperatif Modeli.....	39
2.6.5. Kredi Birlikleri Modeli.....	39
2.6.6. Grameen Modeli.....	39
2.6.7. Grup Modeli.....	40
2.6.8. Bireysel Model.....	40
2.6.9. Aracılık Modeli.....	40
2.6.10. Sivil Toplum Örgütü Modeli.....	41
2.6.11. Grup Baskısı Modeli.....	41
2.6.12. Döner Tasarruf ve Kredi Birlikleri (Rotating Savings and Credit Associations: ROSCA).....	42
2.6.13. Küçük İşyeri Modeli.....	42
2.6.14. Köy Bankacılığı Modeli.....	43
2.6.15. KIVA Modeli.....	43
2.7. MİKRO FİNANSIN TEMEL PRENSİPLERİ.....	43
2.8. DÜNYADA MİKRO FİNANS UYGULAMALARI.....	47
2.8.1. Mikro Finansın Gelişimi.....	47
2.8.2. Güncel Uygulamalar.....	50
2.8.2.1. Doğu Asya ve Pasifik.....	53
2.8.2.2. Güney Asya ve Grameen Bank Mikro Kredi Uygulaması.....	55

2.8.2.3. Latin Amerika ve Karayipler.....	63
2.8.2.4. Sahra Altı Afrika.....	65
2.8.2.5. Doğu Avrupa ve Orta Asya.....	66
2.8.2.6. Orta Doğu ve Kuzey Afrika.....	68
2.9. TÜRKİYE'DE MİKRO FİNANS UYGULAMALARI.....	69
2.9.1. MAYA Mikro Ekonomik Destek İşletmesi	70
2.9.2. Türkiye Grameen Mikro Kredi Programı (TGMP).....	73

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KOCAELİ'NDE KENTSEL YOKSULLUK ve MİKRO FİNANS UYGULAMALARI

3.1. KOCAELİ'NİN COĞRAFİ KONUMU.....	77
3.2. KOCAELİ'NİN EKONOMİK YAPISI.....	77
3.3. KOCAELİ NÜFUSUNUN ÖZELLİKLERİ.....	78
3.4. KOCAELİ'NDE KENTSEL YOKSULLUK ve YOKSULLUĞU AZALTMAYA YÖNELİK ÇALIŞMALAR.....	82
3.4.1. Kocaeli İl Özel İdaresi Mikro Kredi Uygulaması.....	83
3.4.1.1. Mikro Kredi Alma Şartları.....	84
3.4.1.2. Mikro Krediyeye Başvurma.....	84
3.4.1.3. Mikro Kredi Zorunlu Eğitim Programı.....	85
3.4.1.4. Kredilerin Onaylanması.....	85
3.4.1.5. Mikro Kredilerin Kullanımı.....	86
3.4.1.6. Mikro Kredilerin Geri Ödenmesi.....	86
3.4.1.7. İkinci Kez Mikro Kredi Kullanımı.....	87
3.4.2. Mikro Kredi Kullanıcılarına Yönelik Bir Saha Araştırması.....	91
3.4.2.1. Araştırmanın Amacı.....	91
3.4.2.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklem.....	91
3.4.2.3. Araştırma Bulguları ve Verilerin Yorumlanması.....	91
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	103
EK: ANKET ÖRNEĞİ.....	105
KAYNAKÇA	107
ÖZGEÇMİŞ	

ÖZET

Yoksulluk, sadece azgelişmiş ülkelerin değil, gelişmiş ülkelerin de en önemli sorunlarından biridir. Yoksullukla mücadele kapsamında değerlendirilebilecek bir yöntem olan mikro finansman, daha dar anlamıyla mikro kredi, yoksulların özellikle de yoksul kadınların küçük kredilerle büyük işler başarmalarına fırsat verme projesidir.

Bu çalışmanın temel amacı, mikro kredi kullanımının kentsel yoksulluğun azaltılmasında oynadığı rolü tespit edebilmektir. Bu bağlamda, Kocaeli İl Özel İdaresi'nden mikro kredi kullanan kadınlara yönelik bir anket uygulanmıştır. Anket sonuçları, mikro kredi alarak ekonomik bir faaliyette bulunan kadınların gelirlerinin, harcamalarının ve tasarruflarının arttığını ve böylece kentsel yoksulluğun azaldığını göstermektedir. Ayrıca mikro kredinin, yoksul kadınların sadece ekonomik açıdan değil, sosyal bakımdan da gelişimlerine katkıda bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Kentsel Yoksulluk, Yoksullukla Mücadele Mikro Finansman, Mikro Kredi

ABSTRACT

Poverty is one of the most important issues, not only for less developed countries but also for developed ones. Micro finance, in narrow sense micro credit, is the project that provides poor people, especially poor women, an opportunity to achieve remarkable changes with small funds which is considered to be one of the methods of struggling with poverty.

The main aim of this study, is to determine the role of using micro credit in order to decrease urban poverty. In this context, survey was carried out about the women using micro credit provided by Kocaeli Special Provincial Administration. Results of the survey show that incomes, expenditures and savings of the poor women increased thanks to economic activity by using micro credit and thus, urban poverty has decreased. Also it's been concluded that micro credit, makes contribution to poor women's life not only economically but also socially.

Key Words: Poverty, Urban Poverty, Struggle with Poverty, Micro Finance, Micro Credit,

KISALTMALAR

ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
BM	: Birleşmiş Milletler
CGAP	: Consultative Group to Assist the Poor
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
FAO	: Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
HPI-I	: Gelişmekte Olan Ülkeler İçin İnsani Yoksulluk İndeksi
HPI-II	: Gelişmiş Ülkeler İçin İnsani Yoksulluk İndeksi
KEDV	: Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı
MDG	: Millennium Development Goals
p./pp.	: Sayfa/ Sayfalar
s./ss.	: Sayfa/ Sayfalar
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SRAP	: Sosyal Riski Azaltma Projesi
SYDTF	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu
SYDGM	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü
TGMP	: Türkiye Grameen Mikro Kredi Programı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
WB	: Dünya Bankası
WHO	: Dünya Sağlık Teşkilatı

TABLolar LİSTESİ

Tablo-1: Bölgesel Yoksulluk Oranları (Günlük 1.25 \$ altında gelire sahip nüfus oranı)	15
Tablo-2: Bölgesel Yoksulluk Oranları (Günlük 2 \$ altında gelire sahip nüfus oranı).....	16
Tablo-3: Seçilmiş Ülkelerde 2010 Yılı İnsani Gelişme Endeksi.....	17
Tablo-4: Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Türkiye’de Yoksulluk Oranları (2002-2009).....	18
Tablo-5: Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelirlerine Göre Sıralı % 20’lik Gruplar.....	20
Tablo-6: Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Kentlerde Yoksulluk Oranları (2002-2009)	23
Tablo-7: 1997- 2009 Yılları Arasında Mikro Kredinin Gelişimi.....	52
Tablo-8: Mikro Kredi Uygulamasının Bölgesel Dağılımı.....	53
Tablo-9: Doğu Asya ve Pasifik’te Mikro Finans (2009).....	54
Tablo-10: Güney Asya’da Mikro Finans (2009).....	55
Tablo-11: Grameen Bankası’nın 2002-2009 Performans Göstergeleri.....	62
Tablo-12: Latin Amerika ve Karayipler’de Mikro Finans (2009).....	64
Tablo-13: Afrika’da Mikro Finans (2009).....	66
Tablo-14: Doğu Avrupa ve Orta Asya’da Mikro Finans (2009).....	67
Tablo-15: Türkiye’de Mikro Finans (2009).....	67
Tablo-16: Orta Doğu ve Kuzey Afrika’da Mikro Finans (2009).....	68
Tablo-17: MAYA Mikro Ekonomik Destek İşletmesi Mikro Kredi Performansı (2002-2010).....	71
Tablo-18: TGMP’nin Verimliliği.....	75
Tablo-19: Türkiye ve Kocaeli’nde Nüfus (1965-2010).....	78
Tablo-20: Türkiye ve Kocaeli’nde İşgücü (2009).....	80
Tablo-21: Türkiye ve Kocaeli Bölge’de Gelir Dağılımı (2003).....	81
Tablo-22: Mikro Kredi Projesinin Gelişimi.....	88
Tablo-23: Mikro Kredi Kullanan Kadınların Yaş Dağılımı (İzmit).....	89
Tablo-24: Mikro Kredi Kullanan Kadınların Eğitim Durumu (İzmit).....	89

Tablo-25: Mikro Kredi Kullanan Kadınların Medeni Durumu (İzmit).....	90
Tablo-26: Mikro Kredi Kullanan Kadınların Çocuk Sayısı (İzmit).....	90
Tablo-27: Mikro Kredi Kullananların İş Deneyimlerinin Olup Olmadığı (İzmit)....	90
Tablo-28: Mikro Kredi Kullanıcılarının Yaş Dağılımı	91
Tablo-29: Mikro Kredi Kullanıcılarının Eğitim Durumu.....	92
Tablo-30: Mikro Kredi Kullanıcılarının Medeni Durumu	92
Tablo-31: Sahip Olunan Çocuk Sayısı.....	92
Tablo-32: Mikro Kredi Kullanıcılarının Doğum Yerleri.....	93
Tablo-33: Kocaeli'ne Hangi Şehirden Göç Edildiği.....	93
Tablo-34: Kocaeli'ne Göç Sebebi.....	94
Tablo-35: Mikro Kredi Kullanıcılarının İkamet Ettikleri İlçeler.....	94
Tablo-36: Oturulan Evin Durumu	95
Tablo-37: Aynı Evde Yaşayan Kişi Sayısı.....	95
Tablo-38: Ailedeki Çalışan Sayısı.....	95
Tablo-39: Herhangi Bir Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıt Durumu.....	95
Tablo-40 : Mikro Krediden Önce Banka Kredisine Başvurma Durumu.....	96
Tablo-41: Banka Kredisine Başvurmama Nedeni.....	96
Tablo-42: Mikro Kredi Sisteminden Nasıl Haberdar Olunduğu.....	97
Tablo-43: Mikro Krediyeye Başvurma Amacı.....	97
Tablo-44: Daha Önce Herhangi Bir İş Deneyiminin Olup Olmadığı.....	97
Tablo-45: Faaliyette Bulunulan İş Kolları.....	98
Tablo-46: Kaç Kere Mikro Kredi Alındığı.....	98
Tablo-47: Çalışmaya Başladıktan Sonra Yaşantılarında Meydana Gelen Değişim...99	
Tablo-48: Mikro Kredi Kullanmadan Önce Ailenin Aylık Gelir Durumu.....	99
Tablo-49: Ailenin Mikro Krediden Sonra Aylık Gelir Durumu.....	99
Tablo-50: Mikro Kredinin Yapılan Ekonomik Faaliyete Etkisi.....	100
Tablo-51: Mikro Kredi Uygulamasında Karşılaşılan Sorunlar.....	100
Tablo-52: Mikro Kredi Kullandıktan Sonra Gıda, Eğitim, Sağlık vb. Harcamalarda Meydana Gelen Değişim.....	101
Tablo-53: Mikro Kredi Kullandıktan Sonra Tasarruflarda Meydana Gelen Değişim.....	101
Tablo-54: Mikro Kredi Kullandıktan Sonra Yaşam Kalitesinde Meydana Gelen Değişim	101

Tablo-55: Mikro Kredi Kullanımından Duyulan Memnuniyet.....	102
Tablo-56: Mikro Kredi Hizmetlerinin Başka İnsanlara Önerilmesi.....	102

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik-1: Mikro Kredi Kullanıcılarının Eğitim Durumu.....	71
Grafik-2: Mikro Kredi ile Yapılan İşlerin Sektörel Dağılımı.....	72
Grafik-3: Kullanılan Mikro Kredilerle Üretimin Gerçekleştirildiği Yer.....	72

GİRİŞ

Yoksulluk, gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun tüm ülkelerin mücadele ettiği sorunların başında gelmektedir. Özellikle 1990'lı yıllardan itibaren yoksulluğun küresel bir sorun olarak algılanmaya başlanması, Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların bu konu üzerinde yoğunlaşmalarını sağlamıştır.

2000 yılında Birleşmiş Milletler tarafından ilan edilen ve 189 üye ülkenin 2015 yılına kadar gerçekleştirmeyi taahhüt ettiği Binyıl Kalkınma Hedefleri arasında aşırı yoksulluğun ortadan kaldırılması hedefinin varlığı, yoksulluk sorununun güncelliğini koruduğuna işaret etmektedir.

Yoksullukla mücadelede özellikle son yıllarda mikro finansman yaklaşımının öne çıktığı görülmektedir. Dar gelirli bireylere yardım ve bağış yapmak yerine bankalar, sivil toplum kuruluşları, kredi kooperatifleri ve diğer resmi mali sistem ögeleri aracılığı ile onların ihtiyaçlarını karşılayacak ve üretime sevk edecek düşük meblağlardaki kredilerin kullandırılması, tasarruf ve diğer temel finansal hizmetlerin sağlanması olarak tanımlanabilen mikro finansman, yoksullukla savaşında etkili bir araç olduğu iddiasındadır. Mikro finansman sistemi, yoksullara yapılan yardımların, insanları tembelliğe ittiğini ve yoksulluğu azaltmadığını, yoksulların alacakları mikro krediler sayesinde bir iş yaparak yoksulluktan kurtulabileceklerini ileri sürmektedir. 1970'li yıllarda Muhammed Yunus tarafından Bangladeş'te başlatılan mikro kredi projesi, bugün dünyanın gerek gelişmiş gerekse azgelişmiş birçok ülkesinde yoksullukla mücadelede kullanılan en etkin yöntemlerden biri haline gelmiştir.

Yoksul insanların, özellikle de kadınların, finansal hizmetlere erişiminin sağlanarak ekonomik ve sosyal konumlarının iyileştirilmesi amacını taşıyan sistem, ülkemizde sivil toplum örgütleri ve il özel idareleri tarafından uygulanmaktadır.

Bu çalışmayla, "Kentsel yoksulluk mikro kredi uygulamalarıyla azaltılabilir", yönündeki hipotezimiz sınanmış; Kocaeli ilinde verilen mikro kredilerin, kentsel yoksulluğun azaltılmasına ne oranda katkı sağladığı belirlenmeye çalışılmıştır. Bu

noktadan hareket edilerek hazırlanan “Kentsel Yoksulluk ve Mikro Finansman: Kocaeli Örneği” başlıklı çalışma, giriş ve sonuç kısımları dışında 3 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, yoksulluğa ilişkin kavramsal çerçeve çizilerek yoksulluğun nedenleri, yoksullukla mücadele yaklaşımları, dünyada ve Türkiye’de yoksulluğun boyutları ile Türkiye’de yoksullukla mücadele politikaları üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde, mikro finansman ve mikro kredi kavramları tanımlanarak mikro finans sisteminin yapısı, özellikleri, gelişimi ile dünyada ve Türkiye’de mikro finans uygulamalarına yer verilmiştir.

Çalışmanın son bölümü olan üçüncü bölümde ise, Kocaeli kentinin coğrafi konumu, kent nüfusunun özellikleri, kentin ekonomik yapısı ele alınarak Kocaeli’nde kentsel yoksulluk ve yoksulluğu azaltmaya yönelik çalışmalar üzerinde durulmuş; saha araştırması kapsamında, Kocaeli İl Özel İdaresi’nden mikro kredi kullanan 102 kadınla yapılan anket bulgularına yer verilmiş ve anket sonuçlarının analizinin devamında sisteme ilişkin öneriler dile getirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

YOKSULLUK OLGUSU, DÜNYADA ve TÜRKİYE'DE GENEL DURUM

1.1. YOKSULLUK KAVRAMI

Sorunun karmaşık ve çok boyutlu niteliği nedeniyle ilgili literatürde ittifak edilmiş bir tanıma rastlanmasa da yoksulluk, çok genel bir anlatımla insanların ihtiyaçlarını karşılayamama durumunu ifade etmektedir.

Yoksulluğun sadece ekonomik bir sorun olmakla kalmayıp aynı zamanda sosyal, kültürel, siyasal ve psikolojik boyutu da olan çok yönlü bir kavram olması, üzerinde görüş birliğine varılan tek bir tanım yapılmasını zorlaştırmaktadır. Öte yandan yoksulluğu, “açlık”, “eğitimsizlik”, “barınacak bir evinin olmaması”, “hasta olmak ve tedavi olamamak”, “hiçbir işinin olmaması ya da iyi bir işe sahip olamamak”, “kirli suyun sebep olduğu hastalık nedeniyle çocuğunu kaybetmek”, “gelecek korkusuyla yaşamak ve çocuklarının geleceğinden endişe duymak”, “umutsuzluk”, “eşitsizlik”, “özgür olamamak”, “siyasal yaşama katılamamak”, şeklinde yoksulluğun farklı boyutlarını ele alarak tanımlamak mümkündür.¹ Ancak yoksulluk kavramında en belirgin özellik “temel ihtiyaçlar” konusudur. Genellikle bir kişinin, asgari düzeyde yaşayabilecek koşulları kapsayan yiyecek, barınma, giyim ve sağlık gibi temel nitelikleri içeren temel ihtiyaçlarını karşılayamadığı durumda yoksul olduğu kabul edilmektedir.²

Dünya Bankası yoksulluğu daha çok parasal gelir açısından, minimum yaşam standardına ulaşamamak olarak tanımlarken, kalkınma iktisatçısı Amartya Sen'e göre yoksulluk, “belirli bir asgari kabiliyeti devam ettirememek” şeklinde tanımlanmaktadır.³

¹ Naci Gündoğan, “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele”, **Ankara Sanayi Odası Dergisi**, (Ocak / Şubat) 2008, ss. 42-43.

² Pascale Joassart-Marcelli, “Working Poverty in Southern California: Towards an Operational Measure”, **Social Science Research**, Vol. 34, 2005, p. 25.

³ John Gafar, “Growth, Inequality and Poverty in Selected Caribbean and Latin American Countries with Emphasis on Guyana”, **Journal of Latin American Studies**, Cambridge University Press, 1998, p. 592.

Dünyamız her ne kadar ekonomik ve teknolojik gelişmelerin, refahın ve bolluğun arttığı bir dönemi yaşasa da, yoksulluğun etkileri azalmak yerine kendini her geçen gün daha fazla hissettirmektedir.

Dünyada 1980’lerde başlayan ekonomik gelişmelerin yanısıra sosyal, siyasal ve kültürel değişimler, yoksulluk kavramını kalkınma tartışmalarında ön plana çıkarmıştır. Bu çerçevede yoksulluğun özellikle Dünya Bankası tarafından hazırlanan 1990 yılı Dünya Kalkınma Raporu’nda ana tema olarak işlenmesi,⁴ yoksulluk çalışmalarını ve araştırmalarını hızlandırmış, yoksulluğun ekonomik bir olgu olmanın ötesinde, sosyal, politik ve kültürel sorunları da içeren çok boyutlu bir sorun haline dönüşmesiyle uluslararası kuruluşların da konuya olan ilgileri artmıştır. Yoksulluk, temelde bir azgelişmişlik sorunu gibi algılansa da gelişmiş ülkelerde de görülmekte ve tartışılmaktadır. Ancak gelişmiş ülkelerde büyümenin yanında, refah devleti kapsamında düşük gelirli kesimler için devletin sağladığı gelir desteği, yaygın sağlık ve eğitim hizmetleri ve işsizlik sigortası gibi uygulamalar yoksulluğun etkilerinin bu ülkelerde daha az hissedilmesini sağlarken, kaynak yetersizliği nedeniyle bu tür hizmetlerin sınırlı olması, yoksulluk sorununun özellikle azgelişmiş ülkelerde daha fazla hissedilmesine neden olmaktadır.⁵

Genel olarak, “belirli bir hayat standardından yoksun kalmak”⁶ şeklinde tanımlanabilen yoksulluğun, farklı türleri aşağıda açıklanacaktır.

⁴ World Bank, **World Development Report 1990: Poverty**, New York: Oxford University Press, p.1.

⁵ Turhan Korkmaz ve Fatih Bayramoğlu, “Yoksullukla Mücadelede Mikro Finans Modeli ve Mikro Finans Kuruluşlarının Finansal İşlevleri”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi (MUFAD)**, Sayı: 34, 2007, ss. 98-99.

⁶ Ersan Bocutoğlu, “Türkiye’de Kamu Ekonomisi ve Yönetiminin Şeffaflaştırılması, Yolsuzluk ve Yoksullukla Mücadele”, **Yoksulluk**, 1. Ulusal Yoksulluk Sempozyumu, 31 Mayıs-1 Haziran 2003, Cilt I, İstanbul: Deniz Feneri Derneği Yayınları, s. 221.

1.2. YOKSULLUK TÜRLERİ

1.2.1. Mutlak yoksulluk

İlk kez J. Rowntree tarafından kullanılmış olan mutlak yoksulluk kavramı, insanların yaşamak için gerekli asgari ihtiyaçlarını karşılamak bakımından yeterli kaynağa sahip olamama durumunu ifade etmektedir.⁷ Diğer bir tanıma göre mutlak yoksulluk, hanehalkı ya da bireyin yaşamını fiziken devam ettirebilmek için ihtiyaç duyduğu en düşük tüketim seviyesidir. Bu seviyeyi belirleyen unsur, birey ya da hanehalkının bütçesidir. Bu bütçelemeye iki temel unsur bulunur: Birincisi aile büyüklüğü ile en düşük seviyede tüketilecek mal ve hizmet ihtiyaçları, ikincisi ise bu ihtiyaçları karşılayacak mal ve hizmetlerin fiyatlarıdır. Buradan elde edilen ve para birimi ile ifade edilen miktar fakirlik çizgisi olarak anılır. Fakirlik çizgisi ile hesaplanan birey ya da hanehalkı geliri karşılaştırılarak hanehalkı veya birey geliri fakirlik çizgisi gelirinden az olanlar yoksul, fazla olanlar ise yoksul olmayanlar biçiminde nitelendirilir.⁸

Dünya Bankası ise günlük geliri 2400k/cal besini almaya yetmeyenleri mutlak yoksul olarak tanımlamıştır. Az gelişmiş ülkeler için mutlak yoksulluk sınırı satın alma gücü paritesine göre kişi başına günlük 1 ABD doları kabul edilirken, Latin Amerika ve Karayipler için 2 ABD doları, Türkiye'nin de içinde bulunduğu Doğu Avrupa ülkeleri için 4 ABD doları, gelişmiş sanayi ülkeleri için ise 14.4 ABD doları olarak belirlenmiştir.⁹

1.2.2. Göreli yoksulluk

Görelî yoksulluk kavramı, insanın toplumsal bir varlık olmasından yola çıkarak yoksulluğun sadece kaynaklara erişememe ve yaşamı sürdürmemeye meselesi olmayıp kişi ya da hanehalkının içinde yaşadığı toplum tarafından kabul edilen asgari yaşam düzeyine sahip olamama durumunu ifade etmektedir.¹⁰ Görelî yoksulluk kavramında, yoksulluk çizgisi, genellikle ortalama gelir düzeyinin belli bir yüzdesi

⁷ Şaduman Okumuş, **Dünyada ve Türkiye'de Mikro Finansman ve Yoksulluğun Azaltılması**, Yayın No: 31, İstanbul: İTO Yayınları, 2010, ss.72-73.

⁸ Recep Dumanlı, **Yoksulluk ve Türkiye'deki Boyutları**, Ankara: DPT Yayını, 1996, ss. 6-7.

⁹ DPT, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele ÖİK Raporu**, Ankara: DPT Yayını, 2001, s. 104.

¹⁰ Gündoğan, a.g.m., s. 43.

(standart olan % 50'dir) alınarak belirlenmektedir.¹¹ Bireylerin, içinde yaşadıkları toplumun ortalama refah düzeyinin altında olması şeklinde de tanımlanabilen görelî yoksulluk, toplumdaki gelir dağılımı eşitsizliklerinin önemli bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Görelî yoksulluk, yoksul birey ya da hanehalkı ile o toplumdaki mevcut şartlara göre ortalama bir gelire sahip olan birey ya da hane halkı arasındaki gelir kaynaklarına sahip olma gücü arasındaki farkı ifade etmektedir.¹² Townsend'e göre görelî yoksulluk, temel ihtiyaçlarını mutlak olarak karşılayabilen ancak kişisel kaynakların yetersizliği sebebiyle toplumun genel refah seviyesi altında kalan ve toplumda gelenek haline gelmiş faaliyetlere katılımın engellenmiş olduğu insanların durumunu tanımlamaktadır.¹³

Gerçekte görelî fakirler hiçbir geliri olmayan yoksullar değil, gelir yoksulu olan dar gelirli insanlardır. Devamlı bir gelire ve asgari hayat standardına sahip olsalar bile bu kesimin gelir düzeyi, genellikle ortalama refah seviyesinin altında kalmaktadır. Bu gruplar, temel ihtiyaçlarını kısmen de olsa karşılayabilmekte fakat eğitim, sağlık, altyapı, sosyo-kültürel katılım ve konut kalitesi açısından yetersiz bir profil çizmekte, gelişmiş ülkelerde vazgeçilmesi zor olan, hayatı kolaylaştıran telefon, televizyon, buzdolabı, çamaşır makinesi gibi bazı araçlara sahip olamamaktadırlar.¹⁴

Mutlak yoksulluk kavramına göre, yoksulların bulunmadığı bir toplum olabilirken, yoksulluğu bir eşitsizlik olgusu olarak alan ve gelir dağılımıyla doğrudan ilişkilendiren görelî yoksulluk yaklaşımına göre, toplumda her zaman yoksul bir kesim olacaktır.¹⁵

¹¹ TÜSİAD, "Türkiye'de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk, Avrupa Birliği ile Karşılaştırma", http://www.tusiad.org/_rsc/shared/file/tbgdyabk.pdf (Erişim tarihi:18.04.2011).

¹² Dumanlı, a.g.e., s. 8.

¹³ Peter Townsend , **Poverty in the United Kingdom: A Survey of Household Resources and Standards of Living**, Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1979.

¹⁴ Dumanlı, a.g.e., ss. 6-8.

¹⁵ Fikret Şenses, **Küreselleşmenin Öteki Yüzü**, 4. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2006, s. 92.

1.2.3. İnsani yoksulluk

İnsani yoksulluk kavramı, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından geliştirilmiş ve ilk kez 1997 İnsani Kalkınma Raporu'nda yer almış bir yoksulluk ölçütüdür. UNDP'nin tanımına göre insani yoksulluk, katlanılabılır bir yaşam için gerekli fırsatlar ve seçeneklerden feragat etmektir.¹⁶ Bu tanımla yoksulluğun, ekonomik bir kategori olan gelir düzeyi ile ilişkilendirilmesinden çok insani bir kategori olması gerekliliği vurgulanmıştır.

İnsani yoksulluğun ölçülmesi, gelir yoksulluğundan farklı olarak eğitim düzeyi, yaşam süresi ve temiz su kaynaklarına erişim gibi konular üzerine odaklanmaktadır. İnsani yoksulluğu ölçmek amacıyla geliştirilen İnsani Yoksulluk İndeksi, gelişmekte olan ülkeler için (HPI-I) şu üç kriterden yola çıkarak hesaplanmaktadır:¹⁷

- i. **Beklenen yaşam süresi:** İnsani yoksulluğun ilk göstergesi, uzun bir yaşamdan yoksun olmaktır. UNDP, hesaplamalarında 40 yaşı esas almakta ve bu yaşın altındaki yaşam süresini insani yoksulluğun bir ögesi olarak kabul etmektedir.
- ii. **Eğitim:** İnsani yoksulluğun ikinci göstergesi, eğitim olanaklarından yoksun olmaktır. Yetişkinler arasında okuma yazma bilmeme oranının yüksekliği de insani yoksulluğun bir ögesi olarak kabul edilmektedir.
- iii. **Makul bir yaşam standardı:** İnsani yoksulluğun bir diğer göstergesi ise ekonomik ve sosyal olanaklardan yoksun olmak, belli bir hayat standardına sahip olamamaktır. Sağlıklı içme suyuna sahip olmayan nüfus oranı, temel sağlık imkanlarından yoksun olan nüfus oranı, 5 yaşın altında olan ve yeterli beslenemeyen nüfus oranı olmak üzere üç veriden yararlanılarak ekonomik ve sosyal imkanlara sahip olma düzeyi belirlenmektedir.

¹⁶ UNDP, **Human Development Report 1997**, New York: Oxford University Pres, 1997, s. 2.

¹⁷T.C.Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, "Kadın ve Yoksulluk", <http://www.ksgm.gov.tr/Pdf/yoksulluk.pdf> (Erişim tarihi: 11.04.2010), s. 7.

İnsani Yoksulluk İndeksi gelişmiş ülkeler için (HPI-II) ise şu kriterlerden yola çıkılarak hesaplanır:¹⁸

- i. **Yaşam süresi:** 60 yaşından daha fazla beklenen yaşam süresine sahip olmayan nüfus oranı,
- ii. **Eğitim:** Yeterli ölçüde okuma yazma bilmeyenlerin oranı,
- iii. **Makul bir yaşam standardı:** Yoksulluk sınırı altında yaşayanların oranı,
- iv. **Sosyal dışlanma:** Uzun dönem işsizlik oranı.

1.2.4. Öznel yoksulluk

Öznel yoksulluk yaklaşımı, temel ihtiyaçların karşılanıp karşılanmadığı konusunda yoksulların kendi algılamalarını ön plana çıkaran ve yoksulluğun unsurlarının, yoksullarla karşılıklı görüşmeler sonucunda yoksulların kendileri tarafından belirlendiği bir yoksulluk yaklaşımıdır. Bu yaklaşımın en önemli faydası, toplumca kabul edilebilir yaşam düzeyinin uzmanlar tarafından dışarıdan değil, bu durumu en iyi bilen yoksulların kendileri tarafından belirlenmesidir.¹⁹

Öznel yoksulluk yaklaşımında yoksulluk çizgisi, anket yoluyla topluma sorularak belirlenmektedir. Anket uygulanırken, deneklere geçinebilmeleri için gerekli asgari gelirleri, şimdiki gelir düzeylerinin ne olduğu ve gelirleriyle nasıl geçindikleri gibi sorular yöneltilir. Anket sorularından refah düzeyleri ve gelirleri arasında bağlantı kurularak kritik bir refah düzeyi seçilir, ona karşılık gelen gelir düzeyi ise yoksulluk çizgisi olarak kabul edilir.²⁰

1.2.5. Aşırı yoksulluk

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ve Dünya Sağlık Teşkilatı (WHO), Dünya Bankası tarafından geliştirilmiş olan mutlak yoksulluk kavramını esas alarak yoksulluğun yoğunluğunun ölçüldüğü yeni bir kavram geliştirmişlerdir. Buna göre gelirin tamamı harcılandığı halde mutlak yoksullukta esas alınan günlük

¹⁸ T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, a.g.m., s. 7.

¹⁹ Şenses, a.g.e., s. 93.

²⁰ Anthony Barnes Atkinson, **Poverty in Europe**, UK: Blackwell Publishers, 1998, p. 23.

kalori miktarının sadece % 80'i karşılanıyorsa aşırı yoksulluktan söz edilebilmektedir.²¹

1.2.6. Kronik Yoksulluk

WHO, aşırı yoksulların yoksulluk durumlarının beş yıldan daha uzun sürmesi halinde durumlarının düzelmesinin imkansız olduğunu savunarak bu gruptakileri kronik yoksul olarak tanımlamaktadır.

1.2.7. Olağanüstü yoksulluk

Dünya Bankası, 1985 yılı satın alma gücü paritesine göre kişi başına yıllık 270 doların altında gelire sahip olanları olağanüstü yoksullar olarak tanımlamaktadır.²²

1.2.8. Kırsal Yoksulluk

Ülkelerin çoğunda yoksulluk, daha çok kırsal alanda görülen bir sorundur. Kişisel tüketim ile yeterli düzeyde eğitim, sağlık, temiz su, konut, ulaşım ve iletişim hizmetlerine erişim gibi alanlardaki eksiklikler kırsal yoksulluğu nitelemektedir. Kırsal yoksulluk, kentlere göçü beslemektedir.²³

1.2.9. Kentsel Yoksulluk

Kent özelinde yaşanan yoksulluk olarak tanımlanabilen kentsel yoksulluk; tüketim kalıpları, mal ve hizmet fiyatları ile ulaştırma maliyetleri gibi maliyetleri arttıran faktörler bakımından kırsal yoksulluktan farklı özellikler taşımaktadır.²⁴

Tarım alanlarının daralması, bölüşülmesi ve tarımda makineleşmeye gidilmesi sonucu kırdan insan gücüne olan ihtiyacın azalması ile kent yaşantısının eğitim, sağlık, ulaşım, sosyal ve kültürel imkanlarının çekiciliği kırdan kente yoğun bir göç

²¹ DPT, a.g.e., s. 4.

²² DPT, a.g.e., ss. 4-5.

²³ Coşkun Can Aktan, "Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri", <http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/birinci-bol/aktan-vural-yoksulluk.pdf> (Erişim tarihi: 29.10.2010)

²⁴ Muharrem Es ve Tuncay Güloğlu, "Bilgi Toplumuna Geçişte Kentlileşme ve Kentsel Yoksulluk", <http://www.planlama.org/new/makaleler/bilgi-toplumuna-geciste-kentlilesme-ve-kentsel-yoksulluk-ist-anbul-ornegi.html> (Erişim tarihi: 22.01.2011), s. 8.

yaşanmasına sebep olmaktadır.²⁵ Ancak kentsel yoksulluğun kırdan kente göçlerin bir sonucu olup olmadığı öteden beri tartışılmalıdır. Bu konuda ileri sürülen iki yaklaşım mevcuttur. Bunlardan ilki, kırsal kesimdeki yoksulların düşük gelir düzeyleri sonucunda kentlere itildiklerini ve hızlı göçlerin kentsel alanlardaki yavaş istihdam artışları karşısında hızlı bir enformelleşmeye ve buna bağlı olarak yoksullaşma sürecine yol açacağını ileri sürmektedir.²⁶ Bu durumda kentsel yoksulluk, kırsal yoksulluğun bir yansıması olarak değerlendirilmektedir. Diğer ise, göç maliyetlerini karşılama güçlükleri sebebiyle göçten en az yararlananın yoksul kesim olması ve yoksulluğun göçü özendirmenin aksine engelleyen bir etmen olmasıdır.²⁷

Kentsel yoksulluk; kentsel uyumsuzluk, gecekondulaşma, sağlıksız çevre, işsizlik, kayıtdışı (enformel) istihdamda artış, suç oranlarında artış, sokak çocuklarında artış ve kadın problemleri olmak üzere bazı sorunları da beraberinde getirerek, kentlerdeki huzur ve güven ortamını olumsuz etkilemektedir.²⁸

Kent yoksulluğu, yoksulların yaşadıkları kent alanlarında insanların yeterli gelire sahip olamamaları, temel hizmetlerden yararlanma olanaksızlığının yanısıra, kent alanlarından dışlanma, olumsuz yaşam ortamları, yargı, bilgi, eğitim ve karar alma yetkisi ve yurttaşlık gibi temel haklardan yararlanma yetersizliği gibi sorunlara da yol açmaktadır.²⁹

1.3. YOKSULLUĞUN NEDENLERİ

Yoksulluğun nedenlerini tek bir başlık altında toplamak güçtür. Yoksulluğun ülkeden ülkeye ve zaman içinde değişen çok çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Yoksulluğun nedenleri arasında; adaletsiz vergi sistemi, yüksek faiz ve rant ekonomisi, doğal afetler, çalışamayacak durumda olan özürlü sayısının fazla olması, bireyler arasındaki yetenek farklılıkları, miras yoluyla elde edilen gelirler, piyasada

²⁵ Hüner Kule ve Muharrem Es, “Türkiye’de Kentsel Yoksulluk: Kocaeli Örneği”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, Sayı: 49, 2005, s. 272.

²⁶ Şenses, a.g.e., ss. 161-162.

²⁷ Şenses, a.g.e., ss. 161-162.

²⁸ Es ve Güloğlu, a.g.m., s. 11.

²⁹Orhan Türkoğan, “Türk Toplumunda Yoksulluk Kültürü”, **Yoksulluk**, 1. Ulusal Yoksulluk Sempozyumu, 31 Mayıs-1 Haziran 2003, Cilt I, İstanbul: Deniz Feneri Derneği Yayınları, ss. 106-107.

tekelleşmenin olması, devlet teşvikleri, enflasyon ve işsizlik sayılabilir.³⁰ Ayrıca ekonomik kriz, terör ve savaşlar, çevre kirliliği nedeniyle salgın hastalıkların baş göstermesi de yoksulluğun kaynaklarındandır.³¹

Yoksulluğun altında yatan en önemli neden, fazla üretememek ve aynı zamanda üretilen değer karşılığında elde edilen gelirin bireyler, bölgeler ve sektörler arasında adil bir dağılımının gerçekleştirilememesidir. Fazla üretim yapamamanın nedeni ise iklim ve doğa koşulları yönünden bazı ülkelerin ya da ülke içinde bazı bölgelerin fazla üretme kapasitesinden yoksun olmasıdır.³² Bu durumda o ülkede ya da bölgede yaşayan insanların daha yoksul olması kaçınılmazdır.

Nüfus artışı, insanların başta toprak olmak üzere doğal kaynaklara erişimini ve dolayısıyla refah seviyesini etkileyen unsurlardan biridir. Hızlı nüfus artışının, özellikle düşük gelirli az gelişmiş ülkelerde önemli bir yoksulluk nedeni olduğu konusunda yaygın bir görüş bulunmaktadır. Dünyanın en az gelişmiş bölgesini oluşturan Güney Sahra ülkelerinde gözlenen kitlesel yoksulluk da genellikle bu bölgedeki hızlı nüfus artışlarıyla ilişkilendirilmektedir. Diğer taraftan, yoksulluğun nüfus artışlarının bir sonucu olmaktan çok nedeni olduğunu ileri süren, nüfus artışının yoksulluğa karşı hanehalkı düzeyinde alınan bir tedbir olduğunu ve hızlı nüfus artışının büyümeyi özendiren olumlu etkileri olduğunu savunan görüşlere de rastlamak mümkündür.³³

Yoksulluk tanımındaki kitleye bakıldığında, bu kişilerin genellikle işgücü piyasasıyla düzenli bir ilişki içinde olmadığı, işsiz ya da eksik istihdam gibi istihdam sorunlarıyla karşı karşıya oldukları görülmektedir. İşsizliğin bulunduğu bir ortamda yoksulluğun varlığı kaçınılmaz olmaktadır. Aynı şekilde yoksulluğun da işsizliği beslediği bir gerçektir. İşsizlik-yoksulluk ilişkisi, her ülkenin uyguladığı sosyal politika modeliyle farklı anlam kazanmaktadır. Bazı ülkelerde uygulanan sosyal politikalar nedeniyle işsizlik, yoksulluğun nedeni olabilirken, bazı ülkelerde ise

³⁰ Coşkun Can Aktan, “Yoksulluk Sorununun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Stratejileri”, <http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/dorduncu-bol/yoksulluk-nedenleri.pdf> (Erişim tarihi: 15.09.2010), s. 1.

³¹ Korkmaz ve Bayramoğlu, a.g.m., s. 100.

³² Aktan, “Yoksulluk Sorununun...”, s. 1.

³³ Şenses, a.g.e., ss. 153-155.

işsizler arasındaki yoksulluk oranı, istihdamdakiler arasındaki yoksulluk oranından farklı değildir.³⁴

Yoksulluk araştırmalarında, işsizlik yanında düşük ücret de önemli bir yoksulluk nedeni olarak ön plana çıkmaktadır.³⁵ Düşük ücret, aile geliri üzerindeki belirleyici etkisi başta olmak üzere, gelir eşitsizliğini arttırarak ve işgücüne katılımı caydırarak yoksulluk üzerinde etkili olmaktadır.

1.4. YOKSULLUKLA MÜCADELE YAKLAŞIMLARI

Özellikle 20. yüzyıl içerisindeki değişik dönemlerde benimsenen yoksullukla mücadele stratejilerine bakıldığında, iki temel politika grubunun uygulandığını söylemek mümkündür. İlk grup politikalar, daha çok II. Dünya Savaşı'nın ardından 1980'lere kadar bütün dünyada yaygın olan, yoksullukla doğrudan mücadeleyi amaçlayan ve esas olarak bir sosyal güvenlik ağını öngören sosyal politikalar niteliğinde iken; küreselleşme sürecinin bir ürünü kabul edilebilecek ikinci grup politikalar, yoksulluğun önemli bir kaynağı olan işsizliği azaltarak ve ekonomik büyümeyi sağlayarak yoksulluğu dolaylı yoldan azaltmayı amaçlamaktadır.³⁶

1.4.1. Yoksullukla Dolaylı Mücadele Yaklaşımı

Ekonomik büyümenin, yoksulluğun azaltılmasında önemli bir faktör olduğu konusunda yaygın bir görüş vardır. Yoksulluk oranlarındaki en büyük düşüşlerin de, istikrarlı büyüme dönemlerinde meydana geldiği görülmektedir.³⁷

Dolaylı yaklaşım, kaynakların büyümeyi hızlandırmak için kullanılmasını ve büyüme yoluyla yoksulların gelirlerinin arttırılarak yaşam koşullarının iyileştirilmesini sağlamayı amaçlamaktadır.³⁸ Burada dikkat edilmesi gereken nokta, büyümenin sağlanmasının yanısıra büyümeden kaynaklanan kazanımların adil bölüşümü, yoksullara ulaşma derecesi ve yoksul grupların yaşam koşullarında

³⁴ Naci Gündoğan, "Yoksullukla Mücadelede İstihdam Politikalarının Rolü ve Önemi", **Yoksulluk**, 1. Ulusal Yoksulluk Sempozyumu, 31 Mayıs-1 Haziran 2003, Cilt I, İstanbul: Deniz Feneri Derneği Yayınları, ss.161-162.

³⁵ Şenses, a.g.e., s. 169.

³⁶ DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara: DPT Yayını, 2007, s. 3.

³⁷ Gündoğan, "Türkiye'de ...", s. 49.

³⁸ Şenses, a.g.e., s. 219.

meydana gelen değişikliklerdir. Gelir dağılımındaki eşitsizlikleri arttıran bir büyüme süreci, büyümenin yoksulluğun azaltılması konusunda sağladığı yararları da azaltacaktır.³⁹ Adil bir gelir dağılımının sağlanamadığı büyüme sürecinin, yoksulluğun azaltılmasında başarıya ulaşması olanaksızdır.

Brinkerhoff ve Goldsmith'e göre,⁴⁰ gelişmekte olan ülkelerin en önemli sorunu, bir taraftan ekonomik büyümeyi hızlandırırken, diğer taraftan yoksulluğu azaltacak yeni tedbirleri alma noktasındaki yetersizlikleridir.

1.4.2. Yoksullukla Doğrudan Mücadele Yaklaşımı

Yoksullukla doğrudan mücadele yaklaşımı, devletin başta beslenme, sağlık, eğitim ve konut gibi temel ihtiyaçlar olmak üzere yoksulların yaşam koşullarını ilgilendiren konulara yönelik uygulamaya koyduğu somut program ve politikaları vasıtasıyla yoksul kesimlere sağladığı transferleri içermektedir.⁴¹ Devlet, yoksullukla mücadele kapsamında vergi, sosyal güvenlik, sosyal yardım, sağlık ve eğitim politikaları gibi araçlarla gelirin ikincil dağılımına müdahale etmektedir.⁴²

Bu yaklaşıma göre, yoksullukla mücadelede sosyal refah devletinin çözümleri şu şekilde sıralanmaktadır: Negatif gelir vergisi ve artan oranlı vergi tarifesi uygulanmalı, servet vergilerine ağırlık verilmeli, asgari ücret vergi dışı bırakılmalı ve gelir vergisi uygulamasında ücretlilere özel indirim uygulanmalıdır. Ayrıca eğitim, sağlık, sosyal güvenlik hizmetleri devlet tarafından bedava sunulmalı, bölgelerarası dengesizliklerin azaltılması için devlet bu bölgelerde kamu yatırım harcamalarını arttırmalı, tam istihdamı sağlamaya yönelik kamu harcamaları arttırılmalı, tarım kesimine sübvansiyonlar verilmeli, tarımsal destekleme alımları politikası uygulanmalı, esnaf ve sanatkarlara teşvikler sağlanmalı, işsizlik sigortası oluşturulmalı, yoksullara doğrudan parasal yardımlar yapılmalı, işsizlere yönelik

³⁹ Şenses, a.g.e., ss. 223- 226.

⁴⁰ Derick W. Brinkerhoff and Arthur A. Goldsmith, "How Citizens Participate in Macroeconomic Policy: International Experience and Implications for Poverty Reduction", <http://www.china-sds.org/kcxfzbg/addinfomanage/lwwk/data/kcx346.pdf> (Erişim tarihi: 10.12.2010), s. 685.

⁴¹ Şenses, a.g.e., s. 219.

⁴² Gündoğan, "Türkiye'de...", s. 51.

bilgi, beceri kazandırma kursları açılmalı, toprak reformu ile yoksul vatandaşlara arazi ve arsalar dağıtılmalıdır.⁴³

Refah devleti politikaları, liberal devlet taraftarlarınca hizmetlerde kalitesizlik, israf, savurganlık, verimsizlik, ağır vergi yükü dolayısıyla düşük yatırım ve işsizlik gibi sonuçları olduğu gerekçesiyle eleştirilmektedir. Liberallere göre devlet, yoksulluğun çözümü değil bizatihi kaynağıdır.

II. Dünya Savaşı'nın ardından uygulanmaya başlanan ve 1970'lerin sonuna kadar benimsenen, tam istihdam ve kapsamlı bir sosyal güvenlik ağının kurulması biçiminde özetlenebilecek olan refah devleti politikalarının, özellikle gelişmiş dünyada genel olarak yoksulluğun ortadan kaldırılmasında önemli başarılar sağladığı söylenebilir. Ancak yoksullukla mücadele için ağırlık verilen sosyal güvenlik harcamalarının bütçe üzerindeki yükünün giderek artması, bu politikaların 1980'lerden itibaren terk edilmesine yol açmıştır. Refah devleti politikalarına duyulan güvensizliğin nedenlerinden biri de, bu tür politikaların yardıma bağımlılık ya da yoksulluk kültürü yaratma riskine sahip olmalarıdır.⁴⁴ Sosyal yardımlarla geçimini sürdüren insanlar çalışmadan gelir elde ettiklerinde, çalışarak gelir elde etmek için daha az çaba sarf etmeye başlayacaklar, bu da yoksulların sayısının azalması yerine artmasına yol açacaktır.

Yoksullukla doğrudan mücadele kapsamında değerlendirilebilecek bir yaklaşım da gıda, istihdam, eğitim, kredi, bazı temel mal ve hizmetlere sübvansiyon uygulamalarını içeren yoksullukla mücadele programlarıdır. "İşsizlikle yoksulluk arasında kurulan ilişki, yoksulluğun ortadan kaldırılmasında istihdam politikalarının önemini ortaya çıkarmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, izlenecek makroekonomik politikalar sonucu istihdamın artırılması, yoksullukla mücadelenin en kestirme yollarından biri olarak görülecektir."⁴⁵ Ayrıca, mesleğinde belli bir kalifiye düzeye ulaşmış ancak işletme kuracak kadar sermaye birikimi olmayan yoksul kişilere belli bir düzeyde sağlanacak olan sermaye miktarı, bu kişilerin hem yoksulluktan kurtulmalarına hem de milli gelire daha fazla katkı sağlamalarına yardımcı

⁴³ Aktan, "Yoksulluk Sorununun...", s. 151.

⁴⁴ DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu.**, ss. 3-4.

⁴⁵ Gündoğan, "Yoksullukla...", s. 163.

olacaktır.⁴⁶ Bu bağlamda değerlendirildiğinde, çalışmamızın da konusunu oluşturan mikro finans sistemi, kadın emeğinin emek piyasasına girişini kolaylaştırarak, yoksullukla mücadelede kullanılacak en etkili yöntemlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Muhammed Yunus'un 1976 yılında Bangladeş'te kurduğu Grameen Bankası'yla başlattığı yoksul kadınlara mikro kredi verilmesi projesi, ulaştığı başarılarla hem Yunus'a hem de Grameen Bankası'na 2006 yılında Nobel Barış Ödülü'nü kazandırmıştır.

Mikro krediyle ilgili çalışmalar, sistemin yoksulların iş kurma, sürdürme ve bu işte başarılı olmalarında, ekonomik şoklara karşı kırılganlıklarının azaltılmasında ve yoksulların gelirlerinin yükseltilmesinde başarılı sonuçlar verdiğini göstermektedir.⁴⁷ Projenin ayrıntılarına ilerleyen bölümlerde değinilecektir.

1.5. DÜNYADA YOKSULLUĞUN BOYUTLARI

Yoksulluk, günümüzde sadece azgelişmiş ülkelerin değil, tüm dünyanın mücadele ettiği sorunların başında gelmektedir. Tablo-1'den görülebileceği gibi yoksulluğun en yoğun yaşandığı bölgeler Güney Asya ve Sahra Altı Afrika'dır.

Tablo - 1: Bölgesel Yoksulluk Oranları (Günlük 1.25 \$ altında gelire sahip nüfus oranı)

Bölge	1981	1984	1987	1990	1993	1996	1999	2002	2005
Doğu Asya ve Pasifik	77.7	65.5	54.2	54.7	50.8	36.0	35.5	27.6	16.8
Avrupa ve Orta Asya	1.7	1.3	1.1	2.0	4.3	4.6	5.1	4.6	3.7
Latin Amerika ve Karayipler	12.9	15.3	13.7	11.3	10.1	10.9	10.9	10.7	8.2
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	7.9	6.1	5.7	4.3	4.1	4.1	4.2	3.6	3.6
Güney Asya	59.4	55.6	54.2	51.7	46.9	47.1	44.1	43.8	40.3
Sahra Altı Afrika	53.4	55.8	54.5	57.6	56.9	58.8	58.4	55.0	50.9
Toplam	51.9	46.7	41.9	41.7	39.2	34.5	33.7	30.5	25.2

Kaynak: World Bank, 2010 World Development Indicators, Washington D.C, p. 92.

⁴⁶ İdris Sarısoy ve Selçuk Koç, "Türkiye'de Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Yoksulluğu Azaltmadaki Etkilerinin Ekonometrik Analizi", **Maliye Dergisi**, Sayı: 158, (Ocak- Haziran) 2010, s. 333.

⁴⁷ Rasim Yılmaz ve Cüneyt Koyuncu, **Mikro Finansman ve Yoksullukla Mücadele**, Bursa: Ekin Yayınları, 2006, ss. 107-109.

2005 yılı itibariyle Güney Asya'da nüfusun % 40.3'ü, Sahra Altı Afrika'da ise % 50.9'u günlük 1.25 \$'ın altında bir gelire hayatta kalma mücadelesi vermektedir. Tablo-2'den dünyada günlük 2 \$'ın altında bir gelire yaşayanların oranına bakıldığında ise durumun vahametinin daha da arttığı görülmektedir. 2005 verilerine göre, Güney Asya'da toplam nüfus içindeki yoksul nüfus oranı % 73.9 iken, Sahra Altı Afrika'da bu oran % 72.9 olarak gerçekleşmiştir. Dünya nüfusunun % 25.2'si günde 1.25 dolar , % 47'si ise günde 2 dolarla yaşamlarını sürdürmeye çalışmaktadır. Diğer bir ifadeyle, dünyanın % 72.2'si yoksuldur.

Tablo - 2: Bölgesel Yoksulluk Oranları (Günlük 2 \$ altında gelire sahip nüfus oranı)

Bölge	1981	1984	1987	1990	1993	1996	1999	2002	2005
Doğu Asya ve Pasifik	92.6	88.5	81.6	79.8	75.8	64.1	61.8	51.9	38.7
Avrupa ve Orta Asya	8.3	6.5	5.6	6.9	10.3	11.9	14.3	12.0	8.9
Latin Amerika ve Karayipler	24.6	28.1	24.9	21.9	20.7	22.0	21.8	21.6	17.1
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	26.7	23.1	22.7	19.7	19.8	20.2	19.0	17.6	16.9
Güney Asya	86.5	84.8	83.9	82.7	79.7	79.9	77.2	77.1	73.9
Sahra Altı Afrika	73.8	75.5	74.0	76.1	75.9	77.9	77.6	75.6	72.9
Toplam	69.4	67.7	64.3	63.4	61.6	58.3	57.1	53.3	47.0

Kaynak: World Bank, **2010 World Development Indicators**, Washington D.C., p. 92.

Tablo-1 ve 2'den, Doğu Asya ve Pasifik bölgesi ile Güney Asya bölgesinde yoksulluğun istikrarlı bir biçimde düştüğü görülmektedir. Çin'in ekonomik büyüme deneyiminin ve ilk olarak Bangladeş'te uygulanmaya başlayan mikro kredi projesinin sağladığı başarıların, bu bölgelerde yoksulluğun giderek azalmasının en önemli nedenleri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Genel eğilimler olarak, kırsal yoksulluk Asya'da, kentsel yoksulluk ise kentleşme düzeyinin daha yüksek oranlara erişmesinin sonucunda Latin Amerika'da en yüksek boyutlara ulaşmaktadır. Diğer taraftan, hızlı kentleşme sonucunda kentsel yoksulluk oranlarının kısa bir süre zarfında Asya ve Afrika'da da artış göstermesi beklenmektedir.⁴⁸

⁴⁸ Şenses, a.g.e., s.116.

1.6. TÜRKİYE'DE YOKSULLUĞUN BOYUTLARI

BM, UNDP, ILO ve WB gibi uluslararası kuruluşların yaptıkları karşılaştırmalı yoksulluk çalışmalarından, ülkemizle ilgili verilere erişmek mümkündür. UNDP tarafından hazırlanan 2010 Yılı İnsani Gelişme Raporu'na göre, gelişmişlik düzeyi bakımından Norveç'in ilk, Zimbabve'nin son sırayı aldığı endekste Türkiye 169 ülke içerisinde 83. sırada yer almaktadır.

Tablo - 3: Seçilmiş Ülkelerde 2010 Yılı İnsani Gelişme Endeksi

Sıra	Ülkeler	İnsani Gelişme Endeks Değeri	Doğumda Yaşam Beklentisi	Okula Gidilen Süre	Okula Gidilmesi Beklenen Süre	Kişi Başına Düşen Milli Gelir (\$)*
1	Norveç	0.938	81.0	12.6	17.3	58,810
2	Avustralya	0.937	81.9	12.0	20.5	38,692
3	Yeni Zelanda	0.907	80.6	12.5	19.7	25,438
81	Tunus	0.683	74.3	6.5	14.5	7,979
82	Ürdün	0.681	73.1	8.6	13.1	5,956
83	Türkiye	0.679	72.2	6.5	11.8	13,359
84	Cezayir	0.677	72.9	7.2	12.8	8,320
167	Nijer	0.261	52.5	1.4	4.3	675
168	Kongo Demokratik Cumhuriyeti	0.239	48.0	3.8	7.8	291
169	Zimbabve	0.140	47.0	7.2	9.2	176

Kaynak: UNDP, **Human Development Report 2010**, New York: Palgrave Macmillan, pp.143-146.

* 2008 yılı satın alma gücü paritesine göre.

İnsani Gelişme Endeksi hesaplamalarında kullanılan göstergeler açısından, gelişmiş, gelişmekte olan ve azgelişmiş ülkeler arasında büyük farklar bulunmaktadır. İnsani gelişmişlik düzeyi bakımından ilk sırada bulunan Norveç'in endeks değeri 0.938, doğumda yaşam beklentisi 81.0 yıl, satın alma gücü paritesine göre kişi başına düşen milli geliri ise 58,810 \$'dır. İnsani gelişmişlik düzeyi bakımından Zimbabve, 0.140 endeks değeri ile son sırada yer almaktadır. Bu ülkede doğumda yaşam beklentisi 47.0 yıl, kişi başına düşen milli geliri ise 176 \$'dır. 0.679'luk insani gelişme endeksiyle 169 ülke içerisinde 83. sırada yer alan Türkiye'de ise doğumda yaşam beklentisi 72.2 yıl olup, kişi başına düşen milli gelir ise 13,359 \$'dır.

Gelişmiş ülkeler ile az gelişmiş ülkeler arasındaki büyük fark, kişi başına düşen milli gelirler karşılaştırıldığında açık bir biçimde görülmektedir. Norveç'te yaşayan bir kişi, Zimbabve'de yaşayan bir kişiden yaklaşık 334 kat daha zengindir.

Türkiye'de yoksullukla ilgili en güncel verilere, TÜİK'in yaptığı yoksulluk çalışmalarıyla ulaşılmaktadır. 2011 yılı Ocak ayında yayınlanan 2009 Yoksulluk Çalışması⁴⁹ sonuçlarına göre, 2009 yılında 4 kişilik hanenin aylık açlık sınırı 287 TL olarak hesaplanırken, aylık yoksulluk sınırı ise 825 TL olarak belirlenmiştir. Türkiye'de nüfusun yaklaşık % 0,48'i yani 339 bin kişi sadece gıda harcamalarını içeren mutlak yoksulluk sınırının altında, % 18,08'i olan 12 milyon 751 bin kişi ise gıda ve gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır.

Tablo-4'ten görüleceği üzere, Türkiye'de 2009 yılı itibariyle kişi başına günlük 1 \$'dan daha az bir gelire yaşamak zorunda olan kimse bulunmamaktadır. Kişi başı günlük 2,15 \$ olarak tanımlanan yoksulluk sınırı altında bulunan fert oranı % 0,22 iken, yoksulluk sınırı 4,3 \$'a yükseldiğinde yoksul fert oranı % 4,35 olarak belirlenmiştir. Göreli yoksulluk oranı % 15,2 olup, göreli yoksul sayısı 10 milyon 669 bin kişidir.

Tablo - 4: Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Türkiye'de Yoksulluk Oranları (2002-2009)

Yöntemler	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Gıda Yoksulluğu (açlık)	1,35	1,29	1,29	0,87	0,74	0,48	0,54	0,48
Yoksulluk (gıda+gıda dışı)	26,96	28,12	25,60	20,50	17,81	17,79	17,11	18,08
Kişi başı günlük 1 \$'ın altı (1)	0,20	0,01	0,02	0,01	-	-	-	-
Kişi başı günlük 2.15 \$'ın altı (1)	3,04	2,39	2,49	1,55	1,41	0,52	0,47	0,22
Kişi başı günlük 4.3 \$'ın altı (1)	3,030	2,375	2,089	1,636	13,33	8,41	6,83	4,35
Harcama esaslı göreli yoksulluk (2)	14,74	15,51	14,18	16,16	14,50	14,70	15,06	15,12

Kaynak: TÜİK, 2009 Yoksulluk Çalışması Sonuçları, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=6365> (Erişim tarihi: 03.02.2011)

(1) Satın alma gücü paritesine (SGP) göre hesaplama yapılmıştır. 2009 yılı için 1 \$'ın SGP'ne göre karşılığı olarak 0,917 TL kullanılmıştır.

(2) Eşdeğer fert başına tüketim harcaması medyan değerinin % 50'si esas alınmıştır.

⁴⁹ TÜİK, "2009 Yoksulluk Çalışması Sonuçları", <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=6365> (Erişim tarihi: 03.02.2011).

TÜİK, 2009 yılı Yoksulluk Çalışması sonuçlarına göre, hanehalkı büyüklüğü 3 veya 4 kişi olan hanelerde bulunan fertlerin yoksulluk oranı % 9,65 iken, 7 ve daha fazla olan hanelerde yoksulluk oranı % 40,05 olarak hesaplanmıştır. Hanehalkı türüne göre çocuklu çekirdek ailede bulunan fertlerin yoksulluk oranı % 15,98 olurken, çocuksuz çekirdek ailelerdeki fertlerde bu oran % 9,86'ya düşmektedir. Ataerkil veya geniş ailelerdeki fertler için yoksulluk oranı ise % 24,48 olarak tahmin edilmiştir. Hanehalkı büyüklüğü arttıkça yoksulluk riskinin de arttığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Eğitim durumu yükseldikçe yoksul olma riskinin azaldığı görülmektedir. 2009 yılında okur-yazar olmayanlarda yoksulluk oranı % 29,84 olurken, ilkokul mezunlarında bu oran % 15,34, lise ve dengi meslek okulları mezunlarında % 5,34, yüksekokul, fakülte ve üstü mezuniyete sahip fertlerde % 0,71 olmuştur.⁵⁰

Fertlerin çalışma durumlarına göre yoksulluk riski de değişmektedir. 2009 yılında ücretli-maaşlı çalışanlarda yoksulluk oranı % 6,05 iken, yevmiyeli çalışanlarda bu oran % 26,86, işverenlerde % 2,33, kendi hesabına çalışanlarda % 22,49 ve ücretsiz aile işçisi olanlarda ise % 29,58 olmuştur.⁵¹

Tarım sektöründe çalışanlarda yoksulluk oranı, 2009 yılında % 33,01 olarak tahmin edilmiştir. Sanayi sektöründe çalışanlarda yoksulluk oranı % 9,63 olarak hesaplanırken, bu oran hizmet sektöründe çalışanlarda % 7,16 olmuştur. 2009 yılında ekonomik olarak aktif olmayan fertlerin yoksulluk oranı % 14,68 ve iş arayan fertlerin yoksulluk oranı % 19,51'dir. Tarım sektöründe çalışanlar, en yüksek yoksulluk riskine sahiptir. 2009 yılında kırsal kesimde yaşayanlarda yoksulluk oranı % 38,69 iken, kentsel yerlerde yaşayanlarda yoksulluk oranı % 9,38'dir.

TÜİK'in 2009 yılı Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması⁵² sonuçları, Türkiye'de gelir dağılımının nasıl gerçekleştiğini göstermektedir. Haneler % 20'lik dilimler halinde en düşük gelirden en yüksek gelire doğru sıralanmaktadır. Kırsal kesimde en düşük gelirli % 20'lik dilim milli gelirin % 6.1'ini, en yüksek gelirli % 20'lik dilim

⁵⁰ TÜİK, "2009...".

⁵¹ TÜİK, a.g.e..

⁵² TÜİK, "Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2009", <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?İd=8448> (Erişim tarihi: 09.05.2011).

ise milli gelirin % 44'ünü almaktadır. Kentsel kesimde ise bu oranlar sırasıyla % 6 ve % 47.3'tür. Türkiye'de en düşük gelirli % 20'lik dilimin milli gelirden aldığı pay % 5.6, en yüksek gelirli % 20'lik dilimin aldığı pay ise % 47.6'dır. Son % 20'lik kesimin milli gelirden aldığı pay, ilk % 20'lik kesimin aldığı payın 8.5 katıdır.⁵³ Bu oransal ifadeler, Türkiye'de gelir dağılımının adil bir biçimde gerçekleşmediğini göstermektedir.

Tablo - 5: Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelirlerine Göre Sıralı % 20'lik Gruplar (2009)

Yüzde 20'lik fert grupları	Türkiye	Kent	Kır
Toplam	100,0	100,0	100,0
İlk % 20	5,6	6,0	6,1
İkinci % 20	10,3	10,7	10,9
Üçüncü % 20	15,1	15,0	15,9
Dördüncü % 20	21,5	21,1	23,1
Son % 20	47,6	47,3	44,0
Gini katsayısı	0,415	0,405	0,380
Son % 20/ İlk % 20	8,5	7,9	7,2

Kaynak: TÜİK, "Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2009", <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBul tenleri.do? İd=8448> (Erişim tarihi: 09.05.2011)

Gini katsayısı, gelirin nüfusa dağılımını gösteren bir eşitsizlik ölçütüdür. Katsayı 0 ile 1 arasında değişmekte olup 0'a yaklaştıkça gelirin daha eşit dağıldığını, 1'e yaklaştıkça gelir dağılımında bozulmaların meydana geldiğini göstermektedir. Yoksulluk oranları kente oranla kırsal kesimde yaşayanlar arasında çok daha yüksek olmasına rağmen Tablo-5'te görüldüğü üzere gelir, kırsal kesimde daha eşit dağılmaktadır.

Türkiye, 1980'lerden sonra başta IMF ve Dünya Bankası olmak üzere uluslararası kuruluşların neo-liberal politika önerileri bağlamında ekonomisini dışa açarak büyümesini yönlendirmiştir. Ancak benzer konumda olan ülkeler gibi makroekonomik istikrarını bu yöntemlerle sağlayamayarak ciddi bir ekonomik istikrarsızlık sürecine girmiştir. Bu süreçte yoksulluk olgusu sayı, coğrafi yer, sektörel ve gelir olarak biçim değiştirmiş ve özellikle iç göç olgusu ile kır

⁵³ TÜİK, "Gelir ...".

yoksulluğuna önemli ölçüde kent yoksulluğu eklenmiştir.⁵⁴ Kentsel yoksulluğun temel nedenleri, sanayileşme ve kentleşmeye bağlı göç hareketlerinin kentlerde yoğunlaştırdığı nüfusun, iş edinme ve yaşam koşullarını iyileştirme olanaklarının daralmasıdır.⁵⁵

Ülkemizde kırdan kente göç, 1950’li yıllarda başlamıştır. Makineli tarımın artması, tarımda insan gücüne olan ihtiyacı azaltmış, bunun sonucunda kırdaki emek fazlası oluşmuş, bu durum da kırdan kente göç hareketini başlatmıştır. Aynı zamanda, kent civarlarında gelişmekte olan sanayinin emek talebini kentlerde yaşayan kesim karşılayamadığından, yeni gelişmekte olan sanayinin emek talebinin kırsal kesim açısından bir çekim oluşturması söz konusu olmuştur.⁵⁶ Yoğun biçimde göç alan kentlerde, istihdam edilebilecek üretim kapasitesinin çok üzerinde nüfus fazlası oluşmaktadır. Emek talebi, kentlerde büyüyen sanayi üretiminin sonucu olarak ortaya çıkmadığı için göçler, göç eden kitlelerin, işsiz kalmasına neden olmaktadır.⁵⁷

İlk göç edenler, yoksullardan oluşmaktaydı. Ama bu kesim hızlıca ilk gelmenin avantajlarından yararlanmaya başladılar, özellikle de yerleştikleri yerler şehrin tercih edilen alanlarına yakınsa değerli gayri menkullere sahip oldular. 1960 ve 1970’lerde gelenler ise, genelde ilk taşınma maliyetini (arsa bulup inşaat yapma anlamında) üstlenebilecek bir zenginlik yapısındaydılar. Kırdan göç eden aile, daha önce ayarlamalarını yapmış bir şekilde ve halihazırda yerleşmiş olanların desteğiyle bir gecede tek katlı evler inşa ediyor ve süreç içerisinde evlerin kalitesini ve kullanım alanlarını arttırmaya çalışıyordu; ama her durumda yapılan evlerin yıkılma ihtimali olduğundan inşaat kalitesi düşük tutuluyordu.⁵⁸ Zamanla bu gecekondular bölge politikacılar tarafından oy potansiyeli alanlar olarak görülmeye başlanmış, popülist politikalar sonucu gecekondulara tapu verilmiş, altyapı hizmetleri sunulmuştur.

⁵⁴ Asuman Altay, “Küreselleşen Yoksulluk Olgusunun Önlenmesinde Mikrofinansman Yaklaşımı”, **Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi**, Cilt: 44, Sayı: 510, 2007, s. 63.

⁵⁵ T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, **Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar Komisyonu Raporu**, Ankara: 2009, s. 35.

⁵⁶ T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, a.g.e., ss.14-15.

⁵⁷ Özlem Durgun ve Demet Çak, “Yoksul Kent Nüfusunun İstihdam Yapısı ve Geçinme Biçimleri: İstanbul Örneği”, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 2, 2010, ss. 37-38.

⁵⁸ T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, a.g.e., s. 34.

1980'lerde kentlerdeki yüksek nüfus artışı, kent merkezleri ve civar bölgelerde bina yoğunluğunun artışı ve hizmet sektöründeki gelişme, orta sınıfın kent civarlarındaki alanları yerleşim yeri olarak benimsemesine neden olmuş ve gecekondular alanları birden değer kazanmıştır. 1980'li yıllar, orta sınıfın oturduğu blok yerleşimler ile gecekondular bölgelerinin yan yana bulunmaya ve gecekondular olgusunun ticari bir görüntü almaya başladığı yıllar olmuştur. Artık yeni göç edenlerin yoksul olma sebeplerinden birisi de, barınmak için kira ödemek gibi bir maliyete katlanmak zorunda olmalarıdır.⁵⁹

1990'larda Güneydoğu'da yaşanan terör olayları sebebiyle bölge insanları yaşadıkları kırsal kesimleri, ellerindeki tarımsal mülkü paraya çeviremeden terk etmek zorunda kalmışlardır. 1950-1990 yıllarında kırdan kente göçlerin sebebi, kırsalın iticiliği ile kentin çekiciliğinin birleşiminden oluşmaktayken, yeni göç olgusu siyasi alanda belirlenmiş olan zorunlu bir göç dalgasıdır. Yeni gelenlerin bazıları kent içi yoksul mahallelere yerleşmişlerdir. Buralarda yaşam, bir ailenin ya da birkaç çalışmaya gelmiş erkeğin, eski bir evin ya da apartman dairesinin bir odasını kiralayarak ancak temel ihtiyaçlarını karşılaması şeklinde tezahür etmektedir. Bu bölgeler, kent yoksulluğunun en derinden yaşandığı yerlerdir.⁶⁰

1950'lerin başında ülke nüfusunun ancak dörtte birine yakın bir kesimi kentlerde yaşarken, günümüzde bu oran % 70'lerin üzerine çıkmaktadır. TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2010 yılı sonuçlarına göre,⁶¹ toplam nüfusun % 76.3'ü olan 56.2 milyon kişi kentlerde, % 23.7'si olan 17.5 milyon kişi kırsal kesimde yaşamaktadır.

⁵⁹ Fikret Adaman ve Çağlar Keyder, "Türkiye'de Büyük Kentlerin Gecekondular ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma", http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf (Erişim tarihi: 8.11.2010), ss. 21-22.

⁶⁰ Adaman ve Keyder, a.g.m., s. 23.

⁶¹ TÜİK, "Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları", http://report.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?adnksdb2=&ENVID=adnksdb2Env&report=turkiye_il_koy_sehir.RDF&p_il1=41&p_kod=2&p_yil=2010&p_dil=1&desformat=html (Erişim tarihi: 8.04.2011).

Tablo - 6: Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Kentlerde Yoksulluk Oranları (2002-2009)

Yöntemler	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Gıda yoksulluğu (açlık)	0,92	0,74	0,62	0,64	0,04	0,07	0,25	0,06
Yoksulluk (gıda+gıda dışı)	21,95	22,30	16,57	12,83	9,31	10,36	9,38	8,86
Kişi başı günlük 1 \$'ın altı (1)	0,03	0,01	0,01	-	-	-	-	-
Kişi başı günlük 2,15 \$'ın altı (1)	2,37	1,54	1,23	0,97	0,24	0,09	0,19	0,04
Kişi başı günlük 4,3 \$'ın altı (1)	24,62	18,31	13,51	10,05	6,13	4,40	3,07	0,96
Harcama esaslı görelî yoksulluk (2)	11,33	11,26	8,34	9,89	6,97	8,38	8,01	6,59

Kaynak: TÜİK, 2009 Yoksulluk Çalışması Sonuçları, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=6365> (Erişim tarihi: 03.02.2011)

(1) Satın alma gücü paritesine (SGP) göre hesaplama yapılmıştır. 2009 yılı için 1 \$'ın SGP'ne göre karşılığı olarak 0,917 TL kullanılmıştır.

(2) Eşdeğer fert başına tüketim harcaması medyan değerinin %50'si esas alınmıştır.

Türkiye'de kentsel yoksulluk oranlarına bakıldığında, TÜİK verilerine göre, 2009 yılı itibariyle nüfusun % 0.06'sının açlık sınırı altında yaşadığı görülmektedir.⁶² Gıda ve gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırı altında yaşayanların toplam nüfusa oranı % 8.86'dır. Kişi başı günlük harcaması 1 \$'ın altında kalan fert bulunmamaktadır. Yoksulluk sınırı 2.15 \$ olarak kabul edildiğinde kent nüfusunun % 0.04'ünün , yoksulluk sınırı 4.3 \$'a yükseldiğinde ise kentli nüfusun % 0.96'sı yoksuldur.

2002-2009 dönemi, kentsel yoksulluk oranlarına bakıldığında, seneden seneye iyileşmeler göze çarpmaktadır. Buna karşılık kırsal kesimde yoksulluğun bazı göstergelerinde artış gözlenmektedir. Kentsel yoksulluğun, kırsal yoksulluğun bir yansıması olduğu görüşü dikkate alındığında, kentsel yoksulluk oranlarındaki düşüşün tek başına yeterli olamayacağı açıktır. Kentsel yoksulluğu önlemenin temel şartı, kırsal yoksulluğu önlemektir. Bu da kırsal kalkınmanın sağlanması ve kırsal alanda yaşayanların buldukları bölgelerde istihdam edilmeleriyle gerçekleştirilebilir.

⁶² TÜİK, "2009...".

1.7. TÜRKİYE’DE YOKSULLUKLA MÜCADELE

Türkiye’de yoksulluk sorununun çözümünde son yıllara kadar, dolaylı yaklaşım ağırlıklı olarak benimsenmiş, hızlı ekonomik büyümenin işsizlik ve yoksulluk gibi sorunları kendiliğinden çözeceği düşünülmüştür. Bu yaklaşım tarzının işsizlik sorununu çözemediği ve sorunun çözülebilmesi için özel politikaların, yani istihdam politikalarının gerekliliği gerçeği ortaya çıkmış; aynı şekilde, mülkiyetin ve üretim araçlarının eşitsiz dağılımının bulunduğu ülkemizde, büyümenin kendiliğinden yoksulluk sorununu çözemeyeceği anlaşılmıştır. Dünyanın en hızlı büyüyen ekonomileri arasında yer alan Türkiye’de, yoksullukla mücadelede büyümenin yanında doğrudan mücadele yöntemlerinin de uygulanması, bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır.⁶³

Ülkemizde yoksullukla doğrudan mücadele uygulamalarının büyük bir bölümü, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF) aracılığıyla yapılmaktadır. Fonun idari işleri, 2004 yılına kadar, 1986 yılında 3294 sayılı Kanun ile kurulan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Sekreterliği ile sonra mevcut sosyal yardım programlarının daha etkin ve hızlı yürütülmesi amacıyla 2004 tarih ve 5263 sayılı Kanunla Başbakanlığa bağlı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü’ne (SYDGM) dönüştürülen kurum vasıtasıyla yürütülmektedir.⁶⁴ Söz konusu fonun kuruluş amacı, “Fakru zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlar ile her ne suretle olursa olsun Türkiye’ye kabul edilmiş veya gelmiş kişilere yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici tedbirler olarak gelir dağılımının adilane bir şekilde tevzi edilmesini sağlamak, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmektir”.⁶⁵ Bu bağlamda, ekonomik ve sosyal yoksunluk içinde bulunan, hiçbir sosyal güvencesi olmayan muhtaç vatandaşlara nakdi yardımların yanında, gıda, yakacak, eğitim, sağlık yardımı yapılmakta, özürülülerin eğitim ve rehabilitasyon giderleri karşılanmakta, doğal afet, terör, yangın gibi doğal afetler neticesinde mağdur vatandaşların acil ihtiyaçları karşılanmakta, aşevlerinde yoksullara sıcak yemek verilmesi gibi çeşitli yardımlar yapılmaktadır. Bu gibi sosyal

⁶³ Gündoğan, “Türkiye’de ...”, s. 52.

⁶⁴ SYDGM, “Tarihçe”, <http://www.sydgm.gov.tr/tr/html/213/Tarihce/> (Erişim tarihi: 2.01.2011).

⁶⁵ SYDGM, “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu”, <http://www.sydgm.gov.tr/tr/html/224/SYDTF/> (Erişim tarihi: 2.01.2011).

yardımlarının yanı sıra kırsal ve kentsel alanlarda yaşayanlara gelir getirici ve istihdam yaratıcı proje destek programları da yürütülmektedir. Fonun gelirleri, Kanun ve Kararnamelerle kurulu bulunan veya kurulacak olan fonlardan Bakanlar Kurulu kararıyla aktarılabacak miktarlardan, gelir ve kurumlar vergisi, trafik para cezaları, RTÜK gelirlerinden sağlanacak kesintiler ile her nevi bağış ve yardımlardan oluşmaktadır.⁶⁶ Fonda toplanan kaynak, SYDGM eliyle Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına aktarılmakta ve yardımlar vakıflar tarafından vatandaşlara ulaştırılmaktadır.

SYDTF tarafından, 2001 finansal krizi sonrası ülkemizde uygulanmakta olan yapısal reform programını desteklemek amacıyla Dünya Bankası'ndan sağlanan 500 Milyon ABD Doları tutarındaki ek finansman ile Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP) başlatılmıştır.⁶⁷ Bu projeye, sosyal yardım sisteminin güçlendirilmesi ve reform programının sosyal etkilerinin azaltılması ile kısa ve uzun dönemde yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunulması amaçlanmıştır.

2002 yılında uygulamaya konulan ve 31 Mart 2007 tarihinde son bulan SRAP, dört bileşenden oluşmaktadır. Bunlar, yaşanan ekonomik krizin yoksul nüfus üzerindeki etkisinin azaltılmasını ifade eden hızlı yardım bileşeni, yoksullara hizmet ve sosyal yardım sağlayan devlet kurumlarının kapasitesini arttıran kurumsal gelişim bileşeni, temel sağlık ve eğitim hizmetlerinin iyileştirilmesi için nüfusun en yoksul % 6'lık bölümüne yönelik bir sosyal yardım sistemi kuran şartlı nakit transferi bileşeni ile yoksulların gelir elde etme ve istihdam fırsatlarını arttıran yerel girişimler bileşenidir.

Özellikle şartlı nakit transferleri uygulaması, Türkiye'de yoksullukla mücadele açısından önemli bir aşamadır. 2001 krizinin etkilerini hafifletmek üzere başlatılan ve yoksul kesimlerin krizin olumsuz etkileri karşısında toplumdan dışlanmalarını ve yoksulluğun olumsuz etkilerinin genç kuşaklara aktarılmasını önlemek üzere

⁶⁶ SYDGM, "Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Gelirleri", <http://www.sydgm.gov.tr/tr/html/197/SYDVlerin+Gelirleri> (Erişim tarihi: 2.01.2011).

⁶⁷SYDGM, "Uygulaması Bilen Projeler" <http://www.sydgm.gov.tr/tr/html/203/Uygulamasi+Bilen+Pr ojeler/> (Erişim tarihi: 2.01.2011).

geliştirilmiş bu pilot uygulama Türkiye'de sosyal politika alanında önemli bir ilk girişim olarak değerlendirilmelidir.⁶⁸

Yoksulluğun maddi olmayan görünümleri için ise Türkiye'de sosyal hizmetlerin sunumundan doğrudan sorumlu olan Başbakanlığa bağlı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun (SHÇEK) bakım, rehabilitasyon ve güçlendirme hizmetleri öne çıkmaktadır.⁶⁹ Korunmaya muhtaç çocukların, bakıma muhtaç yaşlıların, özürllülerin ve yardıma muhtaç ailelerin korunmasına yönelik hizmetler, SHÇEK tarafından sunulmaktadır.

Türkiye'de 2000'li yılların başında uygulanmaya başlayan, çalışmamızın da konusunu oluşturan bir yoksullukla mücadele aracı da, mikro kredi yoluyla yoksulluğu azaltma çabalarıdır. Çeşitli kişi ya da kuruluşlar tarafından yoksul bireylere ayni ya da nakdi yardımların yapılması yerine mikro kredi sisteminin kullanılması, bu bireylerin başkalarına bağımlı hale gelmelerini önlemekte ve çalışma arzuları ile kendilerine olan güvenlerini arttırmaktadır.⁷⁰ Özellikle yoksul kadınların üretim sürecine dahil edildiği bu sistem, hem hanehalkını yoksulluktan kurtarmakta hem de üretim ve çıktı seviyesini arttırarak ülkenin kalkınmasında rol oynamaktadır.

Mikro kredi, sadece yoksullukla mücadele aracı değil, bireylerin girişimciliğini teşvik etmek üzere oluşturulmuş bir sistemdir. Mikro kredi projeleri ile gerek kır gerekse kentte bireylerin kendi işlerini kurmaları teşvik edilmekte, girişimcilik potansiyellerini hayata geçirmeleri sağlanmaktadır. Böylece bireylerin olası kriz durumlarına hazırlıklı olmaları ve bu gibi durumlarda çözümü devletten beklemek yerine kendi kapasite ve becerilerini ortaya çıkarmaları istenmektedir.⁷¹

Türkiye'de mikro kredi projeleri il özel idareleri ve sivil toplum örgütleri tarafından yürütülmektedir. Türkiye'de ilk mikro kredi uygulamaları, 2002 yılında Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV) tarafından, İstanbul ve Kocaeli'ndeki

⁶⁸ Didem Gürses, "Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikaları", **Balikesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 17, Sayı: 1, (Haziran) 2007, s. 68.

⁶⁹ Betül Altuntaş, "Yoksulluk, Sosyal Dışlanma ve Türkiye'nin Yardım Sistemi", **11. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Kongresi**, 2010, s. 139.

⁷⁰ Esfender Korkmaz, **Mikrokredi Modeli Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması: İstanbul Örneği**, İstanbul: İTO Yayınları, Yayın No: 32, 2004, s. 18.

⁷¹ Gürses, a.g.m., s. 68.

yoksul kadınlara mikro kredi vermek amacıyla kurulan MAYA mikro ekonomik destek işletmesince başlatılmıştır. Diğer bir uygulama ise Bangladeş merkezli Grameen Bankası'nın desteği ile Türkiye İsrافی Önleme Vakfı ve Diyarbakır Valiliği'nin 2003 yılında Diyarbakır'da başlattıkları Türkiye Grameen Mikro Kredi Programı (TGMP) dır.

Yoksulluğa ilişkin kavramsal çerçevenin ele alındığı bu bölümde, dünyada ve Türkiye'de yoksulluğun ulaştığı boyut ana hatlarıyla değerlendirilmiş, yoksulluğun nedenleri ve yoksullukla mücadele politikaları üzerinde durulmuş ve mikro finansın yoksulluğun azaltılmasında oynadığı rol belirlenmeye çalışılmıştır. Bir sonraki bölümde ise mikro finansman sisteminin yapısı ve gelişimine yer verilecek, dünyadaki ve Türkiye'deki uygulama örnekleri incelenecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

MİKRO FİNANSMAN YAKLAŞIMI ve MİKRO FİNANS UYGULAMALARINDAN ÖRNEKLER

2.1. MİKRO FİNANSMAN ve MİKRO KREDİ

Mikro finansman, bir ekonomide resmi finans kuruluşlarına erişim olanağı bulamayan ya da resmi finans kuruluşlarının hizmet sunmadıkları veya eksik hizmet sundukları yoksullar, düşük gelirli aileler ve bunların mikro girişimcileri için oluşturulmuş bir finansman yöntemidir.⁷² Bir diğer tanıma göre mikro finansman, belirli bir düzeyin altında gelire sahip bireylere yardım ve bağış yapmak yerine bankalar, sivil toplum kuruluşları, kredi kooperatifleri ve diğer resmi mali sistem öğeleri aracılığı ile onların ihtiyaçlarını karşılayacak ve üretime sevk edecek düşük meblağlardaki kredilerin kullandırılması, böylelikle hem bu bireylerin mevcut refah seviyelerinin arttırılması hem de çok küçük değerlerin üretim sürecinde kullanılması ile kişi başına düşen milli gelirin ve büyüme oranının yükseltilmesi amaçlarına hizmet eden ekonomik bir sistemi ifade etmektedir.⁷³

Mikro finansman ile finansal kurumların hizmet sunamadıkları veya eksik hizmet sundukları düşük gelir grubunun tasarruf mevduatı, ödeme hizmetleri, para transferleri ve sigorta işlemleri gibi çok geniş alanda sunulan finansal hizmetlere erişimlerinin sağlanması hedeflenmektedir. Bu finansal hizmetler içerisinde en yaygın olarak kullanılanı ise yoksullara küçük miktarlı kredilerin sağlandığı mikro kredilerdir.⁷⁴

Mikro kredi, iş yapma fikri olup, gelir getirici bir faaliyette bulunmak üzere, küçük başlangıç sermayesine ihtiyaç duyan yoksullara, işletme sermayesi ihtiyacının karşılanması, hammadde ve malzeme alımı ve imalat için gerekli teçhizatın alımı gibi amaçlarla sağlanan düşük meblağlı krediye verilen addır.

⁷² Mario La Torre and A.Gianfranco Vento, **Microfinance**, New York: Palgrave Macmillan, 2006, p. 38.

⁷³ “Yoksulluğun Önlenmesinde Mikro Kredi Uygulamaları ve Türkiye”, [http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/pdf/TURKEY%2023-07%20CR\(1\)TR.pdf](http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/pdf/TURKEY%2023-07%20CR(1)TR.pdf) (Erişim tarihi: 7.05.2010), s. 11. [yazar yok.]

⁷⁴ Okumuş, a.g.e., s. 142.

Mikro finans hizmetlerinin büyük bir bölümünün mikro kredi faaliyetlerinden oluşması ve 1970’li yıllarda mikro finans hizmetlerinin sadece mikro kredi hizmetinin sunumuyla uygulamaya konulması, mikro finans ve mikro kredi kavramlarının karıştırılarak çoğu kez birbirlerinin yerine kullanılmasına neden olmaktadır.⁷⁵ Ancak yukarıdaki tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere mikro finans hizmetleri, tasarruf, sigorta, mikro kredi, para transferi gibi hizmetleri içeren geniş kapsamlı bir hizmet anlayışını ifade ederken; mikro kredi, mikro finans hizmetlerinin sadece bir kısmını oluşturduğundan bir alt küme olma niteliğini taşımaktadır.

Bir ülkede üretim sürecinde yer almayan ve mevcut koşullarda hiçbir finansal kuruluştan hizmet alamayan en yoksul grubun kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarınca finansal sistemden yasal olarak faydalanmaları esasına dayanan mikro finans sistemi, söz konusu bireylerin ekonomik anlamda bağımlı konumlarından kurtulup onları üretken hale getirerek düzenli bir gelir sahibi olmalarını sağlamak ve böylece üretim sürecine yeni katılan iş gücü sayesinde mevcut üretim kapasitesini ve çıktı seviyesini arttırarak büyüme ve kalkınma gibi makro hedeflerin gerçekleştirilmesine de yardımcı olmaktadır.⁷⁶

Mikro finansman, sadece yoksullukla mücadele yöntemi olmayıp, grup oluşturma, güven hissi yaratma, finansal alanda eğitim verilmesi gibi sosyal işlevlerin sağlanması ile yoksulların topluma entegre edilmesi ve bu sayede geniş tabanlı bir toplumsal kalkınmanın hedeflendiği bir anlayışı ifade etmektedir.⁷⁷

Bu çalışmanın konusunu mikro finansman sistemi oluşturmakla birlikte dünyadaki ve Türkiye’deki mikro finansman uygulamalarına bakıldığında mikro kredi uygulamalarının önemli bir yer kapladığı görülmektedir. Bu nedenle bundan sonraki bölümlerde mikro finansman ve mikro kredi kavramları birlikte ele alınacaktır.

⁷⁵ Çağatay Gökyay, “Türkiye’de Mikro Kredi Uygulamaları ve İstihdama Yansımaları”, http://statik.iskur.gov.tr/tr/rapor_bulten/uzmanlik_tezleri.pdf (Erişim tarihi: 10.01.2011).

⁷⁶“Yoksulluğun...”, s.12.

⁷⁷ Okumuş, a.g.e., s. 142.

2.2. MİKRO FİNANS SİSTEMİNİN ÖZELLİKLERİ

Mikro finans sistemi, yoksul insanların diğer herkes gibi işlerini yürütmek, malvarlığı sahibi olabilmek, risklere karşı kendilerini kontrol altında tutabilmek amacıyla ihtiyaç duydukları işletme sermayesi kredileri, sigorta, emeklilik, para transferi gibi finansal hizmetlerin sunulmasını sağlamaktadır.

Mikro finans sisteminde sunulan finansal hizmetlerin “mikro” olarak adlandırılması verilen kredilerin çok düşük ölçekli olmasından kaynaklanmaktadır. Mikro finans hizmetlerinden genel olarak, kırsal kesimde yaşayıp tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlayanlar, kentlerde ise kırdan kente göç eden ve belli bir mesleği olmayanlar ile iş kurma amacıyla olup yeterli sermayeye sahip olmayan girişimciler faydalanmaktadır. Ancak mikro finans sisteminde öncelikli hedef kitle, yoksulun yoksulu kadınlardır. Yoksul ailelerde kadının erkeğe göre daha mağdur ve kadının aileyi toparlamada ve çocuklarını daha iyi koşullarda büyütme isteğinde olması⁷⁸ ile özellikle geleneksel toplumlarda kadınların toplumsal hayatta pek az söz sahibi olmaları, buna karşın ailelerini geçindirmede sergiledikleri güçlü ve güvenilir yapı, cinsiyet alanındaki pozitif ayrımcılığın nedenini açıklamaktadır.⁷⁹ Latin Amerika’da yapılan çalışmalar erkeklerin, kazançlarının % 50-68’ini aile bütçesine aktarırken, kadınların gelirlerinin tamamını ailelerinin refahı için kullandıklarını ortaya koymuştur.⁸⁰ Yoksullukla mücadelede kadına yapılan yatırımların, çarpan etkisi yarattığı görülmektedir.

Yunus’a göre, kadınlar, açlık ve yoksulluğu erkeklerden daha yoğun bir biçimde yaşarlar. Eğer ailede biri aç kalacaksa bunun anne olması yazılı olmayan bir yasadır. Yoksul kadınlar daha ileriye görebilmekte ve en çok acı çeken kendileri olduğundan yoksulluktan kurtulmak için daha fazla gayret göstermektedirler. Çaresiz bir anne gelir sağlamaya başladığında, düşleri mutlaka çocukları üzerine odaklanmaktadır. Genelde annenin gelirinde birinci öncelik sırası çocuklarıdır. Kadının ikinci

⁷⁸Altay, a.g.m., s. 61.

⁷⁹ Erhan Bilgili ve Nurhodja Akbulaev, “Orta Asya Ülkelerinde Mikrofinans Uygulamaları”, **II. Uluslararası Sosyal Bilimciler Kongre Kitabı**, Kocaeli, 2009, s. 304.

⁸⁰ Susy Cheston and Lisa Kuhn, “Empowering Women Through Microfinance”, http://www.microcreditsummit.org/papers/empowering_final.doc (Erişim tarihi: 20.04.2011), ss. 8-9.

önceliği ise evidir. Bir haneye kadın aracılığıyla giren para, erkek aracılığı ile giren paraya kıyasla ailenin bütününe daha fazla yarar sağlamaktadır.⁸¹

2.3. KLASİK BANKACILIK SİSTEMİ ile MİKRO FİNANSIN KARŞILAŞTIRILMASI

Mikro finans sistemi, klasik bankacılık sisteminden kredi verme esasları ve müşteri portföyü bakımından oldukça farklı özellikler taşımakta ve bu yönüyle başarı sağlamaktadır.

Klasik bankacılık sisteminde ticari bankalar, riskli gördükleri yoksul kesime finansal hizmet sunmak istememektedir. Yoksul insanların alacakları kredi karşılığında yeterli teminat sunmamaları ve ticari işlemlerinin yokluğu nedeniyle kredi geçmişlerinin olmaması, bankaların bu kesime yönelik kredi hizmeti sunmalarını engellemektedir.

Küçük miktarlarda kullanılacak kredilerin, takiplerinin zor olması, risk analizleri v.b. operasyonel işlemleri arttırması, daha çok istihdam gerektirmesi kısaca genel maliyetlerde bir yükselişe sebebiyet vermesi, bankaların yoksul kesime verilebilecek bu tür kredileri tercih etmemelerinin bir diğer sebebidir.⁸²

Bankaların hedef kitlesi, yoksulluk sınırının üzerindeki kesimdir. Oysa ki mikro finans sistemi, yoksullara finansal hizmet sunulması düşüncesinden ortaya çıkmıştır. Hizmet sunumunda, yoksulluk sınırının altındaki yoksulun yoksuluna ulaşmak amaçlanmaktadır.

Yunus, bankaların yoksullara kredi vermek istememelerinin nedenlerini şu şekilde özetlemektedir.⁸³ Yoksulların gelir getirici bir faaliyete başlamadan önce eğitilmeleri gerekir. Bütün yaşamını kafeste geçirmiş bir kuşun, kafesten çıkarıldığında uçmayı istememesi gibi kronik yoksulluk, yoksulların hedeflerinde olumsuz bir etkiye sahiptir. Yoksulların tüketim gereksinimleri acil olduğundan her şeyi tüketme alışkanlığına sahiptirler, tasarruf yapamazlar. Yoksullar akılcı

⁸¹Muhammed Yunus, **Yoksulluğun Bulunmadığı Bir Dünyaya Doğru**, Çev: Gülden Şen, İstanbul: Doğan Kitapçılık, 2003, ss. 105-106.

⁸² Demet Çak, “Kalkınmanın Finansmanının Sağlanmasında Mikrokredi Yöntemi”, (Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007), s. 39.

⁸³Yunus, a.g.e., s. 93.

değerlendirmeler yapamayacak kadar çaresizdirler. Yoksul kadınların hiçbir becerileri yoktur, bu nedenle kadınlara yönelik programlar geliştirmek faydasızdır. Özellikle yoksul kadınlar üzerindeki din, örf ve adetlerin güçlü etkisi, gelişmeleri önünde büyük engel teşkil etmektedir. Kredi kullanan kadının aile içindeki geleneksel rolünün değişmesi, eşyle sorunlar yaşamasına sebep olacaktır. Kadınların kullandıkları krediyi ya da gelirlerini kendi ihtiyaçları doğrultusunda kullanmaları imkansızdır. Eşlerinin kadınlara işkence ederek bu parayı kadınların ellerinden almaları mümkündür. Yoksullara verilen kredi verimli olmaz. Kredi geri ödemesinde zorlanacak olan yoksulların yükü daha da artacaktır. Böylece yoksul kişi krediyi geri ödemeye çalışırken daha da yoksullaşacaktır. Yoksulları kendilerine iş edinmeye teşvik etmek, istihdam sorunlarına neden olacaktır. Bunun sonucunda ücretler artacak, üretim maliyetleri yükselecek, enflasyon oluşacak ve tarımsal üretim olumsuz etkilenecektir. Yoksullara verilen kredinin olumlu etkisi geçicidir. Bu nedenle, toplumda refah ve sosyal adaletin sağlanması mümkün olmayacaktır.

Klasik bankacılıkta; tapu, teminat ve kefalet gibi maddi güvenceler kredi alabilmenin temel şartlarını oluştururken, mikro finans uygulamasında ise bu belgeler istenmez. Zaten yoksul insanların bu gibi güvenceler gösterebilmeleri de güçtür. Bu uygulamada kişiye güven esas alınmaktadır. Klasik bankacılıkta kredi talep edenlerin sahip oldukları teminat miktarı arttıkça, elde edecekleri kredi miktarı da artmaktadır. Mikro finans sisteminde ise, bireyler ne kadar aza sahipse kredi almadaki şansları ve öncelikleri o kadar fazlalaşır.⁸⁴

Bir diğer fark ise, kar amacının önceliğinden kaynaklanmaktadır. Geleneksel bankacılıkta kar elde etmek öncelikli amaçtır. Eğer bir müşteri kredisini ödeyememe durumuna düşerse, banka adli yollara başvurarak müşteriyi cezalandırma yoluna gidecektir. Mikro finans sisteminde ise amaç sadece kar elde etmek değil, karın, mali sürdürülebilirliğin ve sosyal faydanın birlikte sağlanabilmesidir. Müşterinin krediyi geri ödemesinde bir sorun yaşanırsa, adli süreç başlatılmamaktadır. Böyle bir sorunla karşılaşıldığında kredi yeniden yapılandırılarak müşterinin ödeyebileceği yeni bir ödeme planı oluşturulur. Ayrıca, geleneksel bankacılık sisteminde ödenmeme

⁸⁴ Korkmaz, a.g.e., ss. 51-61.

durumuna düşen krediye faiz tahakkuku devam ederken, ödenmeyen mikro kredilerde faiz tahakkuku kredinin belirli bir oranını aşmamaktadır.⁸⁵

Klasik bankacılıkta müşteriler kredi alabilmek için şubelere gelerek başvuruda bulunurken, mikro finans sisteminde kredi hizmetleri, yoksul insanların evlerine ve işyerlerine gidilerek yapılan görüşmelerle anlatılarak hizmetlerden yararlanmaları sağlanır.

Yukarıda belirttiğimiz olumlu özelliklerinin yanında mikro kredi sisteminin belki de tek dezavantajı, küçük miktarlardaki kredilerin oluşturduğu bir kredi portföyü yönetiminin yüksek maliyetler içermesi sebebiyle mikro kredi sisteminde sağlanan kredilerin faiz oranlarının, klasik banka faizlerine göre daha yüksek olmasıdır. Yüksek faiz uygulanan mikro kredilere yoksul müşterinin nasıl tepki vereceği hususunda ekonomistler tarafından farklı görüşler ortaya atılmıştır. Müşterilerin, kredi maliyetlerinin yansıtılması sonucu oluşan yüksek faiz oranlı kredileri geri ödemeyeceğini savunanlar olduğu gibi,⁸⁶ mikro kredi faiz oranlarını, ticari veya ailevi masraflarıyla, gelir akışlarıyla ve tefecilik gibi gayri resmi finansal alternatiflerle karşılaştırıldığında daha olumlu bir şekilde değerlendirileceğini savunanlar da bulunmaktadır.⁸⁷

Hindistan, Kenya ve Filipinler'i kapsayan bir araştırma, mikro işletmelerin yatırımlarından elde ettikleri yıllık getirinin ortalama % 117 ile % 847 arasında değiştiğini ortaya çıkarmıştır. Ancak kişi, sermaye gereksinimini tefecilerden karşılarsa yatırımlarının getirisinin bu maliyeti karşılama olasılığı düşük olacaktır. Bu nedenle mikro kredi faiz oranları, yoksul insanların diğer kaynaklardan sağlayacakları kredilerin faizinden yüksek olmadığı müddetçe mikro krediye olan talep de yüksek olacaktır.⁸⁸

⁸⁵ Korkmaz ve Bayramoğlu, a.g.m., s. 104.

⁸⁶ Jonathan Conning, "Outreach, Sustainability and Leverage in Monitored and Peer-monitored Lending", **Journal of Development Economics**, 1999, Vol: 60, p. 53.

⁸⁷ Ruth Goodwin-Groen, "Making Sense of Microcredit Interest Rates", http://www.cgap.org/gm/document-1.9.2434/DonorBrief_06.pdf (Erişim tarihi: 20.04.2011), p. 1.

⁸⁸ Korkmaz ve Bayramoğlu, a.g.m., s. 106.

Geleneksel bankalar, mevcut müşteri portföylerini terk etmeden yoksul insanlara doğrudan ya da dolaylı olarak mikro finans hizmetleri verme seçeneklerine sahiptir. Doğrudan hizmet, banka içerisinde dahili birim oluşturularak, mikro finans hizmetinin klasik banka hizmetlerine dahil edilmesi yoluyla ya da ayrı tüzel kişiliğe sahip uzman finans kurumu oluşturulması yoluyla verilebilir. Dolaylı hizmet sunumu ise, mikro finans sisteminde değişik hizmetlerin sağlanması yoluyla yapılmaktadır. Banka, başarılı bir mikro finans kuruluşu ile sözleşme yaparak hizmet bedeli ya da faiz geliri karşılığında mikro finans hizmetlerinin sunulması sağlayabilir. Mikro finans kuruluşlarına işletme sermayesi ya da kredi sermayesi amacıyla kredi kullanabilir ya da mikro finans kuruluşlarının müşterilerinin bankanın şube ve ATM'lerini komisyon karşılığında kullanmasını sağlayarak mikro finans piyasasına dahil olabilir.⁸⁹

Özellikle 1990'lı yıllardan sonra ticari bankalar, mikro finans hizmeti sunmaya başlasalar da, mikro finans piyasasında tek başına yeterli olamayacakları açıktır. Mikro finans piyasasında, ticari bankaların yanısıra tüm mikro finans kuruluşu türlerine ihtiyaç vardır. Çünkü her bir mikro finans kuruluşu, farklı bir kitleye hitap etmektedir. Örneğin sivil toplum örgütleri daha çok yoksulluk sınırı altında yaşayan, finansal hizmetlerin yanında sosyal yönden de desteklenmeye ihtiyacı olan kesime hitap ederken, ticari bankalar yoksulluk sınırı yakınlarında yaşam standartlarına sahip, finansal hizmetlerin farkında olan ve talep eden kesime hitap etmektedir.⁹⁰

Özetle, klasik bankacılık ile mikro finans sistemi arasında büyük farklar vardır. Ticari bankaların yapısı, onların yoksulluk sınırının altındaki insanlara ulaşmalarına engel olmaktadır. Fakat bankalar yine de mikro kredilerin özellikle finansman ihtiyacından dolayı yoksullukla mücadelede rol almalıdır.

⁸⁹ Korkmaz ve Bayramoğlu, a.g.e., s.104

⁹⁰ Emine Öner ve diğerleri, "Mikro Finans Sistemi ve Ticari Bankaların Mikro Finans Sistemindeki Yeri", **Sosyoekonomi Dergisi**, (Temmuz-Aralık) 2008-2, s. 72.

2.4. MİKRO FİNANSMAN KURULUŞLARI

Ticari bankalar tarafından sunulan kredi, tasarruf, emeklilik, sigorta ve diğer finansal hizmetlerden yararlanamayan yoksul kesimin, finansal olanaklardan faydalanmalarını sağlayan, hizmet verirken kar amacından çok sosyal amaçla hareket eden kuruluşlar, mikro finansman kuruluşları olarak adlandırılmaktadır.⁹¹ Mikro finansman kuruluşları, mikro finansman hizmeti veren ticari bankalar, tasarruf bankaları, kalkınma bankaları, kooperatifler, sivil toplum örgütleri, yardımlaşma grupları, tefeciler, aile bireyleri, arkadaşlar olarak sıralanabilir. Bu hizmetleri sunan kuruluşlar, düzenlenme ve denetlenmeleri bakımından resmi (formel) finansal kuruluşlar, yarı resmi (yarı formel) kuruluşlar ve gayri resmi (formel olmayan) kuruluşlar olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır.

Resmi finansal kuruluşlar, bulunduğu ülkenin kanunları ve bankacılık otoritelerinin düzenlemelerine uygun bir biçimde faaliyet gösteren, tasarruf bankası, kalkınma bankası ve ticari bankalar gibi kamu bankalarıdır. Yarı resmi kuruluşlar, bulunduğu ülkenin kanunlarına uygun bir biçimde faaliyet gösteren ancak bankacılık otoritelerince düzenlenmeyen sivil toplum örgütleri, tasarruf ve kredi kooperatifleri, kredi birlikleri gibi kuruluşlardır. Mikro finansman kuruluşlarının bir çoğu sivil toplum örgütü olarak örgütlenmiş olsalar da finansman bulma noktasında karşılaşılan güçlükler bu kuruluşları formel kuruluşlara dönüşmeye zorlamıştır. Gayri resmi kuruluşlar ise kuruluş olarak nitelendirilemeyen, kamu otoritesince düzenlenmesi ve denetlenmesinin söz konusu olmadığı, tefeciler, aile bireyleri ve arkadaşlardan oluşmaktadır.

2.5. BAŞARILI MİKRO FİNANS KURULUŞLARININ ÖZELLİKLERİ

Başarılı bir mikro finans kuruluşunda bulunması gereken özellikler, sunulan hizmetlerin hedef kitleye uygun olması, hizmetlerin sosyal açıdan da olumlu etki yaratması, finansal açıdan kendine yetebilir olması ve süreklilik ilkesi çerçevesinde

⁹¹ Leyla Dolun, “Mikro Finansman”, http://www.kalkinma.com.tr/data/file/raporlar/ESA/GA/2005-GA/GA-05-02-05_Mikro_Finansman.pdf (Erişim tarihi: 05.09.2010).

faaliyet gösterebilmesidir.⁹² Bir başka çalışmada ise başarılı mikro finans kuruluşlarının özellikleri şu şekilde sıralanmıştır:⁹³

- i. Düşük gelirli borçluların ihtiyaçlarını dengeleyen ve kurumun riskini minimum hale getiren yeni kredi sunum yöntemleri geliştirirler. Kredi değerlendirmesi çoğu kez hanehalkının ya da işyerinin nakit akışı ve müşterinin karakterine bağlıdır. Varlık temelli teminatlar ikinci plandadır ve değerli takı ya da ev aletleri gibi geleneksel olmayan teminatlar da kabul edilebilmektedir.
- ii. Kuruluşlar, kredi verilen kişilere yakın konumda olup kredinin verilmesi ve taksitlerin toplanması işlemleri genellikle bankada değil, borçlunun kendi yerinde yapılmaktadır.
- iii. Ürünlerini fiyatlandırırken, makul bir süre içinde kara geçebilmek için elde edilen gelirin işletmenin tüm maliyetlerini karşılmasına dikkat ederler. Yoksul ve düşük gelirli müşteriler tarafından talep edilen göreceli küçük kredi miktarları, kredi başına düşen masrafın yüksek olmasına neden olabilir ve bu durumda, genel olarak kayıt dışı sektördeki oranların altında olmakla birlikte, ticari bankalarından çok daha yüksek faiz oranlarının uygulanması gerekebilir.
- iv. Çok sayıda insana erişebilmek için son derece etkin bir operasyon yönetirler. Her banka görevlisi, kredi verme yöntemine bağlı olarak, sayıları genelde 200–500 arasında değişen borçluya hizmet verir ve böylelikle işlem masrafları, ödenmemiş kredi portföylerinin yüzdesi olarak en alt düzeyde tutulur.
- v. Müşteriyi hedef almak yerine çekerler. Belirli ve dar bir grubu hedeflemek yerine, ürünlerini yoksulları, yoksul olmayan korumasızları, düşük gelirli banka hizmeti almayan nüfusu kapsayan geniş bir müşteri grubunu çekecek şekilde geliştirirler.

⁹² Joanna Ledgerwood, **Microfinance Handbook Sustainable Banking with the Poor**, The World Bank, Washington, 1998, p. 111.

⁹³ Kiendel Burritt, “Microfinance in Turkey”, http://www.uncdf.org/english/microfinance/uploads/sector_assessments/UNCDF_TurkeyAssessment.pdf (Erişim tarihi: 5.03.2010), p. 11.

- vi. Sadece finansman hizmeti sunarlar. Genel bir kural olarak, başarılı mikro finans kuruluşları, finansman dışı hizmet sunmayan kuruluşlardır.

Bu özellikler dikkate alındığında yarı resmi kuruluşların sınırlı kaynağa sahip oluşu ve yoksullara ihtiyaç duydukları anda hizmet sunamamaları, bu kuruluşların başarı şansını düşürmektedir.

Gayri resmi finansal kuruluş denilince akla gelen ilk grup olan tefeciler ise yoksullara istedikleri anda fakat çok yüksek faizli kredi kullanılmaktadırlar. Tefecilerin çok yüksek faiz istemelerinin nedeni, Yılmaz ve Koyuncu'nun eserinde şu şekilde açıklanmaktadır: “Tefecilerin yüksek faiz istemelerinin nedeni ne kendilerinin aç gözlü, gaddar kimseler olmaları ne de işlem maliyet ve risklerinin yüksek olmasıdır. Tefecilerin yüksek faiz talep etmelerinin nedeni monopolcü rekabet koşullarında çalışmalarıdır.”⁹⁴

Resmi finansal kuruluşlar ise, finansal hizmetleri herkesin ulaşabileceği bir maliyetle sunması ve bunu yaparken hem finans kurumunun hem de müşterilerin karlılığını gözetmesi bakımından, mikro finans faaliyetlerinin resmi kurumlar aracılığı ile sunulması gerektiğinin altını çizmektedir.

2.6. MİKRO FİNANS KREDİLENDİRME MODELLERİ

“Global Development Research Center, Virtual Library on Micro Credit” koordinatörlerinden Hari Srinivas tarafından yapılan sınıflandırmaya göre, dünyada mikro finansman kuruluşlarınca kullanılan 14 kredilendirme modeli bulunmaktadır.⁹⁵ KIVA modeli ise Doç. Dr. H. Şaduman Okumuş tarafından yeni bir kredilendirme modeli olarak çalışmasına eklenmiştir.⁹⁶ Modellere ilişkin açıklamalar, bu sınıflandırmalar esas alınarak yapılmıştır.

⁹⁴ Yılmaz ve Koyuncu, a.g.e., s. 24.

⁹⁵ Hari Srinivas, “Microfinance: Credit Lending Models”, <http://www.gdrc.org/icm/model/1creditmodel.html> (Erişim tarihi: 18.11.2010).

⁹⁶ Okumuş, a.g.e., s. 186.

2.6.1. Birlik Modeli

Bu modelde hedef kitleyi, çeşitli mikro finans ve diğer hizmetlerin faaliyete geçirildiği birlikler oluşturmaktadır. Bu faaliyetler tasarrufları da içermektedir. Birlikler ya da gruplar gençlerden, kadınlardan oluştuğu gibi siyasi, dini, kültürel konularda aynı görüş etrafında toplanan insanlardan da oluşabilmekte; mikro girişimcilere ve diğer iş tabanlı sorunlarda destek verilebilmektedir.⁹⁷

Bazı ülkelerde birlikler harç toplamak, sigorta yaptırmak, vergi indiriminden ve diğer koruyucu önlemlerden faydalanmak gibi bazı avantajlara sahip tüzel kişiliği bulunan kurumlar haline gelebilirler. Bu model, grup modeline benzemektedir.

2.6.2. Banka Garantisi Modeli

Adından da anlaşılacağı üzere banka garantisi, ticari bir bankadan kredi almak amacıyla kullanılmaktadır. Bu garanti, hibe veren kuruluş ya da bir hükümet kuruluşunca düzenlenebileceği gibi, üyelerin tasarruflarının kullanılmasıyla da düzenlenebilir. Krediler doğrudan bireylere ya da oluşturulmuş bir gruba verilmektedir.

Banka garantisi bir tür sermaye garantisi programıdır. Garanti altına alınmış fonlar, kredi kurtarma ve sigorta ödemeleri gibi çeşitli amaçlarla kullanılmaktadır. Çeşitli uluslararası örgütler ve BM kuruluşları, bankaların ve sivil toplum örgütlerinin mikro kredi hizmetlerini başlatmak için gerek duydukları, uluslararası garanti fonlarını oluşturmaktadırlar.⁹⁸

2.6.3. Topluluk Bankacılığı Modeli

Topluluk bankacılığı modelinde tüm topluluk tek bir birim olarak görülmekte, yarı resmi ve resmi kuruluşlar oluşturularak mikro finans hizmeti sunulmaktadır. Bu kuruluşlar genellikle, topluluk üyelerinin topluluk bankacılığı ile ilgili çeşitli finansal faaliyetlerde eğitilmesini sağlayan sivil toplum örgütleri ve diğer örgütlerin yardımı ile oluşturulmaktadır. Bu kuruluşların yapılarında tasarruf yapma bileşeni ve gelir

⁹⁷ Srinivas, a.g.m.

⁹⁸ Srinivas, a.g.m.

yaratıcı projeler bulunabilmektedir. Birçok durumda finansı ana amaç için teşvik unsuru olarak kullanan topluluk bankaları, aynı zamanda geniş çaplı kalkınma programlarının bir parçasını oluşturmaktadır.⁹⁹ Bu model, köy bankacılığı modeline benzemektedir.

2.6.4. Kooperatif Modeli

Kooperatif, insanların gönüllü olarak bir araya gelip ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla oluşturdukları, ortaklaşa sahip olunan ve demokratik bir biçimde yönetilen işletmedir. Bazı kooperatifler üye finansmanı ve tasarruf faaliyetleri gibi konuları da kuruluş amaçları içine almaktadır.

2.6.5. Kredi Birlikleri Modeli

Kredi birliği, üyelerine finansal yardımda bulunmak amacıyla kendi üyelerince yönetilen bir finansman kuruluşudur. Paralarını bir araya getirerek tasarruf eden ve birbirlerine makul faiz oranlarıyla kredi vermeyi amaçlayan grup üyelerince organize edilirler. Bu üyeler birbirleriyle aynı işveren için çalışmak, aynı kiliseye bağlı olmak, aynı sendikanın üyesi olmak, aynı sosyal gruba dahil olmak ya da aynı toplulukta yaşamak ya da çalışmak gibi ortak bir paylaşım içinde bulunan insanlardır.¹⁰⁰ Kredi birliği üyeliği ırk, din, renk ve inanç farkı gözetmeksizin aynı gruba ait tüm insanlara açıktır. Kredi birliği, demokratik ve kar amacı gütmeyen bir finansal kooperatiftir.

2.6.6. Grameen Modeli

Grameen modeli, Muhammed Yunus tarafından ilk kez Bangladeş'teki yoksullara yönelik olarak geliştirilmiştir. Bu modelde öncelikle 15-22 köyü kapsayan alanda saha yöneticisi ve birkaç banka çalışanından oluşan bir banka birimi oluşturulur. Yönetici ve çalışanlar köyleri ziyaret ederek yerel ortamı inceleyip potansiyel müşterileri belirler ve yerel halka, sunacakları hizmetlerin amaçlarını, fonksiyonlarını ve bankanın çalışma şeklini anlatırlar. Olası borçlulardan beş kişilik bir grup oluşturmaları istenir; ilk aşamada ikisine kredi verilir. Bir ay boyunca bu iki kişinin banka kurallarına uyup uymadığı gözlenir. Borçların elli haftalık süre

⁹⁹ Srinivas, a.g.m.

¹⁰⁰ Srinivas, a.g.m.

boyunca düzenli bir biçimde ödenmesi halinde diğer üyelere de kredi temin edilir. Bu uygulama, kişilerin ödemelerinin düzenli olması için bir grup baskısı oluşturmaktadır. Grubun ortak sorumluluğu bir noktada kredinin teminatı işlevini görmektedir.¹⁰¹

2.6.7. Grup Modeli

Bu modelin temel felsefesi, bireysel düzeyde yaşanan aksaklık ve zorlukların çeşitli bireylerin bir araya gelerek oluşturduğu grup tarafından ortak bir sorumlulukla aşılması ve kolektif bir teminat altına girilmesi esasına dayanmaktadır. Bireylerin bir araya gelerek oluşturdukları grupların eğitim faaliyetlerinde bulunmak, toplu pazarlık gücü kazandırmak, grup baskısı oluşturmak gibi çok çeşitli amaçları vardır.¹⁰² Bu model, topluluk bankacılığı, köy bankacılığı, grup baskısı modelleriyle benzer özellikler taşımaktadır.

2.6.8. Bireysel Model

Bu modelde mikro krediler doğrudan borçluya verilmektedir. Bu model, grup oluşumu ve geri ödemenin garanti altına alınması için grup baskısını gerektirmez. Çoğu durumda bireysel model, beceri geliştirme, eğitim gibi diğer sosyoekonomik hizmetlerin sunulduğu geniş çaplı bir kredi artı programının parçasıdır.¹⁰³

2.6.9. Aracılık Modeli

Aracılık modeli, borçlu ve alacaklı arasında bir çeşit köprü vazifesi görmektedir. Aracı kuruluş, borç alanlar arasında kredi bilincinin oluşturulması ve kredi kullanmaya yönelik sunduğu eğitimle kritik bir rol oynamaktadır. Bazı durumlarda tasarruf programları başlatarak borç alacakların borç verenler tarafından kredi verilebilir olarak değerlendirilmelerini sağlamaktadırlar.

Aracılar ile kurulan bağlantılar, fon sağlama, program bağlantıları, eğitim, öğretim ve araştırma hizmetlerini kapsayabilir. Bu tür faaliyetler uluslararasından

¹⁰¹ Srinivas, a.g.m.

¹⁰² Srinivas, a.g.m.

¹⁰³ Srinivas, a.g.m.

ulusala, bölgele, yerele ve bireyselle olmak üzere farklı düzeylerde gerçekleşebilir.¹⁰⁴

Aracılar, bireysel olduğu gibi sivil toplum örgütleri, mikro işletme, mikro kredi programları ve devlet tarafından finanse edilen programlarda ticari bankalar olabilir. Borç verenler ise hükümet kuruluşları, ticari bankalar, uluslararası kuruluşlardan oluşmaktadır.

2.6.10. Sivil Toplum Örgütü Modeli

Sivil toplum örgütleri mikro kredi alanında önemli bir oyuncu olarak ortaya çıkmışlardır. Çeşitli boyutlarda aracılık rolü oynamışlardır. Mikro kredi programlarının başlatılmasında ve bu programlarda yer alınmasında aktif rol oynamışlardır. Bu faaliyetler hem topluluk, hem de ulusal ve uluslararası kuruluşlar bazında mikro kredinin önemini anlaşılmasını sağlamayı da içermektedir. Bu kuruluşlar, topluluk ve mikro kredi kuruluşlarının gelişimlerinin denetlenmesi ve iyi uygulamaların tanınmasının sağlanmasına yönelik kaynaklar ve çeşitli araçlar geliştirmişlerdir. Aynı zamanda mikro kredi prensiplerinin ve uygulamalarının öğrenilmesine yönelik fırsatlar yaratmışlardır. Bunların içinde yayınlar, atölye çalışmaları, seminerler ve eğitim programları yer almaktadır.¹⁰⁵

2.6.11. Grup Baskısı Modeli

Grup baskısı, borç alanlar ve proje katılımcıları arasında ahlaki ve diğer bağlantılar yoluyla mikro kredi programlarında katılımı ve geri ödemeyi temin etmeye çalışır. Baskı grupları, borç alan grup içerisindeki diğer üyeler olduğu gibi, (ilk borçlu krediyi geri ödemediği sürece diğerleri kredi alamamakta, bu da ilk borçlunun geri ödemesi için baskı olmaktadır) topluluk liderleri (genellikle dışarıdan bir sivil topluluk örgütüne seçilen ve eğitilen) de olabilmektedir. Bunun yanında sivil toplum örgütünün kendisi ve saha sorumluları ya da bankalar olabilir. Uygulanan baskı, borç ödemelerini düzenli bir biçimde yapmayan borçluya sık

¹⁰⁴ Srinivas, a.g.m.

¹⁰⁵ Srinivas, a.g.m.

ziyaretlerde bulunulması ya da grup toplantılarında isimlerinin açıklanarak borcunun ödenmesinin istenmesi şeklinde olabilmektedir.¹⁰⁶

2.6.12. Döner Tasarruf ve Kredi Birlikleri (Rotating Savings and Credit Associations: ROSCA)

Döner tasarruf ve kredi birlikleri, temel olarak ortak bir fona döngüsel olarak katkıda bulunmak üzere, bireylerin bir araya gelerek her seferde grup üyelerinden birine toplu para aktarıldığı bir modeldir. Örneğin 12 kişiden oluşan bir grup 12 ay boyunca her ay kişi başına 100 ABD doları toplayabilir. Birikmiş olan 1200 ABD doları, her ay grup üyelerinden birine verilir. Böylece bu üye gruptan aldığı toplu parayı, geri kalan 11 ayda diğer üyelere borç para olarak verebilir. Toplu parayı kimin alacağına üzerinde uzlaşılan bir yöntemle ya da kura çekilerek karar verilmektedir.¹⁰⁷

2.6.13. Küçük İşyeri Modeli

Daha önceleri, kayıt dışı sektörün sadece hayatta kalabilmek için düşük verimlilikle çalışan ve çok küçük katma değer yaratan birimlerden oluştuğu anlayışı hakimdi. Ancak bu anlayış değişti ve istihdam yaratmak, gelir arttırmak ve ihtiyaç duyulan hizmetleri sağlamak için küçük ve orta ölçekli işletmelere daha fazla önem vermeye başlandı.¹⁰⁸

Bu işletmeler için uygulanan politikalar, eğitim, teknik danışmanlık, yönetim ilkeleri gibi destek sistemleri şeklindeki doğrudan müdahaleler ile politikaları etkinleştirmek ve piyasa koşullarına hazırlanmak şeklindeki dolaylı müdahaleler üzerinde odaklanmaktadır.

Bu politikaların ana bileşenlerinden biri de değişik yapı ve değişik kullanım alanında özellikle mikro kredi şeklindeki finansmandır. Mikro kredi küçük ve orta ölçekli işletmelere doğrudan ya da diğer girdilerle birlikte daha geniş işletme kalkınma programının bir parçası olarak sağlanmaktadır.

¹⁰⁶ Srinivas, a.g.m.

¹⁰⁷ Srinivas, a.g.m.

¹⁰⁸ Srinivas, a.g.m.

2.6.14. Köy Bankacılığı Modeli

Köy bankaları topluluk temelli kredi ve tasarruf birlikleridir. Bu birlikler, kendi işini kurarak yaşamlarını geliştirmek isteyen 25 ile 50 arasında düşük gelirli kişilerden oluşmaktadır. Köy bankasının ilk kuruluş sermayesi dış kaynaktan gelebilir; ancak bankayı kendi üyeleri yönetir, üyeleri kendileri seçer, çalışanları kendileri belirler, yasal mevzuatları kendileri hazırlar, bireylere krediler dağıtır, ödeme ve tasarrufları toplarlar. Krediler ise mal veya gayrimenkul ile değil, grubun her bireysel kredinin arkasında durduğu ahlaki bir kefaletle teminat altındadır.¹⁰⁹ Köy bankacılığı modeli, topluluk bankacılığı ve grup modeliyle yakından ilişkilidir.

2.6.15. KIVA Modeli

KIVA, ABD’li Mathew ve Jessica Flannery tarafından 2005 yılında oluşturulmuş mikro kredi için fon toplama hizmeti veren sanal bir ortamdır. Mikro kredi vermek isteyenler, KIVA’nın internet sitesine girerek krediye ihtiyaç duyanların fotoğrafının, biyografisinin, krediye ihtiyaç duyma nedeninin ve kredinin ne zaman geri ödeneceğinin yer aldığı müşteri portföyünden diledikleri kişiyi seçip en az 25, en çok 100 ABD doları tutarında kredi verebilmektedirler.¹¹⁰

KIVA, toplanan fonu o ülkede birlikte çalıştığı mikro finans kuruluşuna aktarmakta ve bu kuruluşlar da söz konusu kişiye krediyi ulaştırmaktadır. Kredilerin geri ödemesi yapıldığında ödemeler, kredi verenin hesabına yatırılmakta ya da tekrar kredi verilmesi amacıyla dolaşıma sokulmaktadır.

2.7. MİKRO FİNANSIN TEMEL PRENSİPLERİ

Consultative Group to Assist the Poor (CGAP), dünyadaki yoksulların finansal hizmetlere erişimlerini sağlamaya yönelik çalışmalar yapan, bağımsız politikalar üreten bir araştırma merkezidir. Yoksulluğu azaltmayı kendilerine görev edinen özel kuruluşlar ve 30’dan fazla kalkınma ajansı tarafından desteklenmektedir. Ev sahipliğini Dünya Bankası’nın yaptığı CGAP, pazar istihbaratı sağlamakta,

¹⁰⁹ Srinivas, a.g.m.

¹¹⁰ Okumuş, a.g.e., s. 186.

standartları desteklemekte, yenilikçi çözümler geliştirmekte ve hükümetler, mikro finans sağlayıcıları, bağışçılar ve yatırımcılara danışmanlık hizmetleri sunmaktadır.

CGAP tarafından yapılan “Key Principles of Micro Finance” isimli çalışmada yer alan prensipler, 10 Haziran 2004’te gerçekleştirilen G-8 Zirvesi’nde onaylanmış ve desteklenmesine karar verilmiştir. Bu prensipler, sürdürülebilir bir mikro finans hizmetinin, yoksullukla mücadelede güçlü bir araç olduğunun altını çizmektedir. Mikro finansın temel prensiplerine ilişkin kısa bilgiler aşağıda yer almaktadır:¹¹¹

- i. **Yoksullar sadece kredilere değil çeşitli finansal hizmetlere ihtiyaç duyarlar:** Diğer insanlar gibi yoksul insanlar da uygun, esnek ve bütçeleriyle orantılı finansal hizmetlere erişim ihtiyacı duymaktadırlar. Şartlara bağlı olarak, yoksul insanlar sadece kredilere değil aynı zamanda tasarruf, para transferi ve sigorta gibi diğer finansal hizmetlere de ihtiyaç duyarlar.¹¹²
- ii. **Mikro finans yoksullukla mücadelede çok güçlü bir araçtır:** Sürdürülebilir finansal hizmetlere erişim, yoksulların gelirlerini arttırmalarına, özgüven kazanmalarına, maruz kaldıkları dışsal şoklarla daha kolay mücadele etmelerine imkan sağlar. Mikro finans, yoksul hanehalkının daha iyi beslenme, barınma, çocuklarının eğitimi ve sağlığı için daha fazla para harcayarak sadece günü kurtarmaya yönelik değil, geleceğe ilişkin planlar yapmalarını sağlar.¹¹³
- iii. **Mikro finans yoksullara hizmet eden finansal sistem kurmak anlamına gelir:** Birçok gelişmekte olan ülkede nüfusun büyük bölümünü yoksul insanlar oluşturmaktadır. Bununla birlikte finansal hizmetlerden en az yararlanan da yoksullardır. Çoğu ülkede mikro finans marjinal bir sektör olarak görülmeye devam etmekte ve bağışçılar, hükümetler ve sosyal sorumluluk yatırımcıları için bir kalkınma hamlesi olarak algılanmaktadır.

¹¹¹ CGAP, “Key Principles of Microfinance”, http://www.cgap.org/gm/document-1.9.2747/KeyPrincMicrofinance_CG_eng.pdf (Erişim tarihi: 8. 12.2010).

¹¹² CGAP, a.g.m.

¹¹³ CGAP, a.g.m.

Mikro finans çok sayıda yoksula ulaşarak tam potansiyelini gerçekleştirmek için finansal sektörün tamamlayıcı bir ögesi olmalıdır.¹¹⁴

- iv. **Mikro finansın çok sayıda yoksul insana ulaşması için sürdürülebilir bir yapıda olması gerekir:** Birçok yoksul insan, güçlü finansal araçların yokluğu sebebiyle finansal hizmetlere ulaşamamaktadır. Bu hizmetleri sağlayacak güçlü kuruluşlar, maliyetlerini karşılayabilecek bir hizmet bedeli talep etmelidir. Masrafların karşılanması, bağış desteğine ihtiyaç duymadan hedeflenen hacme ve etkiye ulaşmada tek yoldur. Finansal süreklilik sağlayan kuruluş, uzun vadede yoksul insanlara hizmet sunmaya devam edebilir. Finansal sürdürülebilirliği gerçekleştirmek; işlem masraflarını azaltmak, müşterinin ihtiyacına göre daha iyi mal ve hizmetler sunmak ve bankacılık hizmetlerinden yararlanmayan yoksullara ulaşmada yeni yollar bulmak anlamına gelmektedir.¹¹⁵
- v. **Mikro finans, kalıcı yerel finansal kuruluşlar kurmak demektir:** Yoksul insanlara sürekli finansal hizmet sağlamak için güçlü yerel mikro finans kuruluşları oluşturmak gerekmektedir. Bu tür kuruluşlar yerel tasarrufları toplamalı, kredi olarak tekrar kullanıma sokmalı ve çeşitli finansal hizmetler sunmalıdır. Böylelikle yerel düzeyde planlanan kalkınma hedefleri hız kazanacaktır. Bu gelişmeler ışığında yerel finansal kurumlar ve özel sermaye piyasaları olgunlaştıkça kamu ve kalkınma bankalarının da dahil olduğu hükümet fonlarına ve bağışlara daha az ihtiyaç duyulacaktır.¹¹⁶
- vi. **Mikro kredi her zaman soruların cevabı değildir:** Mikro kredi herkes için ya da her durum için uygun bir yöntem değildir. Tanımından da anlaşılacağı üzere mikro kredi, iş yapma fikri olan, ufak çaplı sermayeye ihtiyaç duyan yoksullara sağlanan bir hizmettir. Mikro kredi ancak bu kesimi hedef alırsa başarıya ulaşır. Krediyi geri ödeyecek imkana sahip olmayan yoksul insanlar için krediden başka yoksullukla mücadele araçlarından birinin uygulanması daha uygun olacaktır. Birçok durumda, karşılıksız para transferleri, iş ve

¹¹⁴ CGAP, a.g.m.

¹¹⁵ CGAP, a.g.m.

¹¹⁶ CGAP, a.g.m.

eğitim programları gibi destekler yoksulluk sorununun çözümünde daha etkili olabilmektedir.¹¹⁷

vii. **Faiz oranı tavan değerleri yoksul insanların finansal hizmetlere erişimine zarar verebilir:** Birçok küçük ölçekli kredi oluşturmak daha az sayıda fakat daha büyük ölçekli kredi oluşturmaktan daha fazla masrafa yol açmaktadır. Mikro kredi verenler ortalama banka kredi oranlarının üzerinde faiz oranı belirlemedikleri sürece, kendi masraflarını karşılayamazlar. Büyümeleri ve sürdürülebilirlikleri, bağışçılardan ve hükümetten aldıkları az ve belirsiz kredi ile sınırlanacaktır. Hükümetler faiz oranlarını düzenlerken genellikle bu oranları çok düşük seviyelerde tutmaktadırlar. Mikro kredi verenler ise maliyetleri karşılayamayarak ulusal ve uluslararası kurumların bağışlarına ihtiyaç duyacaklardır. Aynı zamanda, mikro kredi verenler rekabetçi finansal piyasaların olmadığı durumlarda finansal hizmet sunan kurumların etkin çalışmamasından kaynaklanan masrafları kredi alan kişilere karşılatmak için kullanmamalıdır.¹¹⁸

viii. **Hükümetin görevi finansal hizmetleri doğrudan sunmak değil, erişim için uygun ortamı sağlamaktır:** Ulusal hükümetler yoksul insanların tasarruflarını korurken bir yandan da finansal hizmeti teşvik eden politikalar oluşturmada önemli rol oynarlar. Bir hükümetin mikro finans için yapacakları arasında makroekonomik istikrarı sağlaması, faiz oranı tavan değerleri belirlemekten uzak durması ve sürdürülebilirliği sağlanamayacak sübvansede edilmiş ve yüksek temerrütlü kredi programlarıyla piyasaları bozmaktan kaçınması sayılabilir. Aynı zamanda hükümetler, girişimcilere sektör altyapısını destekleyici bir ortam yaratarak, yolsuzlukları kontrol altına alarak ve pazarlara erişimi sağlayarak yoksullara yönelik finansal hizmetleri destekleyebilirler. Diğer fonların uygun olmadığı özel durumlarda, bağımsız mikro finans kuruluşları için hükümet fonlarına ihtiyaç olabilmektedir.¹¹⁹

ix. **Bağış niteliğindeki fonlar özel sermayeyi tamamlamalı, özel sermaye ile rekabet etmemelidir:** Bağışçılar, mikro finans kuruluşlarının kurumsal

¹¹⁷ CGAP, a.g.m.

¹¹⁸ CGAP, a.g.m.

¹¹⁹ CGAP, a.g.m.

kapasitesini inşa etmek, kredilendirme kuruluşları, kredi büroları, denetim firmaları gibi altyapı desteklerini geliştirmek ve deneysel mal ve hizmet üretimini desteklemek için geçici bir süre kredi, bağış ve öz kaynak araçları sağlamalıdır. Nüfusa ulaşmanın zor olduğu bazı durumlarda ise donör destekleri daha uzun süreli olabilir. Donörler, mikro finansman yöntemini, yerel finans piyasalarına entegre etmeye çalışmalı, projenin oluşması ve uygulanması için uzmanlığı kanıtlanmış özel eksperlere başvurmalıdırlar. Bağış yapanların finansal desteği sürdürmeleri için performans hedefleri belirlemeleri büyük önem taşımaktadır.¹²⁰

- x. **Kurumsal ve insani kapasite yokluğu önemli bir engel oluşturmaktadır:** Mikro finans, bankacılık ile sosyal amaçları birleştiren uzmanlaşmış bir alandır. Kapasite geliştirme, düzenleyici ve denetleyici kurumlar ve bilgi sistemleri aracılığıyla finansal kuruluşlardan hükümet ve bağış kurumlarına kadar her düzeyde gerçekleştirilmelidir. Hem özel hem de kamu sektöründeki yatırımlar kapasite geliştirme üzerine odaklanmalıdır.¹²¹
- xi. **Finansal şeffaflığın sağlanması zorunludur:** Yoksullara mikro finans hizmetleri sağlamada finans kuruluşlarına ait mali ve sosyal performans göstergelerinin kesin, standart ve karşılaştırılabilir bilgilerden meydana gelmesi gerekir. Banka denetleyici ve düzenleyiciler, bağışçılar, yatırımcılar ve daha da önemlisi mikro finansın müşterileri olan yoksulların riskleri ve geri dönüşleri yeterli ölçüde belirleyebilmeleri için bu bilgilere ihtiyaçları vardır.¹²²

2.8. DÜNYADA MİKRO FİNANS UYGULAMALARI

2.8.1. Mikro Finansın Gelişimi

Her ne kadar mikro finans konusu 2000’li yıllarda önem kazanmaya başlamış olsa da, mikro finansın altında yatan yoksullara kredi verilmesi düşüncesi, aslında yeni bir olgu değildir. Küçük, resmi olmayan tasarruflar ve kredi grupları yüzyıllardır Gana’dan Meksika’ya, Hindistan’a kadar dünyanın dört bir yanında krediler

¹²⁰ CGAP, a.g.m.

¹²¹ CGAP, a.g.m.

¹²² CGAP, a.g.m.

kullandırmışlardır. Avrupa’da 15. yüzyılın başlarında Katolik Kilisesi, insanlara borç para kullanarak bundan gelir sağlayan dükkanları, aşırı faizle para kullandıran tefecilere karşı bir alternatif olarak görmüştür. Bu dükkanlar 15. yüzyıl boyunca Avrupa’nın kentsel alanlarına yayılmıştır. Ayrıca yüzyıllar öncesinde bile ticari bankaların finansal hizmetlerinden yararlanamayan yoksullar için resmi kredi ve tasarruf kuruluşları bulunmaktadır. 1700’lü yılların başlarında hizmet vermeye başlayan ve uzun bir süre faaliyette olan İrlanda Kredi Fonu sistemi bunun en güzel örneklerinden biri olarak gösterilebilir. 1840’lara kadar sistem İrlanda’nın her yerinde 300 fona sahiptir.¹²³

1800’lü yıllarda, Avrupa’da özellikle kırsal ve kentsel kesimler üzerinde yoğunlaşan daha büyük ve daha resmi tasarruf ve kredi kurumlarının ortaya çıktığı görülmüştür. Örneğin, Almanya’da finansal kooperatif kurulmuştur. Kooperatifin amacı, kırsal kesimin tefecilere olan bağımlılığını ortadan kaldırmak ve refahlarını arttırmaktır. Böyle bir hareket 1865’te Fransa’da ve 1900 yılında Quebec’te ortaya çıkmıştır. Bugün Afrika, Latin Amerika ve Asya’da kurulan kooperatiflerin temelleri işte bu Avrupa hareketinden meydana gelmiştir. Diğer bir erken zamanlı örnek ise 1895 yılında hizmet vermeye başlayan ve dokuz bine yakın şubesiyle Endonezya mikro finans sisteminin en büyük bankası olan Endonezya Halkın Kredi Bankası (BPR) dir.¹²⁴

1900’lü yılların başlarında tasarruf ve kredi sisteminin türleri, Latin Amerika’da ve başka yerlerde ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu kırsal finans müdahalelerinin amacı, tarım sektörünü modernize etmek, atıl tasarrufları harekete geçirmek, krediler yoluyla yatırımları arttırmak ve insanları borçlanmaya zorlayan baskıcı feodal ilişkileri ortadan kaldırmaktır. Çoğu durumda bu yeni bankaların sahipleri, Avrupa’da olduğu gibi yoksulların kendileri değil, hükümet kuruluşları ya da özel bankalar olmuştur. Yıllar geçtikçe bu kurumlar etkinliklerini yitirmiş, zaman zaman da yolsuzluklara karışmışlardır.¹²⁵

¹²³ Brigit Helms, **Access for All: Building Inclusive Financial Systems**, New York: World Bank, 2006, p. 2.

¹²⁴ Helms, a.g.e., p. 2.

¹²⁵ Helms, a.g.e., pp. 2-4.

1950-1970 yılları arasında, hükümetler ve bağış yapan kuruluşlarca gelir ve üretimi desteklemek amacıyla küçük çiftçilere tarım kredileri verilmiştir. Verilen kredilerin hediye olarak algılanması, geri ödemelerin takibinin etkin olmaması sebebiyle sermayenin yavaş yavaş erimesi ve kredilerin hedeflenen gruplardan çok, imkanı iyi olan çiftçilerde yoğunlaşması, kredilerin başarıya ulaşmasını engelleyen nedenler arasındadır.¹²⁶

1970'ler ise mikro kredinin doğduğu yıllardır. Bangladeş, Brezilya ve birkaç ülkede uygulanan programlarla yoksul kadın girişimcilere krediler verilmeye başlanmıştır. Erken mikro kredi uygulaması, bir grubun her üyesinin diğer üyelerin geri ödemelerini garanti altına aldığı dayanışma grubu esasına dayanmaktadır. Mikro kredi uygulamalarına erken dönemlerde başlayan kurumlara, Bangladeş'te Profesör Muhammed Yunus tarafından bir deney uygulaması olarak başlatılan Grameen Bankası, faaliyetlerine önce Latin Amerika'da başlayan daha sonra Birleşik Devletler ve Afrika kıtasına da yayılan ACCION International, Hindistan'da kadın sendikası tarafından kurulmuş olan Self-Employed Women's Association örnek olarak verilebilir. Bu kurumlar günümüzde de gelişmeye devam etmekte ve başarılarıyla diğer ülkelere ilham vermektedir.¹²⁷

1980'lerde ise mikro kredi programlarının iyi yönetilmesi durumunda yoksulların özellikle de kadınların, ticari bankalardan kredi kullananlara göre daha başarılı oldukları, mikro kredi veren kuruluşlara masraflarını karşılayacak oranlarda faiz ödemeye istekli oldukları ve geri ödemeleri zamanında yaptıkları görülmüştür.¹²⁸

1990'lar ise uluslararası ilginin ve mikro kredi kuruluşlarının sayısının arttığı bir dönemdir. 1990'ların erken dönemlerinde mikro kredi kavramı yerine kredi, tasarruf, sigorta ve para transferini içeren finansal hizmetler anlamında mikro finansman kavramı kullanılmaya başlanmıştır.¹²⁹

Günümüzde, mikro finans kuruluşları daha fazla yoksula ulaşabilmek amacıyla giderek ticarileşmeye yönelik bir strateji izleyerek daha fazla sermaye çekip, finansal

¹²⁶ D. John Conroy and P. B. Mc Guire, "The Microfinance Phenomenon", *Asia-Pacific Review*, Volume 7, Issue 1, 2000, pp: 90-92.

¹²⁷ Helms, a.g.e., s. 4.

¹²⁸ Helms, a.g.e., s. 4.

¹²⁹ Helms, a.g.e., s. 4.

sistemde daha sağlam yer edinen kar amacı güden kuruluşlara dönüşmeye başlamışlardır.

2.8.2. Güncel Uygulamalar

1990'lı yıllardan sonra yoksullukla mücadeleye verilen önem, beraberinde mikro finans uygulamalarına gösterilen ilginin de artmasına sebep olmuştur. Günümüzde mikro finans, uluslararası kalkınma örgütleri tarafından da dünya genelinde yoksulluğun azaltılmasında en önemli yaklaşımlardan biri olarak kabul edilmektedir.

2-4 Şubat 1997 tarihleri arasında Washington D.C.'de 137 ülkeden 2900'den fazla katılımcı ile ilk Mikro Kredi Zirvesi toplanmış ve 2005 yılına kadar dünyadaki en yoksul 100 milyon aileye ve özellikle ailenin kadın üyelerine ulaşmak hedeflenmiştir. Micro Credit Summit Campaign tarafından 2005 yılında yayınlanan rapora göre, 31 Aralık 2004 itibariyle 3.164 mikro kredi kuruluşunun 92.270.289 müşteriye ulaştığı ve bu müşterilerin 66.614.871'inin en yoksul olarak nitelendirilen kesimden oldukları ve ilk kez mikro kredi kullandıkları belirtilmektedir. İlk kez kredi kullanan bu kesimin % 83.5'ini (55.622.406 kişi) ise kadın müşteriler oluşturmaktadır.¹³⁰

Eylül 2000'de BM tarafından ilan edilen ve 189 üye ülkenin 2015 yılına kadar gerçekleştirmeyi taahhüt ettiği Binyıl Kalkınma Hedefleri (MDG) şunlardır:¹³¹

- i. Aşırı yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması (Günde bir dolardan az bir parayla geçinmek zorunda bulunan nüfusun yarı yarıya azaltılması, açlık çeken nüfusun yarı yarıya azaltılması),
- ii. Evrensel ilköğretimin gerçekleştirilmesi (Tüm kız ve erkek çocukların ilköğretimlerini eksiksiz tamamlamaları),
- iii. Kadın-erkek eşitliğinin sağlanması ve kadınların konumunun güçlendirilmesi (İlköğretim ve orta öğretimde kız-erkek öğrenci dengesizliğinin her düzeyde giderilmesi),

¹³⁰ "Yoksulluğun Önlenmesinde ...", s. 19.

¹³¹ Birleşmiş Milletler Türkiye, **Binyıl Kalkınma Hedefleri Türkiye Raporu**, <http://www.un.org.tr/in dex.php ?ID=21&LNG=1> (Erişim tarihi: 5.03.2010).

- iv. Çocuk ölümlerinin azaltılması (Beş yaşından küçük çocuklar arasındaki ölüm oranının üçte iki azaltılması),
- v. Anne sağlığının iyileştirilmesi (Anne ölüm oranının dörtte üç azaltılması),
- vi. HIV/AIDS, sıtma ve öteki hastalıklarla mücadele edilmesi,
- vii. Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması,
- viii. Kalkınma için küresel bir ortaklık geliştirilmesidir.

Mikro finansman yaklaşımı, bu hedefler arasında yer alan aşırı yoksulluğun ve açlığın ortadan kaldırılması, kadın-erkek eşitliğinin sağlanması, kadınların konumunun güçlendirilmesi gibi hedeflere ulaşılmasında kullanılacak etkin araçlardan biri olabilir; ancak bunun gerçekleşmesi ülkelerin, mikro finansman yaklaşımını finansal sistemlerinin ayrılmaz bir parçası olarak görmelerine bağlıdır.¹³²

BM, 1959'dan beri önemli sorunların altını çizmek ve uluslararası ilgiyi küresel ölçekte önemi ve etkisi olan konulara çekmek amacıyla her yıl uluslararası yıllar belirlemektedir. BM, aşağıdaki amaçlarla 2005 yılını "Uluslararası Mikro Kredi Yılı" ilan etmiştir.¹³³

- i. Mikro finansman ve mikro kredinin Binyıl Kalkınma Hedefleri'ne yapacağı katkıyı değerlendirmek ve teşvik etmek,
- ii. Halkın mikro finansman ve mikro kredinin kalkınma denkleminin ayrılmaz parçaları olduklarına dair bilinç ve anlayışını geliştirmek,
- iii. Kapsayıcı finansal sektörleri teşvik etmek,
- iv. Finansal hizmetlere sürdürülebilir erişimi desteklemek,
- v. Mikro finansmanın kapsam ve başarısını oluşturup genişletmek için stratejik ortaklıkları ve yenilikleri teşvik etmek.

¹³² Altay, a.g.m., s. 62.

¹³³International Year of Microcredit 2005, "What are the objectives of the International Year of Microcredit?", http://www.yearofmicrocredit.org/pages/whyayear/whyayear_learnaboutyear.asp (Erişim tarihi: 28.04.2010).

Micro Credit Summit Campaign tarafından 2005 yılı itibariyle ulaşılması hedeflenen sayıya neredeyse ulaşılmış ve 2006 yılında 2 yeni hedef daha belirlenmiştir. Bunlar,¹³⁴

- i. 2015 yılı sonuna kadar, dűnyanın en yoksul 175 milyon ailesine, ۆzellikle de ailedeki kadınlara kendi işlerini kurabilmeleri, finans ve işletme hizmetleri için kredi almalarını sağlamaya çalışmak,
- ii. 1990-2015 yılları arasında 100 milyon aileye satın alma gűcű paritesine gűre belirlenmiř gűnlűk 1.25 ABD doları ۆzerinde eřik artıřı saęlamaya çalıřmaktır.

Tablo-7'den dűnya genelinde 1997-2009 yılları arasında mikro kredi uygulamalarının geliřim sűrecini izlemek műmkűndűr.

Tablo - 7: 1997- 2009 Yılları Arasında Mikro Kredinin Gelişimi

Tarih	Raporlama Yapan MFK Sayısı	Toplam Műřteri Sayısı	Ulařılan En Yoksul Műřteri Sayısı
12/ 31/ 97	618	13,478,797	7,600,000
12/ 31/ 98	925	20,938,899	12,221,918
12/ 31/ 99	1065	23,555,689	13,779,872
12/ 31/ 00	1567	30,681,107	19,327,451
12/ 31/ 01	2186	54,932,235	26,878,332
12/ 31/ 03	2931	80,868,343	41,594,778
12/ 31/ 04	3164	92,270,289	66,614,871
12/ 31/ 05	3133	113,261,390	81,949,036
12/ 31/ 06	3316	133,030,913	92,922,574
12/ 31/ 07	3552	154,825,825	106,584,679
12/ 31/ 09	3589	190,135,080	128,220,051

Kaynak: Larry R. Reed, State of the Microcredit Summit Campaign Report 2011, p. 44, http://www.microcreditsummit.org/SOCR_2011_EN_web.pdf (Erişim tarihi: 08.03.2011).

1997 yılı itibariyle 618 mikro finans kuruluşu, 7,6 milyonu en yoksul műřteri olarak ifade edilen yoksulluk sınırı altındaki kişiler olmak ۆzere, toplamda 13,5 milyon yoksula hizmet sağlamıştır. 31 Aralık 2009 yılı itibariyle 3589 mikro finans kuruluşunun, 128,2 milyonunu en yoksulların oluşturduğu yaklaşık 190 milyon

¹³⁴The Microcredit Summit Campaign, "History of the Campaign", http://www.microcreditsummit.org/about/about_the_microcredit_summit_campaign/ (Erişim tarihi: 17.05.2010).

kişiyeye ulaştığı görülmektedir. 12 yıllık süreç içinde mikro finans kuruluş sayısının ve ulaşılan en yoksul sayısının devamlı artması, mikro finans uygulamalarının öneminin farkına varıldığına işaret etmektedir. Ancak dünyadaki insanların yarısının günlük 2 doların altında bir gelirele yaşadığı düşünülduğünde, ulaşılan bu rakamların da yetersiz kaldığı açıktır.

Dünya geneli için verilen rakamların bölgelere göre dağılımı ise Tablo-8’de yer almaktadır.

Tablo - 8: Mikro Kredi Uygulamasının Bölgesel Dağılımı

Bölge	Raporlama Yapan Kuruluş Sayısı	2009 Yılı Toplam Müşteri Sayısı	2009 Yılı En Yoksul Müşteri Sayısı	2009 Yılı En Yoksul Kadın Müşteri Sayısı
Sahra Altı Afrika	981	10,776,726	6,360,861	3,935,808
Asya ve Pasifik	1723	156,403,658	117,178,142	97,385,541
Latin Amerika ve Karayipler	639	12,257,181	2,834,742	1,935,685
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	87	4,552,387	1,492,322	1,217,113
Gelişmekte Olan Ülkeler Toplamı	3430	183,989,952	127,866,067	104,474,146
Kuzey Amerika ve Batı Avrupa	91	148,628	85,750	56,651
Doğu Avrupa ve Orta Asya	68	5,996,500	268,234	163,318
Gelişmiş Ülkeler Toplamı	159	6,145,128	353,984	219,969
Global Toplam	3589	190,135,080	128,220,051	104,694,115

Kaynak: Larry R. Reed, State of the Microcredit Summit Campaign Report 2011, p. 47, http://www.microcreditsummit.org/SOCR_2011_EN_web.pdf (Erişim tarihi: 08.03.2011).

Tablo-8’den görüldüğü gibi, mikro kredi uygulamaları, gelişmekte olan ülkelerde yoğunlaşmakta ve özellikle de yoksul kadınlara ulaşmayı hedeflemektedir. Bölgeler bazında mikro finans uygulamalarıyla ilgili özet bilgilere aşağıda yer verilmektedir.

2.8.2.1. Doğu Asya ve Pasifik: Doğu Asya ve Pasifik, Çin’in güneyi, Hindistan’ın doğusu ile Avustralya’nın kuzeyindeki ülkeler ile Pasifik Okyanusu’na kıyısı olan ülkelerin oluşturduğu bir bölgedir. 2010 Dünya Kalkınma Göstergeleri

raporuna göre bölge, 1 milyar 930 milyon nüfusa sahiptir.¹³⁵ Nüfusunun % 16.8'i günlük 1.25 \$, % 38.7'si ise günlük 2 \$'ın altında bir gelire yaşamaktadır.¹³⁶

Bölgede hizmet veren mikro finans kuruluşları arasında Endonezya'da Bank Rakyat Indonesia (BRI), Tayland'da Bank of Agriculture and Agricultural Cooperatives (BAAC), Vietnam'da People Credit Funds, Kamboçya'da Association of Cambodia Local Economic Development Agencies sayılabilir.¹³⁷ Doğu Asya ve Pasifik'te 2009 yılı itibariyle mikro finans verileri Tablo-9'da sunulmuştur.

Tablo - 9: Doğu Asya ve Pasifik'te Mikro Finans (2009)

Ülke	Mikro Finans Kuruluş Sayısı	Müşteri Sayısı (Kişi)	Kredi Miktarı (\$)
Kamboçya	14	1,110,687	828,738,672
Çin	9	1,618,966	18,576,252,456
Doğu Timor	2	13,325	4,247,031
Endonezya	16	286,124	90,052,775
Malezya	1	1,206,379	185,030,340
Papua Yeni Gine	1	4,974	5,965,660
Flipinler	59	2,680,065	590,353,449
Samoa	1	4,795	1,423,037
Tayland	1	4,860	1,253,479
Tonga	1	698	278,803
Vietnam	15	7,798,660	3,978,479,323

Kaynak: The MIX Market, <http://www.mixmarket.org/mfi/region/East%20Asia%20and%20the%20Pacific> (Erişim tarihi: 07.04.2011).

Tablo-9'da görüldüğü üzere, Doğu Asya ve Pasifik Bölgesi'nde hizmet veren The MIX Market'e kayıtlı toplam 120 adet mikro finans kuruluşu vardır. Bölgede bu kuruluşlar tarafından toplam 24.3 milyar ABD doları tutarında mikro kredi, 13.7 milyon ihtiyaç sahibine ulaştırılmıştır. Müşteri portföyü açısından Vietnam, dağıtılan kredi miktarı bakımından ise Çin, bölgenin mikro finans uygulamalarında öne çıkan ülkelerindedir.

¹³⁵ World Bank, **2010 World Development Indicators**, Washington D.C., 2010, s. 64.

¹³⁶ World Bank, **2010...**, s. 92.

¹³⁷ Dolun, a.g.m., s. 14.

2.8.2.2. Güney Asya ve Grameen Bank Mikro Kredi Uygulaması: Hindistan, Pakistan, Bangladeş, Nepal, Afganistan, Sri Lanka gibi ülkelerin yer aldığı bölgede 1,5 milyardan fazla insan yaşamaktadır.¹³⁸ Nüfusunun % 40.3'ünün günlük 1.25 doların, % 73.9'unun ise günlük 2 doların altında bir gelire hayatta kalma mücadelesi verdiği Güney Asya,¹³⁹ yoksulluğun en yoğun yaşandığı bölgedir.

Dünya'nın diğer bölgeleri ile karşılaştırıldığında, mikro kredinin doğduğu ve geliştiği ülkeler olan Bangladeş ve Hindistan'ın da yer aldığı Güney Asya bölgesi, mikro finansman sektörünün en fazla geliştiği bölgedir.¹⁴⁰ Hem kredi miktarı hem de ulaşılan kişi sayısı bakımından Hindistan ve Bangladeş'in mikro finans uygulamalarındaki durumu Tablo-10'dan görülebilmektedir.

Tablo - 10: Güney Asya'da Mikro Finans (2009)

Ülke	Mikro Finans Kuruluş Sayısı	Müşteri Sayısı (Kişi)	Kredi Miktarı (\$)
Afganistan	15	295,044	109,432,729
Bangladeş	28	20,571,831	2,347,258,316
Hindistan	88	26,629,123	4,447,880,678
Nepal	18	586,952	97,493,518
Pakistan	23	1,441,141	209,909,144
Sri Lanka	13	911,029	269,615,326

Kaynak: The MIX Market, <http://www.mixmarket.org/mfi/region/South%20Asia> (Erişim tarihi: 07.04.2011).

Güney Asya'da faaliyet gösteren mikro finans kuruluşları, Bangladeş'te Grameen Bank, BRAC, Association for Social Advancement (ASA), Hindistan'da Self Employed Women's Association Bank of India, Swayam Krushi Sangam (SKS), Spandana ve SHARE'dir.¹⁴¹

Asya kıtasındaki mikro finans sektörünün genel özelliklerini şu şekilde özetlemek mümkündür:¹⁴²

- i. Asya'da mikro finans sektörü güçlü bir sosyal oryantasyona sahiptir.
- ii. Mikro finans hizmetlerinin uygulama alanı, nüfusun yoğun olarak bulunduğu kırsal bölgelerdir.

¹³⁸ World Bank, **2010...**, s. 64.

¹³⁹ World Bank, **2010...**, s. 92.

¹⁴⁰ Okumuş, a.g.e., s. 246.

¹⁴¹ Dolun, a.g.m., s.14.

¹⁴² Helms, a.g.e., s. 8.

- iii. Birkaç kurumun dışında verilen krediler genellikle girişimcilik kredileridir.
- iv. Çin ve Hindistan'da, nüfuslarıyla karşılaştırıldığında çok daha düşük düzeyde mikro finans uygulaması göze çarpmaktadır. Bunun nedeni finans sektörüne geniş ölçüde yapılan hükümet müdahaleleridir.
- v. Mikro finans uygulamalarında önemli iki ülke olan Bangladeş ve Endonezya'da birbirlerinden tamamen farklı yaklaşımlar benimsenmiştir. Bangladeş'teki 24.6 milyon mikro finans müşterisi, genellikle büyük çaplı sivil toplum örgütlerinden ve sosyal misyonu öne çıkaran geleneksel finans kurumlarından mikro kredi hizmeti almaktayken, Endonezya'nın mikro finans sektörü dünyadaki en büyük mikro finans kuruluşu olan BRI tarafından oluşturulmuştur. BRI ise, yakın zamanda kısmen özelleştirilmiş olan devlet bankasının ticari amaçla kurulmuş bağlı kuruluşudur.

Kıtalar bazında bakıldığında hem mikro finans kuruluşlarının fazlalığı hem de yoksul müşteri portföyünün genişliği açısından Asya kıtasının, mikro finans uygulamalarında öne çıktığı görülmektedir. Bunun en önemli nedeni, modern anlamda mikro finans faaliyetlerinin Muhammed Yunus tarafından Grameen Bank adı ile kurulan banka aracılığı ile ilk kez Bangladeş'te uygulanmaya başlaması ve dünyadaki yoksulların büyük bir bölümünün bu bölgede yaşıyor olmasıdır.

Asya kıtasındaki mikro finans sektörüne ilişkin genel bilgiler verildikten sonra, mikro finans uygulamalarının başlangıç noktasını oluşturan Bangladeş - Grameen Bankası mikro kredi uygulamasının ayrıntıları aşağıda sunulmaktadır.

Mikro finans yoluyla yoksullukla mücadele hareketi, 1970'li yılların ortalarında o dönemde Bangladeş'in Chittagong Üniversitesi'nde Ekonomi Profesörü olan Muhammed Yunus tarafından başlatılmıştır. Ülkenin yoksulluk ve sefalet bağlamında içinde bulunduğu şartlar, Yunus'u bu sorunlara çözüm bulmak amacıyla araştırmaya yöneltmiştir.¹⁴³

¹⁴³ Syed Hashemi and Lamia Morshed, "Grameen Bank: A Case Study", **Who Needs Credit? Poverty and Finance in Bangladesh** (Ed.Geoffrey Wood and Iffath A. Sharif), New York and London: Zed Books, 1997, p. 217.

Yunus'un, 1974 yılında Chittagong Üniversitesi'ne komşu olan Jobra köyünde yoksul insanlar üzerinde yaptığı araştırma sırasında görüştüğü yoksullardan Safiye Begüm'ün içinde bulunduğu durumdan etkilenerek ortaya koyduğu çözüm, Grameen tipi kredi modelinin temelini oluşturmaktadır. Safiye Begüm geçimini bambu tabure yapıp satarak sağlamaktadır. Ancak tabureyi yapmak üzere bambu kamışlarını alacak sermayesi olmadığı için malzemeyi aracıdan borç karşılığı almakta ve bu nedenle yaptığı tabureleri her akşam yine aynı kişiye satmaktadır. Begüm'ün bütün bu işten kazandığı yalnızca 2 Cent'tir. Malzemeyi almak için ise 22 Cent'e ihtiyacı vardır. Yunus, Begüm'ün tam bir sömürü ile karşı karşıya olduğunu ve eğer malzemesini kendi alabilse bu işten daha fazla kazanacağını düşünür.¹⁴⁴ Yunus yaptığı araştırma sonucunda, yoksul insanların kişisel becerileriyle iyi işler yapabildiklerini, fakat teminat eksiklikleri nedeniyle ticari bankalardan uygun faiz oranlarıyla kredi alamayıp çok yüksek faiz oranlarıyla tefecilerden borç almak zorunda kaldıklarını görmüştür. Bu durum ise yoksul insanların, geçimlerini sağlayamamalarına ve birikim yaparak sermaye oluşturamamalarına neden olmaktadır. Sonuç olarak Yunus, yoksul insanların yoksul olma sebebinin sanıldığı gibi eğitimsiz ya da cahil olmalarına değil, sermayelerini ellerinde tutamamalarına bağlı olduğu sonucuna ulaşmıştır.¹⁴⁵

Yunus, yoksul insanları bonsai ağacına benzetir. “Benim için fakir insanlar, bonsai ağaçları gibidir. En uzun ağacın en iyi tohumunu bir saksıya ektiğiniz zaman onun bir minyatürünü elde edersiniz. Ektiğiniz tohumda bir eksiklik yoktur, sadece toprak ve saksı yetersizdir. Fakir insanlar bonsai ağaçlarıdır. Genlerinde bir yanlışlık yoktur. Yalnızca toplum onlara hiçbir zaman sağlıklı yetişecekleri bir yer sağlamamıştır. Fakir insanların yoksulluktan kurtarılması için yapılması gereken, yeteneklerini ortaya koyabilecekleri bir ortam sağlamaktır. Fakir insanlar enerji ve yaratıcılıklarını ortaya çıkardıkları zaman yoksulluk çok çabuk kaybolacaktır.”¹⁴⁶

Yunus, 1976 yılında araştırma yaptığı köyde malzeme alabilmeleri için 42 yoksul aileye 27'er dolar kredi vererek ilk mikro kredi projesini başlatmıştır. Bu projeye Bangla dilinde kırsal ya da köy anlamına gelen Grameen adı verilmiştir.

¹⁴⁴ Yunus, a.g.e., ss. 15-24.

¹⁴⁵ Korkmaz ve Bayramoğlu, a.g.m., s. 103.

¹⁴⁶ Muhammed Yunus, **Creating A World Without Poverty: Social Business and The Future of Capitalism**, Subarna: Dhaka, Bangladesh, 2008, s. 54.

1976-1979 yıllarında proje diğer köylerde de etkisini göstermiş, merkez bankasının sponsorluğu ve ticari bankaların desteğiyle proje Bangladeş'in başkenti olan Dhaka'nın kuzeyindeki Tangail'e kadar yayılmıştır. Tangail'deki başarı, mikro kredi projesinin ülkenin birçok noktasında kredi uygulamalarını başlatmıştır. Ancak pilot uygulamanın bitiminde bankacılar, projenin başarısına rağmen, çok riskli ve maliyetli olması gerekçesiyle desteklerini kaldırmışlardır. Kasım 1983'te bağımsız bir banka oluşturulmuştur. Bugün bankanın % 10'una hükümet, % 90'ına kırsal kesimdeki yoksullar sahiptir.¹⁴⁷ İmalat sektöründe istihdam olanaklarının sınırlı, devlet harcamalarının kısılması gerektiği inancının yaygın ve yoksulluğun inkar edilemez olduğu bir ortam, Grameen Bankası uygulamasının ideolojik çekiciliğini açıklamaktadır. Bu uygulama, yoksulluğu inkar etmemekte, yoksullara kendilerini kurtarmaları için bir fırsat vermekte ve bu devlet değil, sivil toplum örgütleri aracılığıyla yerine getirilmektedir.¹⁴⁸

Grameen Bankası Projesinin temel hedefleri şu şekilde sıralanabilir:¹⁴⁹

- i. Bankacılık hizmetlerini yoksul kadın ve erkeklerin de yararlanabileceği ölçüde genişletmek,
- ii. Yoksulların tefeciler tarafından sömürülmesini ortadan kaldırmak,
- iii. Yoksul hanehalkından özellikle dezavantajlı konumda bulunan kadınları, anlayabilecekleri ve kendileri tarafından yönetilebilecekleri bir örgüt biçimi altında bir araya getirmek,
- iv. Düşük gelir, düşük tasarruf ve düşük yatırım şeklinde devam eden kısır döngüyü düşük gelir, kredinin sağlanması, yatırım, daha fazla gelir, daha fazla tasarruf, daha fazla yatırım ve daha fazla gelir şeklinde bir döngü haline getirebilmeyi başarmak.

Grameen Bankası'nın kredi vereceği hedef kitle, bir dönüm arazinin yarısına sahip olan "topraksız" ve sahip olduğu bütün varlıklarının değeri, o bölgede ortalama değerinde bir araziyi aşmayan "varlıksız" kimselerden oluşmaktadır. Ancak Bangladeş'te topraksız ve varlıksız kitlenin genişliği nedeniyle kredi verilirken kadın

¹⁴⁷Grameen Bank, "A Short History of Grameen Bank", http://www.grameen-info.org/index.php?option=com_content&task=view&id=19&Itemid=114 (Erişim tarihi:05.03.2011)

¹⁴⁸ Ayşe Buğra, **Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika**, 3. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2009, s. 94.

¹⁴⁹Grameen Bank, a.g.m.

aile reisleri, hiç arazisi olmayan aile bireyleri ve evi olup toprağı olmayan bireylere öncelik tanınmakta, kişilerin bakmakla yükümlü oldukları çocuk sayısı, herhangi bir kuruluş veya dernekten yardım alıp almadığı dikkate alınmaktadır.¹⁵⁰

Bu programda köylere gidilerek, orada finanse edilebilecek kişiler seçilmekte ve beşer kişilik gruplar oluşturularak bu gruptan ikisine kredi verilmekte diğerlerine ise ancak ilk ikisi ödeme yapınca kredi açılmaktadır. Böylece bir yerde ödemenin teminatı diğer grup üyelerinin baskısı olmaktadır.¹⁵¹ Altı grup bir araya gelerek bir merkez grubu oluşturur. Her bir merkez grubunun bir merkez lideri ile yardımcısı bulunur. Grup toplantılarının yanısıra haftada bir kez merkez toplantıları yapılır. Kredilerin geri ödemeleri bu toplantılarda gerçekleşmektedir. Kredilerin % 98 gibi yüksek bir geri dönüş oranına sahip olması, grup sisteminin bir sonucu olarak kabul edilmektedir.¹⁵² Grameen Bankası, üyelerine gelir getirici bir faaliyette bulunmaları için gelir oluşturan kredi, büyük yatırımlarda kullanılmak üzere ortak girişimcilik kredisi, daha iyi evlerde yaşamalarına yardımcı olmak amacıyla konut kredileri, dilencilere yönelik çabalayan muhtaç kredisi ile burs ve eğitim kredileri sağlamaktadır.

Grameen Bankası tarafından yoksullara verilen Grameen kredilerin özellikleri şu şekilde özetlenebilir.¹⁵³ Kredi bir insan hakkı olarak sunulur. Fakir ailelerin özellikle de kadınların fakirliği ile mücadele etme misyonuna sahiptir. Grameen kredinin en belirgin özelliğı, herhangi bir koşulunun veya yasal olarak zorlayıcı herhangi bir sözleşmesinin olmaması, yasal prosedürde veya sistemde olmayan güven esasına dayalı olmasıdır. Kredi, fakir hane halkının kendi işgücü ile gelir getirici faaliyetlerini destekleyerek tüketimlerini karşılamayı hedeflemektedir. Öncelik geleneksel bankacılığın kredibilitesi olmayan kişiler olarak sınıflandırdığı fakir kişilerden yanadır. Bunun sonucu olarak geleneksel bankacılığın yöntemi reddedilmiş ve kendi yöntemini geliştirmiştir. Öncelikle bankaya gidemeyecek kadar fakir durumdaki insanlara hizmet eder. Kişiler bankaya değil banka kişinin ayağına gider. Bir müşteriye kredi sağlamak yerine bir müşteri grubuna kredi sağlanır.

¹⁵⁰ Korkmaz, a.g.e., ss. 55- 56.

¹⁵¹ Dolun, a.g.m., ss.13-14.

¹⁵² Hashemi and Morshed, a.g.m., s. 218.

¹⁵³ Seher Ozan Dündar, "Mikro Finansman", http://www.kalkinma.com.tr/data/file/raporlar/ESA/ga/2007-GA/GA-07-05-28_Mikro_Finansman.pdf (Erişim tarihi: 5.09.2010).

Krediler birbirini izleyen bir devamlılık esasında kullandırılır. Borçlu ancak önceki kredisini ödeyerek yeni krediyi alabilir. Bütün krediler haftalık veya iki haftada bir taksit sisteme göre geri ödenir. Bir borçlu birden çok kez kredi kullanabilir. Borçlular için zorunlu ve gönüllü tasarruf programlarının her ikisini birden getirebilir. Genel olarak bu krediler kar amacı gütmeyen organizasyonlar veya kurumların kendi müşterilerince yapılan ödemeler veya ödünç verilen fonlardan verilir. Grameen kredinin faiz oranları piyasa faiz oranlarına yakındır. Grameen kredi sosyal sermayenin yapılanmasına, insani sermaye ve çevrenin korunması konularına önem verir. Çocukların eğitimi için burslar, daha yüksek eğitim alabilmeleri için krediler sağlar. Buna ek olarak yine eğitim ve insanca yaşam için gerekli teknolojik altyapının oluşturulmasına da katkıda bulunur (cep telefonu, güneş enerjisi, elle çalışan teknolojiler yerine mekanik olanların getirilmesi gibi).

Bir Grameen üyesinin ailesinin durumu, aşağıdaki şartları sağladığı takdirde yoksulluk dışına çıkmış kabul edilmektedir:¹⁵⁴

- i. Aile, değeri en az 25.000 Taka (yaklaşık 482 \$) eden bir evde veya tavanı çinko kaplı bir evde yaşamakta ve ailenin her bir ferdi yerde yatmak yerine yatakta uyuyorsa,
- ii. İçme suyu ihtiyacı kuyulardan çeşitli arıtıcı tabletler kullanılarak arıtılıyorsa,
- iii. 6 yaş üzeri tüm çocukları okula gidiyor veya ilkokulu bitirmişse,
- iv. Borçlunun haftalık asgari kredi taksiti 200 Taka (yaklaşık 4 \$) veya daha fazla ise,
- v. Aile hijyenik tuvalet kullanıyorsa,
- vi. Aile günlük kullanım için uygun, atkı, kazak, battaniye gibi kışın sıcak tutan giysilere ve sivrisineklerden korunmak için cibinliğe sahipse,
- vii. Aile, sebze bahçesi ve meyve ağaçları gibi, ek paraya ihtiyaçları olduğunda başvurabilecekleri ek gelir kaynaklarına sahipse,
- viii. Aile yıllık ortalama 5.000 Taka (yaklaşık 97 \$) tasarruf yapıyorsa,
- ix. Aile yıl boyunca günde üç öğün yemek temininde güçlük çekmiyor ve yılın hiçbir günü aç kalmıyorsa,

¹⁵⁴ Lamia Morshed, "The Contribution of Grameen Bank to the Global Struggle Against Poverty", **Mikro Kredi ve Yoksulluk: Yoksulluğun Olmadığı Bir Dünyaya Doğru**, Kahramanmaraş Valiliği, Yayın No: 8, 2010, s. 101.

- x. Aile, sağlığını koruyabiliyor, ailenin bir üyesi hasta olduğunda sağlık hizmetlerine başvurabiliyorsa yoksulluk düzeyinin üzerine çıkmış demektir.

10 göstergeye dayalı olarak en son yapılan anket, Grameen üyelerinin % 65'inin yoksulluk sınırını geçtiklerini ortaya koymuştur.

Grameen Bankası, üyelerinin sadece ekonomik değil, sosyal gelişimlerine de katkıda bulunmaktadır. Sosyal geliştirme programlarına yönelik "16 karar", Grameen üyelerine güç vermekte, hayatta neleri başarabileceklerini anlatmakta ve dayanışma, yardımlaşmanın önemini hatırlatmaktadır. Bu kararlar şunlardır:¹⁵⁵

- i. Grameen Bankası'nın disiplin, birlik, cesaret ve azimli çalışma ilkelerini hayatımızın her alanında izleyeceğiz.
- ii. Ailelerimizin refah içinde yaşamalarını sağlayacağız.
- iii. Yıkık dökük evlerde yaşamayacağız. Evlerimizi tamir edecek ya da en kısa zamanda yeni evlerin yapılması için çalışacağız.
- iv. Bütün yıl boyunca sebzeler yetiştireceğiz. Elde ettiklerimizi bolca yiyip fazlasını satacağız.
- v. Dikim mevsimi süresince mümkün olduğunca çok fide dikeceğiz.
- vi. Ailemizi küçük tutmak için plan yapacağız. Harcamalarımızı en aza indireceğiz. Sağlığımıza dikkat edeceğiz.
- vii. Çocuklarımızın eğitim almaları için para kazanacağız.
- viii. Çocuklarımızı ve çevremizi daima temiz tutacağız.
- ix. Tuvalet inşa edip kullanacağız.
- x. Sularımızı kuyulardan içeceğiz. Uygun değil ise suyu kaynatıp şap katacağız.
- xi. Ne oğullarımızın düğününde başlık parası alacak ne de kızlarımızın düğününde başlık parası vereceğiz. Çeyiz lanetini kendimizden uzak tutacağız. Çocuk evliliklerinin uygulanmasına karşı çıkaçağız.
- xii. Hiç kimseye haksızlık yapmayacak, haksızlıkların karşısında duracağız.
- xiii. Daha fazla gelir elde etmek amacıyla ortaklaşa olarak daha büyük yatırımlara gireceğiz.

¹⁵⁵Grameen Bank, "16 Decisions", http://www.grameen-info.org/index.php?option=com_content&task=view&id=22&Itemid=109 (Erişim tarihi: 5.03.2011).

- xiv. Birbirimize yardım etmek için her zaman hazır olacağız. Eğer biri zor durumda ise hep birlikte ona yardım edeceğiz.
- xv. Grameen Bankası'nın herhangi bir şubesinde bir disiplin ihlali gerçekleşirse hep birlikte oraya gidip disiplinin yeniden inşa edilmesine yardımcı olacağız.
- xvi. Sosyal aktivitelerde topluca yer alacağız.

Grameen Bankası'nın 2002 – 2009 yılları arasındaki gelişimi Tablo-11'den izlenebilir.

Tablo - 11: Grameen Bankası'nın 2002-2009 Performans Göstergeleri

Yıllar	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Merkez Sayısı	1,332	1,357	1,525	1,944	2,626	2,813	2,884	2,911
Çalışan Sayısı	11,699	11,846	13,038	16,142	20,885	25,283	24,240	23,283
Şube Sayısı	1,178	1,195	1,358	1,735	2,319	2,481	2,539	2,562
Müşteri Sayısı (milyon)	2.48	3.12	4.06	5.58	6.91	7.41	7.67	7.97
Aktif Müşteri Sayısı (milyon)	2.08	2.87	3.70	5.05	5.96	6.16	6.21	6.43
Şube Başına Aktif Müşteri Sayısı	1,766	2,402	2,722	2,912	2,571	2,482	2,448	2,508
Sahada Çalışan Sayısı	7,448	7,495	7,925	9,166	12,048	14,561	14,000	13,262
Kadın müşterilerin oranı (%)	%95.20	%95.44	%95.66	%96.27	%96.70	%96.85	%96.88	%96.79
Müşteri Başına Ortalama Kredi Miktarı (\$)	106	96	90	85	80	86	104	123
Yıl İçinde Dağıtılan Toplam Kredi (milyon \$)	274	369	435	612	727	731	906	1,151
Vadesi geçmiş alacaklar (milyon \$)	2	6.35	6.11	7.28	8.51	14.91	17.99	20.82
Krediler Toplamı (Kümülatif)	3,6205 0	3,9864 6	4,4168 2	5,0256 1	5,7505 7	6,6855 1	7,59132	8,74186
Yıl İçinde Dağıtılan Konut Kredisi	2,09	3,05	4,74	2,95	2,01	1,4	2.21	2,43
İnşa Edilen Konut Sayısı	558,05 5	578,53 2	607,41 5	627,05 8	641,09 6	650,83 9	665,568	679,577
Grup Sayısı	513,14 1	577,88 6	685,08 3	877,14 2	1,086,7 44	1,168,8 4	1,210,343	1,253,160
Ulaşılan Köy Sayısı	41,636	43,681	48,472	59,912	74,462	80,678	83,566	83,458
Kar / Zarar	1,03	6,15	7	15,21	20	1,56	18,99	5,38

Kaynak :1) Grameen Bank Performance Indicators & Ratio Analysis , http://www.grameeninfo.org/index.php?option=com_content&task=view&id=632&Itemid=664, (Erişim tarihi: 07.03.2011).

2) Grameen Bank Historical Data Series 1976-2009, http://www.grameeninfo.org/index.php?option=com_content&task=view&id=177&Itemid=432 (Erişim tarihi: 07.03.2011).

Grameen Bankası'nın 2011 yılı Şubat ayında yayınlanan aylık raporunda, 1976'dan itibaren dağıtılan toplam kredilerin 10,375.90 milyon dolara ulaştığı ifade edilmektedir. 9,197.54 milyon doları kredi kullanıcıları tarafından geri ödenmiştir.

Geri ödeme oranı % 88.4'tür. Toplam üye sayısı 8,359,463'e, grup sayısı ise 1,292,150'ye ulaşmıştır. Kadın üyeler, toplam üyeler içinde % 96.4 gibi oldukça yüksek bir orana sahiptir. Grameen Bankası yoksul kadınlara ulaşma hedefini büyük ölçüde gerçekleştirmiş bulunmaktadır. Şube sayısı 2,565, hizmet götürülen köy sayısı ise 81,378'dir. 2011 yılı Şubat ayı itibariyle bankanın % 95'ine yoksullar, % 5'ine hükümet sahip durumdadır.¹⁵⁶

Mikro kredi sistemi, üyelerinin hem bireysel ve hem sosyal gelişimlerinde rol oynarken, özellikle kadınların kendine güvenen ve toplumsal hayatta söz sahibi bireyler olmalarına önemli katkılar sağlamıştır.¹⁵⁷

2.8.2.3. Latin Amerika ve Karayipler: % 8.2'sinin günlük 1.25 \$, % 17.1'inin günlük 2 \$'ın altında bir gelirle yaşadığı, 20 ülkenin oluşturduğu bölgenin toplam nüfusu 566 milyondur.¹⁵⁸

Asya ve Afrika'daki mikro finans kuruluşları genellikle yoksul kişilere yönelik krediler sağlarken, Latin Amerika'da mikro finans kuruluşları daha çok küçük işletmelere hizmet sunmaktadır. Asya ülkelerinde mikro finans hizmetlerinden kırsal kesimde yaşayanlar faydalanmakta ve verilen krediler grup kredilerinden oluşmaktadır. Latin Amerika ülkelerinde ise grup kredisinden çok bireysel krediler verilmekte ve kentsel alanlarda yaşayanlara yönelik bir hizmet sunulmaktadır.

Latin Amerika'da faaliyet gösteren mikro finans kuruluşlarına; Grameen Foundation Latin America Initiative, Accion International, Bolivya'da BancoSol, Meksika'da Financiera Compartamos, Peru'da Mibanco, Brezilya'da Banco Real, Ekvador'da Banco Solidario S.A örnek gösterilebilir.¹⁵⁹

Latin Amerika'daki mikro finans sektörünün genel özellikleri şu şekilde sıralanabilir:¹⁶⁰

¹⁵⁶Grameen Bank, "Monthly Update in US\$: February 2011", http://www.grameen-info.org/index.php?option=com_content&task=view&id=453&Itemid=527 (Erişim tarihi: 5.03.2011)

¹⁵⁷ Hashemi and Morshed, a.g.m., p. 224.

¹⁵⁸ Word Bank, 2010..., s. 64, s.92.

¹⁵⁹ Dolun, a.g.m., s.15.

¹⁶⁰ Helms, a.g.e., p. 9.

- i. Bütün bölgeler arasında Latin Amerika, ticari anlamda geçerli mikro finans geleneğine sahip kıtalardan biridir.
- ii. Bölgedeki mikro finans müşterilerinin çoğu, mikro finans hizmetlerini, düzenlenmiş finansal kurumlardan sağlarlar.
- iii. Mikro finans kurumları arasında rekabet, bazı ülkelerde özellikle de kentsel alanlarda çok şiddetlidir.
- iv. Bazı ülkelerde faiz oranları bu rekabetten dolayı çok düşük düzeylere inmiştir, örneğin Bolivya’da 1990’lı yıllarda % 50 civarındaki faiz oranları, 2004 yılında % 21’lere gerilemiştir.

Tablo - 12: Latin Amerika ve Karayipler’de Mikro Finans (2009)

Ülke	Mikro Finans Kuruluş Sayısı	Müşteri Sayısı (kişi)	Kredi Miktarı (\$)
Arjantin	10	30,000	21,599,340
Bolivya	23	872,655	1,854,272,892
Brezilya	23	820,728	934,495,019
Şili	4	216,723	1,289,299,886
Kolombiya	30	2,227,876	3,938,424,059
Kosta Rika	12	23,300	59,430,906
Dominik Cumhuriyeti	5	219,213	224,176,872
Ekvador	44	667,696	1,280,979,117
El Salvador	14	184,191	370,513,638
Guatemala	19	237,670	116,106,968
Haiti	6	109,842	51,605,988
Honduras	17	164,789	217,168,690
Meksika	40	4,517,584	2,703,680,085
Nikaragua	24	391,375	472,307,345
Panama	4	12,695	17,236,097
Paraguay	6	404,874	516,809,700
Peru	59	3,046,709	5,353,547,117
Uruguay	1	1,227	2,577,858
Venezuela	1	35,880	96,499,468

Kaynak: The MIX Market, <http://www.mixmarket.org/mfi/region/Latin%20America%20and%20The%20Caribbean> (Erişim tarihi: 07.04.2011)

Latin Amerika ve Karayipler’de faaliyet gösteren The Mix Market’e kayıtlı toplam 342 mikro finans kuruluşu bulunmaktadır. Bu kuruluşlar tarafından 19.5 milyar ABD doları tutarındaki kredi, 14.2 milyon ihtiyaç sahibine ulaştırılmıştır. Erişilen müşteri sayısı bakımından Meksika’nın, dağıtılan kredi miktarı açısından ise Peru’nun ön sırada olduğu görülmektedir.

2.8.2.4. Sahra Altı Afrika: Dünya Bankası'nın 2010 Dünya Kalkınma Göstergeleri verilerine göre, Sahra Altı Afrika'da nüfusun % 72.9'u olan 556 milyon kişi günlük 2 doların altında, % 50.9'u ise günlük 1.25 doların altında bir gelirle hayatta kalma mücadelesi vermektedir.¹⁶¹ Güney Asya'dan sonra yoksulluğun en yıkıcı boyutlarda yaşandığı bölge Afrika'dır. Nüfusunun yarısından fazlasının yoksul olduğu bölgede, yoksullukla mücadelede önemli bir yere sahip olan mikro finans yaklaşımının uygulamaya konması ve geliştirilmesi daha fazla önem arz etmektedir.

Afrika'da mikro finans fazla gelişmemiş bir sektördür. Çoğu Afrika ülkesinde nüfusun çok küçük bir bölümünün banka hesapları bulunmaktadır. Afrika'nın en gelişmiş ekonomisi olan Güney Afrika'da bile nüfusun yarısının hala bir banka hesabı yoktur. Afrika'nın önde gelen ekonomilerinden toplam nüfusun sadece % 10 ve % 11'inin bankalarda hesabının olduğu Kenya ve Nijerya'da, kendi işinde çalışanların büyük çoğunluğunun banka hesabı yoktur.¹⁶²

Afrika kıtasında faaliyet gösteren başlıca mikro finans kuruluşları şunlardır:¹⁶³ Güney Afrika'da Microenterprise Alliance, Zimbabwe'de Zimbabwe Association of Micro Finance Institutions (ZAMFI), Gana'da Ghana Micro Finance Institutions Network (GHAMFIN), Kenya'da Association of Micro Finance Institutions (AMFI), Etopya'da Association of Ethiopian MFI (AEMFI).

Tablo-13'ten görüleceği gibi, Afrika'da Mix Market'e kayıtlı toplam 189 mikro finans kuruluşu tarafından 4.8 milyar ABD doları tutarındaki kredi, 8 milyon kişiye ulaştırılmıştır. Mikro finans, hem ulaşılan müşteri sayısı hem de dağıtılan kredi miktarı bakımından en çok Güney Afrika'da gelişmiştir.

¹⁶¹ World Bank, 2010..., s. 92.

¹⁶² Helms, a.g.e., p. 10.

¹⁶³ Dolun, a.g.m., s. 16.

Tablo - 13: Afrika’da Mikro Finans (2009)

Ülke	Mikro Finans Kuruluş Sayısı	Müşteri Sayısı (kişi)	Kredi Miktarı (\$)
Angola	1	8,582	9,324,262
Benin	7	143,473	117,791,028
Zambiya	5	31,340	6,497,025
Kamerun	7	197,784	220,589,086
Tanzanya	7	233,341	591,333,988
Orta Afrika Cumhuriyeti	1	2,757	3,456,797
Zimbabve	1	12,777	474,406
Demokratik Kongo Cumhuriyeti	5	75,179	47,402,816
Kongo Cumhuriyeti	2	75,036	72,354,518
Ruanda	6	45,571	20,539,820
Etiyopya	18	182,430	36,203,164
Kenya	30	358,717	131,211,450
Gana	1	20,438	1,172,485
Madagaskar	7	65,596	43,328,274
Malavi	5	119,385	36,169,722
Mali	9	172,234	87,619,921
Mozambik	8	90,258	62,168,356
Nijer	2	48,894	10,561,162
Güney Afrika	2	805,449	730,409,239

Kaynak: The MIX Market, <http://www.mixmarket.org/mfi/region/Africa> (Erişim tarihi: 07.04.2011)

2.8.2.5. Doğu Avrupa ve Orta Asya: Mikro finans hizmetleri, Doğu Avrupa ve Orta Asya’da yakın bir dönemde uygulanmaya başlamıştır. Hizmetlerin sunumu genellikle sivil toplum örgütleri ve krediler üzerinde yoğunlaşmış kuruluşlarca yapılmaktadır. Bu bölgedeki mikro finans uygulamaları dünyadaki diğer ülke uygulamalarından farklı özellikler taşımaktadır: ¹⁶⁴ Örneğin daha yüksek gelir ve eğitim düzeyleri bu bölgede verilen yüksek kredilerin nedenini açıklamaktadır. Diğer bölgelerle karşılaştırıldığında bu bölgedeki mikro finans kuruluşlarının finansal sürdürülebilirliği, hızla gerçekleştirdiği söylenebilir.

Tablo-14’te, 2009 yılı itibariyle ulaşılan müşteri sayısı bakımından Moğolistan’ın, dağıtılan kredi miktarı bakımından ise Azerbaycan’ın öne çıktığı görülmektedir.

¹⁶⁴ Helms, a.g.e., p. 11.

Tablo - 14: Doğu Avrupa ve Orta Asya’da Mikro Finans (2009)

Ülke	Mikro Finans Kuruluş Sayısı	Müşteri Sayısı (kişi)	Kredi Miktarı (\$)
Arnavutluk	6	94,984	366,816,762
Ermenistan	10	223,123	391,203,659
Azerbaycan	19	323,453	845,749,496
Bosna Hersek	13	374,966	832,060,009
Bulgaristan	21	59,661	640,140,266
Gürcistan	11	151,993	402,833,920
Kazakistan	17	57,005	145,586,132
Kosova	9	154,305	813,544,687
Kırgızistan	12	316,483	246,652,558
Makedonya	4	46,843	252,100,517
Moldova	2	23,396	51,262,947
Moğolistan	2	384,317	553,632,679
Polonya	2	17,028	53,468,785
Romanya	6	49,060	344,154,559
Rusya	29	91,795	167,682,220
Sırbistan	4	152,531	764,344,292
Tacikistan	26	109,737	110,078,886
Türkiye	2	30,168	8,825,775
Özbekistan	21	64,941	175,641,197

Kaynak : The MIX Market, <http://www.mixmarket.org/mfi/region/Eastern%20Europe%20and%20Central%20Asia> (Erişim tarihi: 07.04.2011)

Tablo-14’te yer alan Türkiye’ye ilişkin veriler, MAYA ve TGMP’ye aittir. Tablo-15’ten görüleceği üzere, toplam 8,825,775 dolarlık kredinin 849,995 doları MAYA, 7,975,781 doları ise TGMP tarafından ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmıştır.¹⁶⁵ 30,168 kredi kullanıcısının tamamının kadınlardan oluşması ise, mikro kredi sisteminin temel hedefinin yoksul kadınlara ulaşmak olduğunun bir göstergesidir.

Tablo – 15: Türkiye’de Mikro Finans (2009)

Kuruluş adı	Kredi Miktarı (\$)	Müşteri Sayısı (kişi)	Kadın Müşteri Sayısı
MAYA	849,995	1,854	1,854
TGMP	7,975,781	28,314	28,314

Kaynak: The MIX Market, <http://www.mixmarket.org/mfi/country/Turkey> (Erişim tarihi: 07.04.2011)

¹⁶⁵ The Mix Market, <http://www.mixmarket.org/mfi/country/Turkey> (Erişim tarihi: 07.04.2011).

2.8.2.6. Orta Doğu ve Kuzey Afrika: Bu bölgedeki insanların % 3.6'sı olan 11 milyon kişi günlük 1.25 dolar, % 16.9'u olan 51 milyon kişi ise günlük 2 doların altında bir gelirle yaşamaktadır.¹⁶⁶ Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki mikro finans sektörünün özellikleri şunlardır:¹⁶⁷

- i. Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki mikro finans kuruluşlarının % 70'i sivil toplum örgütleri ve bağış kuruluşlarından oluşmaktadır.
- ii. Mikro finans, finansal sistemin bir parçası değil, sadaka olarak algılanmaktadır. Yine de bölgedeki ticari bankalar (özellikle Mısır'dakiler), yoksullara yönelik hizmetler geliştirmeye başlamışlardır.

Tablo - 16: Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da Mikro Finans (2009)

Ülke	Mikro Finans Kuruluş Sayısı	Müşteri Sayısı (Kişi)	Kredi Miktarı (\$)
Mısır	13	1,112,892	216,880,537
Irak	6	43,273	35,775,065
Ürdün	8	28,797	22,301,991
Lübnan	3	44,526	28,867,402
Fas	10	919,025	611,695,078
Filistin	8	7,664	15,947,066
Sudan	3	20,266	3,895,300
Suriye	2	21,327	18,181,266
Tunus	1	123,041	41,355,997
Yemen	7	32,837	4,298,741

Kaynak: The MIX Market, <http://www.mixmarket.org/mfi/region/Middle%20East%20and%20North%20Africa> (Erişim tarihi: 07.04.2011)

Tablo-16'dan görüldüğü üzere, Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesinde Mix Market'e kayıtlı olan 61 mikro finans kuruluşu tarafından 2.7 milyon kişiye, 1.3 milyar ABD doları tutarında mikro kredi ulaştırılmıştır. Mısır ve Fas, ulaşılan kişi sayısı ve dağıtılan kredi miktarı bakımından bölgenin mikro finans uygulamalarında öne çıkan ülkelerindedir.

¹⁶⁶ World Bank, 2010..., p. 92.

¹⁶⁷ Helms, a.g.e., p.12.

2.9. TÜRKİYE'DE MİKRO FİNANS UYGULAMALARI

Türkiye’de mikro kredi faaliyetlerine benzer uygulamaların aslında Osmanlı İmparatorluğu döneminde para vakıflarınca uygulandığı bilinmektedir. Bu uygulama şu şekilde gerçekleşmektedir: Söz konusu vakıflar, hayırseverler tarafından tüm sermayesi nakit para olarak kurulur. Bu sermaye işletilerek elde edilen kar bir yandan hayır işlerine harcanırken bir yandan da ana sermayeye ilave edilir. Böylelikle sermayenin enflasyon karşısında erimemesi sağlanır. Bir tüketici veya küçük işletmeci krediye ihtiyaç duyduğunda para vakfına gelerek evini rehin olarak gösterir ve bir yıllığına ihtiyacı olan krediyi alırdı. Bu süre içinde kendi evinde kira ödeyerek otururdu. Yani kredi karşılığında faiz değil, rehin olan mülkünün kirasını öderdi. Borcunu geri ödediğinde ise evinin mülkiyetine yeniden sahip olur ve vakıfla ilişkisi kesilirdi.¹⁶⁸

Türkiye’de değişik dönemlerde Halk Bankası’nın esnaf ve sanatkarlara sunduğu uzmanlaşma ve kooperatif kredileri, Ziraat Bankası’nın tarım kesiminde çalışanlara sağladığı kredi destekleri mikro finans amaç ve hizmetlerine benzetilebilir.¹⁶⁹ Ancak bu bankaların sunduğu kredilerden belli gruplar faydalanmıştır. Borç alabilmek için yapılan işlerin formel sektörde kayıtlı olması gerekliliği, kayıt dışı ekonomide faaliyet gösteren girişimcileri sistem dışına itmiş; kredi almak için maddi teminat gösterilmesi şartı ise hiçbir malvarlığı olmayan yoksulların bu hizmetlerden yararlanmasını önlemiştir.¹⁷⁰ Ayrıca banka kredilerinin müşterilerinin neredeyse tamamı erkeklerden oluşmakta ve açılan kredilerin geri ödenmeyen kısmı mikro kredilere göre çok fazla olmaktadır.¹⁷¹ Bu nedenlerden ötürü bankalar tarafından verilen kredilerin, mikro kredi kapsamında değerlendirilmesi yanlış olacaktır.

Türkiye’de dünya örnekleriyle karşılaştırılamayacak düzeyde de olsa iki mikro kredi oluşumundan söz edilebilir: MAYA Mikro Ekonomik Destek İşletmesi’nin ve

¹⁶⁸ Murat Çizakça, “Tekerleğin Yeniden Keşfi: Mikro Finans Kuruluşları”, <http://www.kigem.com/content.asp?bodyID=806> (Erişim tarihi: 22.02.2011).

¹⁶⁹ Lale E. Karabıyık, “Türkiye’de Mikro Finans Uygulamasına Yönelik Çalışmalar”, **Mufad Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı: 24, Ekim 2004, s. 58.

¹⁷⁰ Fikret Adaman ve Tuğçe Bulut, **500 Milyonluk Umut Hikayeleri**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2007, s. 121.

¹⁷¹ Burritt, a.g.m., p. 28.

Türkiye Grameen Mikro Kredi Programı'nın mikro kredi uygulamalarına aşağıda değinilecektir.

2.9.1. MAYA Mikro Ekonomik Destek İşletmesi

Gerçek anlamda ilk mikro kredi çalışmaları, 1995 yılında bir sivil toplum örgütü olan KEDV tarafından başlatılmıştır. “1995-1997 yılları arasında İstanbul’da uygulanan pilot mikro kredi projesiyle 91 kadına, altı ile on iki aylık vade imkanlarıyla iki yüzer dolarlık krediler sağlandı. Bu parayla iş kuran kadınlar aktif ekonominin bir parçası oldular. Ticaret, üretim ya da hizmet sektöründe giriştikleri küçük ölçekli işlerinde tutunup, kredilerini düzgün bir şekilde geri ödemeyi de başardılar. Başlangıçtaki % 12 gecikme oranına rağmen, proje % 98 geri dönüş oranıyla kapandı. Türkiye’nin küçük çaplı bu ilk mikro kredi projesi başarıya ulaşmıştı. Bu nedenle KEDV, projenin kapsamını genişletme, böylelikle daha fazla kadın girişimciye hizmet verme kararı aldı. Ne var ki 1999 yılında ülkeyi sarsan deprem yüzünden bu kararın alınması 2002 yılına kalacaktı.”¹⁷²

2002 yılında mikro kredi projesi için gereken fonun bulunmasıyla KEDV tarafından MAYA Mikro Ekonomik Destek İşletmesi adıyla Türkiye’nin ilk mikro kredi kurumu kurulmuştur. Amacı, küçük çaplı bir iş yapmakta olan dar gelirli kadınlara, bu işlerini geliştirebilmeleri ve ekonomik hayata aktif olarak katılabilmeleri için küçük miktarlarda borç para vermektir. Merkezi İstanbul’da olan MAYA, operasyonlarına 1999 depreminden en çok etkilenen illerimizden biri olan Kocaeli’nde başlamış; Kocaeli’nde ilk krediler Ağustos 2002’de, İstanbul’da Haziran 2003’te, Düzce’de Ağustos 2004’te, Sakarya’da da Kasım 2005’te verilmiştir.¹⁷³

Tablo-17’den görüleceği üzere 2002 yılında 37 kadına 7,895 dolar mikro kredi vererek faaliyetlerine başlayan MAYA, 2010 yılı sonu itibariyle Türkiye genelinde 1777 yoksul kadına 824,530 dolar kredi sağlamış ve kadınların ekonomik hayata katılarak kendi ayakları üzerinde durmalarına destek vermiştir.

¹⁷² Adaman ve Bulut, a.g.e., s. 129.

¹⁷³ KEDV, “Maya Nedir?” <http://www.kedv.org.tr/index.php?page=maya> (Erişim tarihi: 23.01.2011).

Tablo – 17: MAYA Mikro Ekonomik Destek İşletmesi Mikro Kredi Performansı (2002-2010)

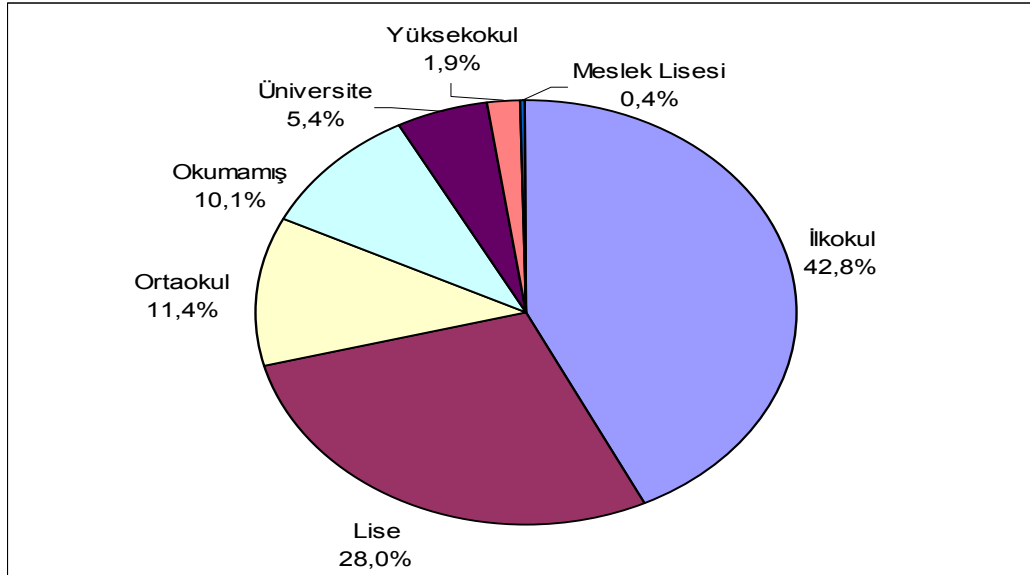
Göstergeler	2002	2004	2006	2008	2010
Personel Sayısı	9	10	16	-	15
Mikro Kredi Kullanıcı Sayısı	37	1058	1689	1045	1777
Kredi Alan Kadın Oranı (%)	%100	%100	%100	%100	%100
Dağıtılan Kredi Miktarı (\$)	7,895	420,911	539,690	687,623	824,530
Kişi Başına Ortalama Kredi Miktarı (\$)	213	398	320	658	464

Kaynak: 1) The Mix Market, http://www.mixmarket.org/node/2300/data/100537/balance_sheet.total_assets%2Cbalance_sheet.total_equity%2Cbalance_sheet.gross_loan_portfolio/usd/2006-2010/ (Erişim tarihi: 20.04.2011).

2) The Mix Market, http://www.mixmarket.org/node/2300/data/100537/balance_sheet.total_assets%2Cbalance_sheet.total_equity%2Cbalance_sheet.gross_loan_portfolio/usd/2002-2006/ (Erişim tarihi: 20.04.2011).

Aşağıdaki grafikler, MAYA Mikro Ekonomik Destek İşletmesi operasyon müdürü Asu Aksoy ile yapılan e-mail yoluyla elde edilmiştir.

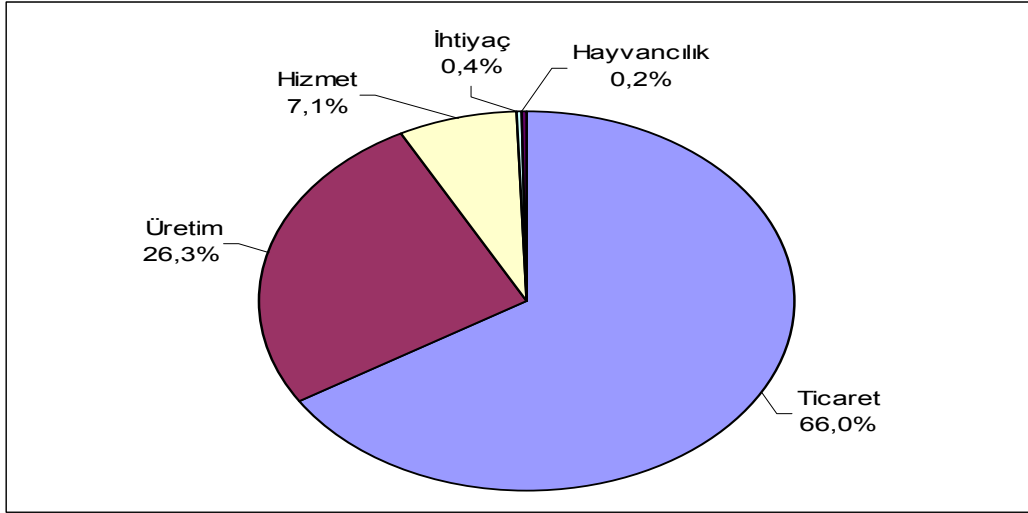
Grafik - 1: Mikro Kredi Kullanıcılarının Eğitim Durumu

MAYA mikro kredi kullanıcılarının eğitim durumlarına bakıldığında, % 42.8 gibi yüksek bir oranını, ilköğretim mezunlarının oluşturduğu görülmektedir. % 28’lik bölüm ise lise mezunlarından meydana gelmektedir. % 11.4’ünün ortaokul mezunu olduğu kredi kullanıcılarının, % 10.1 gibi azımsanmayacak bir bölümü ise hiç okula

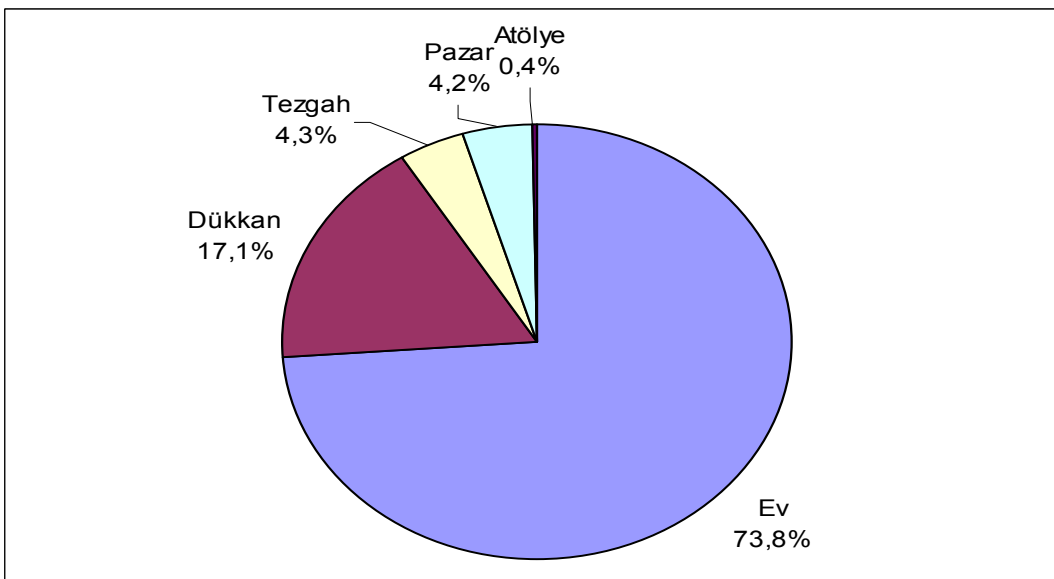
gitmemiştir. Mikro krediden faydalananların küçük bir bölümü ise meslek lisesi, yüksek okul ve üniversite mezunlarından oluşmaktadır.

Grafik - 2: Mikro Kredi ile Yapılan İşlerin Sektörel Dağılımı

Mikro kredi ile yapılan işlerin sektörel dağılımına bakıldığında, MAYA mikro kredi kullanıcılarının % 66'lık bölümünün ticaret ile uğraştığı, % 26.3'ünün üretim sektöründe yer aldığı görülmektedir. Hizmet sektöründe çalışan ve hayvancılıkla geçimini sağlayanlar ise küçük bir bölümü meydana getirmektedir.

Grafik - 3: Kullanılan Mikro Kredilerle Üretimin Gerçekleştirildiği Yer

Mikro kredi kullanan kadınların % 73.8'i üretimi evlerinde gerçekleştirmektedir. % 17.1'i dükkan, % 4.3'ü tezgah, % 4.2'si pazar ve % 0.4'ü atölyede üretim yapmaktadırlar.

2.9.2. Türkiye Grameen Mikro Kredi Programı (TGMP)

Türkiye'de diğer bir mikro kredi oluşumu, 18 Temmuz 2003 yılında Türkiye İsrافی Önleme Vakfı, Diyarbakır Valiliği ve Grameen Bankası işbirliği ile Diyarbakır'da başlatılan Türkiye Grameen Mikro Kredi Programı (TGMP) dir. TGMP'nin amacı, toplumundaki yoksul nüfusu azaltmak amacıyla, Türkiye'nin kırsal ve kentsel bölgelerinde yaşayan özellikle yoksul kadınların gelir getirici faaliyetlerini ve küçük çaptaki işlerini desteklemek adına onlara kredi sağlamaktır.¹⁷⁴ TGMP mikro kredi modeli olarak, daha önce de açıklamasını yaptığımız Grameen modelini uygulamaktadır. TGMP'nin ana prensipleri şu şekilde sıralanabilir:¹⁷⁵

- i. TGMP, yoksul insanların özellikle de yoksul kadınların maddi zorlukları hayatlarından çıkarmalarına yardımcı olmak amacıyla kurulmuş bir finans kurumudur.
- ii. TGMP'den kredi almak isteyen yoksul kadınların bir araya gelerek 5 kadından oluşan grup oluşturmaları zorunludur.
- iii. TGMP'de yoksul kadınlar kredilerini almak için şubeye gitmezler. TGMP çalışanları üyelerin evlerine giderek finansal hizmet sunarlar.
- iv. TGMP'de kredi geri ödeme sistemi haftalık taksitler şeklindedir. Üyeler kredilerini günlük kazançlarından her haftanın TGMP tarafından belirlenen günlerinde küçük taksitler şeklinde geri öderler.
- v. TGMP'de mikro kredinin limiti, üyenin iş yapma performansına göre belirlenmektedir. Kredi limiti üyenin kendi performansı ve dahil olduğu grubun performansına göre düşürülüp arttırılabilmektedir.

¹⁷⁴ TGMP, Türkiye Grameen Mikro Kredi Programı Faaliyet Raporu 2009, [http://www.tgmp.net/download/Yillik/yillik_faaliyet/Faaliyet%20Raporu%202009%20\(TURKCE\).pdf](http://www.tgmp.net/download/Yillik/yillik_faaliyet/Faaliyet%20Raporu%202009%20(TURKCE).pdf), s.7 (Erişim tarihi: 12.03.2011).

¹⁷⁵ TGMP, a.g.e., s. 13.

TGMP tarafından yoksul kadınlara temel kredi, sözleşmeli kredi, girişimci kredisi, mücadeleci vatandaş kredisi, mikro sera kredisi, hayvancılık kredisi adı altında kredi hizmetleri verilmektedir.¹⁷⁶

TGMP'nin ana kredisi olan temel krediden tüm üyeler faydalanabilmektedir. Kredi süresinin 3 ay ile 3 yıl arasında olduğu bu kredi, üyeler tarafından genellikle 1 yıllığına alınmaktadır. Bu kredi sisteminde üyeler 6 ay sonra diğer kredilerden yararlanabilmektedirler.

Sözleşmeli kredi ise, esasında TGMP'nin verdiği bir kredi olmayıp, kredi geri ödemelerinde bir sorunla karşılaştığında sistem tarafından geri ödeme süresinin uzatılması imkanındır. Böylece üye hem kredisini ödemekte yaşadığı zorluktan kurtulmakta, hem de gelecekte ödemelerini zamanında yapabilmek amacıyla daha çok çalışmaktadır.

TGMP'nin desteğiyle işlerini büyütmek isteyen üyeler için girişimci kredisi adı altında başka bir kredi programı da uygulanmaktadır. 2008'in Aralık ayı itibariyle 48 üyeye toplam 94,657 TL girişimci kredisi verilmiştir.¹⁷⁷ TGMP, hiçbir geliri olmadığı için sokakta yaşayan evsiz insanlar ve dilenciler gibi mücadeleci bireyler için 2006 yılında bir kredi programı başlatarak, bu insanların dilenmek yerine çalışarak para kazanmalarına ve hayatlarını onurlu bir şekilde sürdürmelerine yardımcı olmaktadır. TGMP'nin 2008 yılında başlattığı mikro sera programı, üyelere meyve ve sebze yetiştirmede kullanılacak küçük bir sera sistemini tanıtmaktadır. Yine TGMP'nin 2008 yılında başlattığı programlardan biri olan hayvancılık kredisi, mevcut üyelere sağlanan ek bir kredidir. TGMP, 129 üyeye toplam 129,000 TL hayvancılık kredisi dağıtmıştır.¹⁷⁸ TGMP, kendileri için birikim yapmak isteyen üyelerine gönüllü tasarruf programı da uygulamaktadır. Üyelerin, haftalık toplantılarda 1 TL gönüllü tasarruf parası vererek, beklenmedik zamanlarda ortaya çıkabilecek sağlık ve eğitim gibi giderler ile acil ihtiyaçlarını karşılayabilmelerine imkan sağlar.¹⁷⁹

¹⁷⁶ TGMP, a.g.e., ss. 14-17.

¹⁷⁷ TGMP, a.g.e., s. 15.

¹⁷⁸ TGMP, a.g.e., s. 17.

¹⁷⁹ TGMP, a.g.e., s. 17.

2009 yılı sonu itibariyle TGMP, Türkiye genelinde Adıyaman, Afyon, Amasya, Ankara, Aydın, Balıkesir, Batman, Bilecik, Bingöl, Burdur, Bursa, Çankırı, Çorum, Diyarbakır, Denizli, Elazığ, Erzincan, Eskişehir, Gaziantep, Hatay, Isparta, Kayseri, Kahramanmaraş, Kırşehir, Malatya, Manisa, Mardin, Muğla, Niğde, Rize, Samsun, Siirt, Sivas, Şanlıurfa, Tokat, Yozgat ve Zonguldak'ta faaliyet göstermektedir. TGMP, 2011 yılı sonunda her şehirde şube açmayı hedeflemektedir.¹⁸⁰

Tablo-18'den görülebileceği gibi TGMP faaliyete başladığı 2003 yılından 2009 yılına kadar geçen süre zarfında, şube, personel, üye ve mikro kredi kullanan üye sayısı ile dağıtılan kredi miktarı bakımından sürekli bir gelişim göstermiştir. 2009 yılı itibariyle mikro kredi kullanan üye sayısı 28.314'e, dağıtılan kredi miktarı ise 41,175,378,50 TL'ye ulaşmıştır.

Tablo - 18: TGMP'nin Verimliliği

Göstergeler	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Şube Sayısı	2	2	3	3	9	16	56
Personel Sayısı	8	15	25	39	60	124	194
Üye Sayısı	304	1328	2882	4050	7397	16556	29077
Mikro Kredi Kullanan Üye Sayısı	292	1275	2851	3385	6925	15369	28314
Dağıtılan Kredi Miktarı (milyon TL)	142,10	819,44	2,460,33	4,998,93	9,580,33	20,008,55	41,175,37

Kaynak: TGMP, Türkiye Grameen Mikro Kredi Programı Faaliyet Raporu 2009, [http://www.tgmp.net/dowland/Yillik/yillik_faaliyet/Faaliyet%20Raporu%202009%20\(TURKCE\).pdf](http://www.tgmp.net/dowland/Yillik/yillik_faaliyet/Faaliyet%20Raporu%202009%20(TURKCE).pdf), s. 21 (Erişim tarihi: 12.03.2011).

2 Nisan 2011 itibariyle yayınlanan haftalık rapora göre ise üye sayısı 44.539'a, kredi kullanan üye sayısı 43.046'ya, dağıtılan toplam kredi miktarı 85,282,343,00 TL'ye ulaşmış olup kredilerde % 100'lük bir geri dönüş oranı sağlanmıştır.¹⁸¹

Hem MAYA hem TGMP, dağıttıkları kredi miktarları ve ulaştıkları yoksul sayılarıyla Türkiye'de mikro finansın ilk başarılı uygulayıcıları olma özelliğini taşımaktadırlar. Ancak Türkiye'de mikro finans sektörü, sadece vakıfların yürüttüğü kredilendirme çalışmalarıyla yaygınlaşamaz. Yasal düzenlemelerin yapılarak ticari

¹⁸⁰ TGMP, a.g.e., s. 2.

¹⁸¹ TGMP, <http://www.tgmp.net/dowland/HaftalikFinansal/arsiv/2011/02.04.2011-Haftalik-Tr.xls> (Erişim tarihi: 12.03.2011)

bankaların da mikro krediye ilgi duymalarının sağlanması, sektörün gelişimi için önem arz etmektedir.

Bu bölümde, mikro finans sisteminin özellikleri, gelişimi, dünyadan ve Türkiye'den uygulama örnekleri üzerinde duruldu. Bir sonraki bölümde ise, Kocaeli özelinde yoksulluk ve Kocaeli İl Özel İdare'sinin mikro kredi faaliyetleri değerlendirilerek mikro kredi kullanan kadınlarla yapılan anket sonuçları analiz edilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KOCAELİ'NDE KENTSEL YOKSULLUK ve MİKRO FİNANS UYGULAMALARI

3.1. KOCAELİ'NİN COĞRAFİ KONUMU

Marmara Bölgesi'nin kuzeybatısında yer alan Kocaeli, doğu ve güneydoğuda Sakarya, güneyde Bursa, batıda Yalova, İzmit Körfezi, Marmara Denizi ve İstanbul, kuzeyde de Karadeniz ile çevrilidir. Asya ile Avrupa'yı birleştiren önemli bir yol kavşağında yer almaktadır.

Kocaeli, hem karayolu, demiryolu ve deniz yolu ulaşımına elverişli olması hem de İstanbul'a olan yakınlığı sebebiyle yatırımcılar için cazibe merkezi haline gelmiştir. Bu da birçok sanayi yatırımının Kocaeli'nde toplanmasına neden olmuştur. Hızla gelişen ve yoğunlaşan sanayileşme nedeniyle kent, işsizler için adeta bir umut kenti haline gelmiştir. Önceleri bölgede istihdam ve kalkınma için yararlı görülen bu gelişme, günümüzde kentleşme ve kentlileşme açısından bakıldığında sorunun kaynağı haline almıştır.¹⁸²

3.2. KOCAELİ'NİN EKONOMİK YAPISI

1960'larda girdiği hızlı sanayileşme süreciyle birlikte önemli ölçüde göç alan Kocaeli, çeşitli ekonomik ve sosyal işlevler açısından İstanbul metropoliten alanının bir parçasını oluşturmaktadır.¹⁸³ 1960-1980 yıllarında hızla gelişen sanayi sektörü, tarım ve hizmet sektörünün yerini almıştır. Sanayinin Kocaeli'nde odaklanması ile başlayan yapılanma sonucunda bugün Türkiye imalat sanayi içerisinde Kocaeli, İstanbul'dan sonra ikinci sanayi metropolü olma özelliğini son 20 yıldır korumaktadır. İl Gayri Safi Yurt İçi Hasılası içerisinde sektörlerin dağılımı incelendiğinde sanayinin payı % 73, hizmetlerin payı % 14, ticaretin payı % 9 ve tarımın payı % 3'tür.¹⁸⁴

¹⁸² Kule ve Es, a.g.m., s. 274.

¹⁸³ Kocaeli Ticaret Odası, "Ekonomi", <http://www.koto.org.tr/Icerikdetay.asp?id=82>, (Erişim tarihi: 2.04.2011).

¹⁸⁴ Yusuf Bayraktutan, **Bilişim Kenti Kocaeli Çalıştay Raporu**, Kocaeli: Kocaeli Ticaret Odası Yayını, Yayın No: 8, 2010, s. 20.

Dış Ticaret Müsteşarlığı verilerine göre, 2010 yılında Kocaeli'nin ihracatı 9,521 milyon dolara,¹⁸⁵ ithalatı ise 22,638 milyon dolara¹⁸⁶ ulaşmıştır. Türkiye ihracatının 113,979 milyon dolar ve ithalatının 185,541 milyon dolar olduğu göz önüne alındığında, Kocaeli'nin ülkenin dış ticaretindeki payı açıkça görülmektedir.

3.3. KOCAELİ NÜFUSUNUN ÖZELLİKLERİ

2010 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre, Kocaeli nüfusu 1.560.138 olup, 1.459.772 kişi il ve ilçe merkezlerinden oluşan kentsel alanlarda yaşamaktadır. İl merkezi olan İzmit'te yaşayanların sayısı ise 315.734'tür.¹⁸⁷ 1965-2010 yılları arasında Türkiye, Kocaeli ve Kocaeli kent nüfus değişimi Tablo-19'dan izlenebilir.

Tablo – 19: Türkiye ve Kocaeli'nde Nüfus (1965-2010)

Nüfus (bin kişi)	1965	1970	1975	1980	1985	1990	2000	2007	2010
Türkiye Toplam	31.391	35.605	40.347	44.736	50.664	56.473	67.803	70.586	73.723
Kocaeli Toplam	335	385	477	596	742	936	1.206	1.437	1.560
Kocaeli Kent Nüfusu	136	188	255	318	411	582	723	894	1.459

Kaynak: TÜİK, Genel Nüfus Sayımları, 1965, 1970, 1975, 1980, 1985, 1990, ADNKS, 2000, 2007, 2010, http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=39&ust_id=11 (Erişim tarihi: 20.02.2010).

1965-1970 yıllarında Kocaeli'nin kır nüfusu kent nüfusundan fazla iken, kentin sanayileşmeye başladığı 1975'li yıllardan itibaren kentsel alanda yaşayan nüfusun arttığı görülmektedir. Ancak 1999 depremi sonrasında kentsel alanlardan kırsal bölgeye yöneliş, kente ilk göç edenlerin kentin çevre köylerinden olması, kentsel bozulmadan duyulan rahatsızlık ve yüksek gelir grubundakilerin de aynı gerekçelerle yakın kırsalda yerleşmeleri, kır nüfusunun artmasına neden olmuştur.¹⁸⁸ Nitekim

¹⁸⁵ Dış Ticaret Müsteşarlığı, "İhracatçı Firmaların İllere Göre Dağılımı", <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/IstatistikDb/eko12.xls> (Erişim tarihi: 10.02.2011).

¹⁸⁶ Dış Ticaret Müsteşarlığı, "İthalatçı Firmaların İllere Göre Dağılımı", <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/IstatistikDb/eko13.xls> (Erişim tarihi: 10.02.2011).

¹⁸⁷ TÜİK, "Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları", <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul> (Erişim tarihi: 22.3.2011).

¹⁸⁸ Kule ve Es, a.g.e., s. 276.

2010 yılı itibariyle kent nüfusunun toplam nüfusa oranı % 93.5 olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye'nin 1965 yılında 31 milyon 391 bin kişi olan nüfusu, 2010 yılı itibariyle yaklaşık 2.3 katı olan, 73 milyon 723 bin kişiye, Kocaeli'nin 335 bin kişi olan nüfusu ise yaklaşık 4.6 katı olan 1 milyon 560 bin kişiye ulaşmıştır. Kocaeli'nin nüfus artış hızı Türkiye'nin iki katı büyüklüğündedir. Kocaeli nüfusunun 788.267'sini erkek, 771.871'ini ise kadın nüfus oluşturmaktadır. Her 100 kadına 102 erkek düşmektedir. Kocaeli, bir kilometrekareye düşen kişi sayısı olarak ifade edilen nüfus yoğunluğu bakımından 432 kişi ile İstanbul'dan sonra nüfusun en yoğun olduğu ildir.¹⁸⁹ Kentin nüfusunun artmasının en önemli nedeni göç oranının yüksek olmasıdır. Sadece 2009-2010 döneminde Kocaeli'ne 64.503 kişi göç etmiş, net göç ise 15.124 olarak gerçekleşmiştir.¹⁹⁰

15 yaş üzeri nüfusun eğitim durumu incelendiğinde, 50.857 kişinin okur-yazar olmadığı görülmektedir. Okuma yazma bilmeyenlerin % 83'ü kadındır. Erkeklerin % 21'i, kadınların % 32'si ilkokul mezunudur. İlköğretim mezunu erkeklerin oranı % 21, kadınların oranı ise % 17'dir. Erkeklerin % 37'si, kadınların % 25'i ortaokul ve lise mezunudur. Erkeklerin % 1'i yükseköğretimi bitirmiş ve lisansüstü eğitimlerini tamamlamışken, kadınlarda bu oran % 0.1'dir.¹⁹¹

2008 yılında Kocaeli'nde işsizlik oranı % 11.6, işgücüne katılma oranı % 46.3, istihdam oranı ise % 40.9 olarak gerçekleşmiştir.¹⁹² 2009 yılında ise işgücüne katılma oranı % 47, istihdam oranı % 39'dur. Kocaeli'nde işsizlik oranı bir önceki yıla göre % 5.4 artarak % 17 seviyesinde gerçekleşmiştir.¹⁹³

¹⁸⁹TÜİK, ADNKS 2010 Yılı Sonuçları, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=8428>, (Erişim tarihi: 15.03.2011)

¹⁹⁰TÜİK, http://report.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?adnksdb2=&ENVID=adnksdb2Env&report=wa_adnks_net_goc.RDF&p_kod=2&p_il1=41&p_yil=2010&p_dil=1&desformat=html (Erişim tarihi: 5.03.2011).

¹⁹¹TÜİK, http://report.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?adnksdb2=&ENVID=adnksdb2Env&report=wa_il_cinsiyet_yasgrp_egitim_top.RDF&p_kod=2&p_il1=41&p_xkod=egitim_kod&p_yil=2010&p_dil=1&desformat=html(Erişim tarihi: 5.03.2011).

¹⁹²TÜİK, "İl Düzeyinde Temel İşgücü Göstergeleri 2008", <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=8370> (Erişim tarihi: 20.02.2011).

¹⁹³TÜİK, "İl Düzeyinde Temel İşgücü Göstergeleri 2009", <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=6275> (Erişim tarihi: 20.02.2011)

Tablo- 20: Türkiye ve Kocaeli’nde İşgücü (2009)

2009 YILI	TÜRKİYE	KOCAELİ
İşgücüne katılma oranı	47.9	47
İşsizlik oranı	14	17
İstihdam Oranı	41.2	39

Kaynak: TÜİK, “İl Bazında İşgücü Göstergeleri 2009”, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=25&ust_id=8 (Erişim tarihi: 20.02.2011).

2009 yılında Kocaeli’nde % 47 olarak gerçekleşen işgücüne katılma oranı, % 47.9 olarak tahmin edilen Türkiye geneli işgücüne katılma oranının altında kalmıştır. İşsizlik oranları karşılaştırıldığında Kocaeli’nde % 17 olan işsizlik oranı, Türkiye genelinde % 14 olan işsizlik oranının üzerindedir. İstihdam oranlarına bakıldığında ise Kocaeli’nin % 39 olarak gerçekleşen istihdam oranının, Türkiye genelinde % 41.2 olan istihdam oranının altında kaldığını görülmektedir.¹⁹⁴ Bir sanayi kenti olan Kocaeli’nin işgücü verilerinin Türkiye ortalamasının altında kalması düşündürücüdür.

Kocaeli iline ait güncel verilerin yokluğu sebebiyle, iş istatistikleri ile ilgili açıklamalarda, TÜİK’in 2009 yılı Bölgesel Göstergeler Raporu’ndan yararlanılmıştır. Bu bağlamda, Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu ve Yalova illerinin oluşturduğu Kocaeli Bölge (TR42 bölgesi) verileri gösterge eşdeğeri olarak kullanılmıştır. 2009 itibariyle istihdam edilenlerin sektörel dağılımları incelendiğinde, 326 bin kişinin sanayi, 268 bin kişinin hizmet, 195 bin kişinin tarım ve 190 bin kişinin ticaret sektöründe olmak üzere toplamda 978 bin kişinin istihdam edildiği görülmektedir.¹⁹⁵

İstihdam edilenlerin 626 bini ücretli, maaşlı ve yevmiyeli, 235 bini işveren ve kendi hesabına çalışan esnaf ve KOBİ, 117 bini ise ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır.¹⁹⁶ 15 yaş üstü nüfus için istihdam edilen kadın sayısı ise 251 bin olup kadın nüfusun toplam istihdam içindeki payı sadece % 25’tir.¹⁹⁷ Kadınların kendi işlerini kurmalarına destek veren mikro kredi uygulamalarının yaygınlaşması, toplam istihdam içinde kadın istihdamının payını arttıracaktır.

¹⁹⁴ TÜİK, **Bölgesel Göstergeler 2009, TR42 Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova**, Ankara: TÜİK Matbaası, 2010, s. 82.

¹⁹⁵ TÜİK, **Bölgesel...**, s. 82.

¹⁹⁶ TÜİK, **Bölgesel...**, s. 84.

¹⁹⁷TÜİK, ” İşgücü İstatistikleri”, <http://www.tuik.gov.tr/isgucuapp/isgucu.zul> (Erişim tarihi 20.02.2011)

Sosyal Güvenlik Kurumu verilerine göre, 2010 yılı Aralık ayı itibariyle Kocaeli’nde 342.524 kişi SSK, 43.034 kişi Bağ-Kur, 42.571 kişi Emekli Sandığı kapsamında çalışmakta olup 428.129 aktif çalışanın sosyal güvenlik kurumuna kaydı bulunmaktadır. Sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı olmayan 58.073 kişi ise yeşil kart sahibidir.¹⁹⁸

Yeşil kart, hiçbir sosyal güvenlik kurumunun güvencesi altında bulunmayan ve aylık geliri asgari ücretin 1/3’ünden az olan yoksul vatandaşların tedavi giderlerinin devlet tarafından karşılanması amacıyla 1992 yılında 3816 sayılı “Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Devlet Tarafından Karşlanması Hakkında Kanun” ile uygulamaya geçmiştir.¹⁹⁹ Türkiye’de 2010 Aralık sonu itibariyle 9.395.185 bin kişinin yeşil kartı olduğu dikkate alındığında, Kocaeli’ndeki yeşil kart sahipliğinin görece azlığı, Kocaeli’nin yoksulluk seviyesiyle ilgili bilgi vermektedir.

Gelir dağılımıyla ilgili açıklamalarda da Kocaeli’nin % 47.6 oranında nüfusa sahip olduğu Kocaeli Bölge verileri kullanılmıştır.

Tablo-21: Türkiye ve Kocaeli Bölge’de Gelir Dağılımı (2003)

Gelire göre sıralı % 20’lik gruplar	Türkiye		Kocaeli Bölge	
	Milyon TL	%	Milyon TL	%
1. % 20	10 809 491 775	6,0	519 112 405	7,1
2. % 20	18 542 882 046	10,3	846 047 031	11,6
3. % 20	26 093 318 941	14,5	1 139 120 630	15,6
4. % 20	37 741 799 501	20,9	1 577 978 640	21,6
5. % 20	87 117 211 491	48,3	3 225 028 981	44,1
TOPLAM	180 304 703 755	100,0	7 307 287 687	100,0

Kaynak: TÜİK, **Bölgesel Göstergeler 2009 TR42 Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova**, Ankara: TÜİK Matbaası, 2010, s. 85

Kocaeli Bölge’de en düşük gelirli 1. % 20’lik dilim, milli gelirin % 7.1’ini alırken, en yüksek gelirli 5. % 20’lik dilim milli gelirin % 44.1’ini almaktadır. Son % 20’lik dilimin milli gelirden aldığı pay, ilk % 20’lik dilimin aldığı payın 6.2

¹⁹⁸ SGK, “Aylık İstatistik Bülteni”, http://www.sgk.gov.tr/sgkshared/dokuman/istatistik/2010_12_bulten.pdf (Erişim tarihi: 17.04.2011)

¹⁹⁹ Yusuf Alper ve Rabihan Yüksel Arabacı, “Yeşil Kart ve Yoksullukla Mücadele”, **Yoksulluk ve Sosyal Hizmetler**, Sosyal Hizmet Sempozyumu, 9-11 Ekim 2003, Cilt II, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayını, s. 174.

katıdır. Türkiye genelinde ise bu oran 8.05'e çıkmaktadır. Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi, Kocaeli Bölge'de gelir adil bir biçimde dağılmamakla birlikte, Türkiye genelinden daha iyi bir konumda olduğundan söz edilebilir.

3.4. KOCAELİ'NDE KENTSEL YOKSULLUK ve YOKSULLUĞU AZALTMAYA YÖNELİK ÇALIŞMALAR

Kocaeli iline ait güncel yoksulluk verilerinin olmayışı, Kocaeli'nde yoksulluğun profilinin çizilmesini zorlaştırmaktadır. TÜİK 2009 Yoksulluk Çalışması sonuçlarına göre, Türkiye genelinde 2006 yılından itibaren günlük geliri, satın alma gücü paritesine göre 1 doların altında olan nüfus bulunmamaktadır. Buradan hareketle, Kocaeli'nde kişi başı günlük 1 doların altında bir gelirle yaşamak zorunda olan nüfusun bulunmadığını söylemek mümkündür.

TÜİK'in 2009 Yoksulluk Çalışması Türkiye geneli verileri kullanılarak tarafımızca Kocaeli'ndeki mutlak ve göreceli yoksul kişi sayısı tespit edilmeye çalışılmıştır. TÜİK'in 2009 verilerine göre, yoksulluk oranları 2.15 dolar altı gelir için % 0.22, 4.3 dolar altı gelir için % 4.35'tir. Göreceli yoksulluk oranı ise % 15.12'dir.²⁰⁰ Bu oranlar 1.560.138 olan Kocaeli nüfusuna uyarlandığında, 3.432 kişinin günlük 2.15 dolar, 67.866 kişinin ise günlük 4.3 doların altında gelirle yaşamak zorunda olduğu; göreceli yoksul sayısının ise, 235.892 kişi olabileceği düşünülmektedir.

Kocaeli'nde yoksulluğun azaltılmasında birincil öneme sahip olan Kocaeli Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'nın amacı, kanunla kurulu sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olmayan ve bu kuruluşlardan aylık gelir almayan kişilere ve küçük bir yardım veya eğitim, öğretim imkanı sağlanması halinde topluma faydalı hale getirilecek, üretken duruma geçirilebilecek kişilere yardım ve sosyal adaleti pekiştirici tedbirler almak suretiyle, gelirin adil bir şekilde dağılımını sağlamaktır.²⁰¹ Bu bağlamda, vakıf tarafından 2009 yılında 7.359.300TL periyodik nakit yardımı, 3200 TL sağlık yardımı, 331.300 TL sosyal yardım, 2.518.400 TL eğitim yardımı,

²⁰⁰ TÜİK, "2009 ...".

²⁰¹ Kocaeli Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, "Vakfın Amacı", http://www.kocaelisydv.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=86&Itemid=192 (Erişim tarihi: 5.03.2011).

4.316.800 TL gıda yardımı olmak üzere toplamda 14.169.000 TL tutarında sosyal yardım gerçekleştirilmiştir.²⁰²

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından da yoksullara yönelik sosyal yardım politikası uygulanmaktadır. İhtiyaç sahipleri, Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı Sosyal Hizmetler Şube Müdürlüğü'ne fakirlik belgesiyle başvurdukları takdirde aynı yardım, nakdi yardım, gıda yardımı, giyim yardımı ve sağlık yardımı alabilmektedirler.²⁰³

Yoksullara doğrudan yardım ve bağış yapmak yerine, yoksulların özellikle de yoksul kadınların üretim sürecine dahil edilerek gelirlerinin artırılmasını ve böylece yoksulluğun azaltılmasını sağlayan bir sistemi ifade eden mikro kredi uygulaması, Kocaeli'nde MAYA Mikro Ekonomik Destek İşletmesi ve İl Özel İdaresi tarafından yürütülmektedir. Bu bölümde veri sağlanabilen tek kurum olan Kocaeli İl Özel İdaresi'nin Mikro Kredi Projesi ele alınacak ve mikro kredi kullanan kadınlara yapılan anket sonuçları değerlendirilecektir.

3.4. 1. Kocaeli İl Özel İdaresi Mikro Kredi Uygulaması

Valilikler, İl Özel İdareleri aracılığıyla 22.02.2005 tarihli ve 5302 sayılı İl Özel İdareleri Kanunu'nun 6. maddesinin a bendine dayanarak mikro kredi faaliyetleri düzenleyebilmektedirler. Kanunun ilgili maddesi şu şekildedir:

“ İl Özel İdareleri mahalli müşterek nitelikte olmak şartıyla;

a) Sağlık, tarım, sanayi ve ticaret; ilin çevre düzeni planı, bayındırlık ve iskan, toprağın korunması, erozyonun önlenmesi, sosyal hizmet ve yardımlar, **yoksullara mikro kredi verilmesi**, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları; ilk ve orta öğretim kurumlarının arsa temini, binalarının yapım, bakım ve onarımı ile diğer ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin hizmetleri il sınırları içinde, yapmakla görevli ve yetkilidir.”²⁰⁴

Kocaeli İl Özel İdaresi, 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nun 6. maddesi uyarınca 1 Temmuz 2009 yılından itibaren yoksul girişimci kadınlara yönelik mikro

²⁰² Kocaeli Kent Konseyi ve Doğu Marmara Kalkınma Ajansı, **Birleşmiş Milletler Binyıl Kalkınma Hedefleri Kocaeli İl Raporu**, Kocaeli: 2011, s. 12.

²⁰³ Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, “Sosyal Hizmetler”, <http://www.kocaeli.bel.tr/Content.aspx?ContentID=20496&CategoryID=2425> (Erişim tarihi: 2.04.2011).

²⁰⁴ 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu (22/2/2005 tarih, 25745 sayılı **T.C. Resmi Gazete**).

kredi projesini başlatmıştır. Bu proje, Kocaeli İl Özel İdaresi'nin hiçbir dernek ya da vakıfla ortaklığı olmadan, İl Özel İdaresi bütçesiyle yürütülmektedir.

3.4.1.1. Mikro Kredi Alma Şartları

18 yaşından büyük, başvuru tarihi itibariyle en az 1 yıldır Kocaeli'nde oturan, geçimini sağlayacak bir iş yapan ya da iş yapma fikri olan, dar gelirli beş kadından oluşan gruplar mikro kredi başvurusunda bulunabilmektedir. Grupta yer alan kadınlarda aranan özellikler, aynı muhtarlığa bağlı olmaları, yakın akraba olmamaları, bankalardan kredi kullanamamaları, gelir getirici bir işi başlatma ya da var olanı geliştirme çabasında olmaları, bilgi, beceri ve yeteneklerine inanmalarıdır. Bireysel başvurular kabul edilmemekte, sadece grup başvuruları dikkate alınmaktadır. Bu sayede alınan kredilerin diğer üyeler tarafından amacına uygun bir biçimde kullanılmasının takibi ve grubun kendi kendini kontrol etmesi sağlanmaktadır. Üyelerden biri taksitini ödeyemediği takdirde diğer üyeler bu sorumluluğu üstlenmektedir.²⁰⁵

Düzenli geliri olmayanlar ile geliri ve sosyal güvencesi olduğu halde hane içinde kişi başına düşen aylık geliri asgari ücretin üçte birini geçmeyen yoksullar, mikro krediden faydalanabilmektedir.²⁰⁶

3.4.1.2. Mikro Krediyeye Başvurma

Mikro kredi almak isteyen kişi ya da kişiler, nüfus kimlik fotokopisi, başvuru formu ve oturma belgesiyle birlikte Mikro Kredi Bürosu'na bizzat gelerek, telefon ya da internet üzerinden grup adına başvuruda bulunabilmektedirler.

Proje yürütücüsü tarafından yapılan ön görüşmeyle, grup üyesi olma şartlarını taşıyan ve yaptıkları ya da yapacakları işin kredi kullandırmaya uygun olduğu tespit edilen grup için, dosya hazırlanarak sıraya konulmakta, kriterlere uygun gruplara proje eğitimi için randevu verilmektedir.

²⁰⁵ Kocaeli İl Özel İdaresi, Mikro Kredi Uygulama Yönetmeliği, Madde 7.

²⁰⁶ Kocaeli İl Özel İdaresi, Mikro Kredi Uygulama Yönetmeliği, Madde 7.

3.4.1.3. Mikro Kredi Zorunlu Eğitim Programı

Mikro kredi kullanabilmek için İzmit ilçesinde üç gün, diğer ilçelerde en çok iki gün süreli mikro kredinin tanıtıldığı ve grup üyelerinin sosyal incelemelerinin yapıldığı eğitim verilmektedir.²⁰⁷ Zorunlu eğitimin ilk gününde, İl Özel İdaresi kurumu tanıtılmakta, proje yürütücüsünün görevi anlatılmakta, üyeler tarafından grup lideri ve yardımcısı seçilmekte ve grup üyelerinin sosyal incelemesi yapılmaktadır. Eğitimin ikinci gününde, mikro kredi sisteminin kuralları, düzeni ve işleyişine ilişkin bilgiler verilmektedir. Son gün ise, ilk iki günün değerlendirilmesi yapılarak, anlaşılmayan konular üzerinde durulmakta ve projenin tam anlamıyla kavratılması sağlanarak eğitim sona erdirilmektedir.

3.4.1.4. Kredilerin Onaylanması

Her üye hakkında, proje yürütücüsünün eğitimde yapmış olduğu gözlem, görüşme ve belgelere göre, mikro kredi talebinde bulunanların kişisel, ailevi bilgileri, sosyo-ekonomik şartları, konut durumları, faaliyette bulunacakları işin özellikleri ve geri ödemelerine uygun kredi miktarını belirten sosyal inceleme raporu hazırlanmaktadır.

Sosyal inceleme raporları, kişiye özel olması sebebiyle ilk sayfanın sağ üst köşesine kırmızı renkli "GİZLİ" ibaresi konularak dosyalarına eklenmektedir. Bu raporla birlikte ikametgah belgesi, kimlik fotokopisi ve başvuru formundan oluşan kişisel dosya hazırlanarak il özel idaresi genel sekreteri, ilgili daire başkanı ve bütçe müdüründen oluşan komisyona sunulmaktadır. Her hafta kredi başvurularını değerlendirmek amacıyla toplanan komisyon, sosyal inceleme raporundaki bilgilere göre, üyeye kredi verilip verilemeyeceğini ve kredi verilecek üyenin kredi miktarını belirlemektedir. Kredilerin onaylanması durumunda sonuç, üyelere telefonla bildirilmektedir.²⁰⁸

²⁰⁷ Kocaeli İl Özel İdaresi, Mikro Kredi Kullandırma Talimatı, s. 2.

²⁰⁸ Kocaeli İl Özel İdaresi, Mikro Kredi Kullandırma Talimatı, s. 3.

3.4.1.5. Mikro Kredilerin Kullanımı

Komisyonun onayından sonraki 6. iş gününde mikro krediler, önce grup üyelerince seçilen grup lideri ve yardımcısı ile üyelerce belirlenen üçüncü kişiye, mikro kredi bürosunda üyelerin şahitliğinde Borç Para Dağıtım ve Sözleşme Belgesi imzalatılarak elden teslim edilmektedir.²⁰⁹ Bir sonraki hafta ise kalan iki üyeye grup liderinin şahitliğinde kredileri verilmektedir. “Üyeler, mikro krediyi aldıklarında İdare tarafından hazırlanan borçlanma sözleşmesine birbirine garantör olarak imza atmak suretiyle borçlandırılır.²¹⁰ Kredi limitleri, yapılacak işe bağlı olarak 200 ile 1000 lira arasında değişebilmektedir.

3.4.1.6. Mikro Kredilerin Geri Ödenmesi

Kredi geri ödemeleri, kredi teslim edildikten bir hafta sonra başlamakta ve 50 haftada tamamlanmaktadır. Sisteme yönelik en çok dile getirilen eleştirinin, mikro finans kuruluşlarının yüksek faizle faaliyet göstermeleri olduğunu daha önce de belirtmiştik. Kocaeli İl Özel İdaresi tarafından, ödemelerde ek para ya da faiz talep edilmemektedir. Projeye olan ilginin belki de en önemli nedeni, kredilerin faizsiz oluşudur.

İlk üç üyenin ilk ödemeleri, kalan üyelerin mikro kredileri ödenirken grup lideri tarafından makbuz karşılığı proje yürütücüsüne teslim edilmektedir. Sonraki 50 haftada ödemeler proje görevlileri tarafından grubun mahalle merkezinde elden tahsil edilmektedir. İki ay süresince üyeler her hafta tahsilatta bulunmakta, iki aydan sonra ise grup lideri her hafta grup adına üyelerin borçlarını ödemektedir.²¹¹ Proje başlangıcında tahsilatlar makbuz karşılığında toplanmakta iken üye sayısının artması, taksitlerin daha hızlı tahsil edilmesi gereğini ortaya çıkarmıştır. Bu amaçla kredi geri ödemeleri makbuz yerine, her üye adına 1 TL karşılığında çıkarılan kartın, POS cihazına okutulması ve fiş verilmesi şeklinde gerçekleştirilmektedir.

Üye, vadesi gelmeyen taksitlerini önceden ödeyebilmektedir. Taksitini ödeyemeyen üye olduğunda grup üyesinin taksiti, grubun diğer üyeleri tarafından

²⁰⁹ Kocaeli İl Özel İdaresi, Mikro Kredi Kullandırma Talimatı, s. 3.

²¹⁰ Kocaeli İl Özel İdaresi, Mikro Kredi Uygulama Yönetmeliği, Madde 13.

²¹¹ Kocaeli İl Özel İdaresi, Mikro Kredi Kullandırma Talimatı, s. 3.

ödenmektedir. “Borcunu ödemekte zorlanan üyenin borcu, talebi üzerine Proje Yürütücüsü tarafından hazırlanan sosyal inceleme raporu doğrultusunda en çok 50 haftada ödenmek üzere ödeyebileceği şartlarda yeniden yapılandırılabilir”.²¹²

3.4.1.7. İkinci Kez Mikro Kredi Kullanımı

Aldığı krediyi düzenli ödeyenlere ve işlerinde başarı sağlayanlara ikinci kez aynı miktarda ya da artırımlı mikro kredi verilebilmektedir.²¹³ Alınan ilk kredinin geri ödemeleri 50 haftadan daha kısa zaman içerisinde bitse dahi ikinci kredi talebi, süre tamamlanmadan işleme alınmamaktadır. İkinci kez kredi almanın şartları, ödemelerin düzenli yapılması, grubun en az üç kişiden oluşması ve grupta yeni üye bulunmamasıdır. İkinci kez kredi kullanmak isteyenler, kendi mahallelerinden en az üç kişiden oluşan bir grup oluşturamadıkları takdirde komisyonun onayı doğrultusunda, başka mahalleden ödemelerini düzenli yapmış üyeler ile grup oluşturabilmektedirler.

İkinci kez kredi talep eden üyeler, 2. kredi başvuru formuyla kuruma başvurmaktadır. Başvurudan sonraki 10 gün içinde, üyelerin yaptıkları işin nitelik ve niceliklerinin görülebileceği şekilde fotoğrafları çekilmektedir. İşini büyüttüğü somut olarak görülebilen ya da büyütme ihtimali yüksek olan üyelere kredi verilmektedir.

İl Özel İdaresi tarafından düşük gelirli kesime finansal hizmetlerin yanısıra sosyal hizmetler de sunulmaktadır. Özellikle mikro kredi eğitimleri sırasında okuma yazma bilmeyenlere, ailesinde engelli yakını olanlara, aile içi şiddete maruz kalanlara yönelik bilgilendirme ve yönlendirmelerde bulunmaktadır. Tablo-22’de yer alan veriler, İl Özel İdaresi’nden alınmış olup, “Mikro Kredi Projesi”nin gelişim sürecini yansıtmaktadır.

²¹² Kocaeli İl Özel İdaresi, Mikro Kredi Uygulama Yönetmeliği, Madde 16.

²¹³ Kocaeli İl Özel İdaresi, Mikro Kredi Kullandırma Talimatı, s. 4.

Tablo-22: Mikro Kredi Projesinin Gelişimi

Göstergeler	Temmuz 2009	Aralık 2009	2010
Kredi Kullanan Üye Sayısı	15	391	974
Dağıtılan Kredi Miktarı (TL)	13,900	352,200	1,070,700
Kişi Başına Düşen Ortalama Kredi Miktarı (TL)	926	900	1,099
Kredi Kullanan Kadın Oranı (%)	% 100	% 100	% 100
Kredilerin Geri Dönüş Oranı (%)	% 100	% 100	% 99
Personel Sayısı	3	4	6

1 Temmuz 2009 yılında 15 yoksul kadına 13,900 TL verilerek başlatılan Mikro Kredi Projesi, 2009 yılı sonu itibariyle 391 kadına ulaşmış ve toplamda 352,200 TL tutarında kredi kullanılmıştır. 391 kadından 63'ü terzi, el işi yapımı, çocuk giysisi (triko-örgü) yapımı, çeyizlik eşya yapımı ve satımı, yapma çiçek üretimi, halı dokumacılık, balık ağı örme işi, ayakkabı imalatı ve börek, ekmek, pasta yapımından oluşan işlem ve üretim alanlarında; 86 kadın ise kıyafet, nevresim ve açık deterjan satışı, sebze ve meyve satışı, halı, kilim, kumaş alım ve satımı, ikinci el eşya alım satımından oluşan ticaret alanında faaliyet göstermektedir. 223 kadın seyyar satıcılık yapmakta, giysi, çeyiz eşyası, kozmetik malzeme, battaniye ve yorgan satışı gerçekleştirmektedir. Güzellik merkezi ve kantin işleten, dükkanlarında dikiş diken, bijuteri ve kuaförlük yapan 19 kadın vardır. 2009 yılı itibariyle kredilerin geri dönüş oranı % 100 olarak gerçekleşmiştir.²¹⁴

2010 yılında kredi kullanan 974 kadının 827'si ilk kez, 147 kişi ise işini geliştirip, borcunu düzenli ödemiş olan ve ikinci kredilerini kullanan kadınlardan oluşmaktadır. Projenin başladığı Temmuz 2009'dan 2010 yılı sonuna kadar toplam 1365 kişiye 1.422.900 TL tutarında mikro kredi kullanılmıştır.²¹⁵ Proje, Kocaeli'nin İzmit, Başiskele, Dilovası, Gebze, Karamürsel, Kartepe, Gölcük, Derince ve Körfez ilçelerinde uygulanmaktadır.

²¹⁴ Kocaeli İl Özel İdaresi, **Mikro Kredi Bürosu Haftalık Kredi Raporu**, 2010, s. 3.

²¹⁵ Kocaeli İl Özel İdaresi, **Faaliyet Raporu 2010**, Kocaeli İl Özel İdaresi Yayınları, Yayın No: 8, s. 68.

Mikro kredi projesi kapsamında, toplumda güvenilirlikleri konusunda önyargılı davranılan, finansal hizmetlerin sunulmadığı 280 yoksul Roman kadına da kredi kullandırılmıştır.²¹⁶ Toplumun dışladığı bu insanlar, borçlarını düzenli ödeyerek ve işlerini geliştirerek, kendilerine fırsat verildiği takdirde neler başarabileceklerini gösterme fırsatı yakalamışlardır.

Ekim 2010 itibariyle, Kocaeli İl Özel İdaresi'nden alınan veriler doğrultusunda, İzmit'te mikro kredi kullanan kadınların özellikleri Tablo-23, 24, 25, 26 ve 27'de sunulmuştur.

Tablo-23: Mikro Kredi Kullanan Kadınların Yaş Dağılımı (İzmit)

	18-24	25-34	35-44	45-54	55+	Toplam
Frekans (n)	81	146	126	79	43	475
Yüzde (%)	17.1	30.7	26.5	16.6	9.1	100

İzmit'te mikro kredi kullanan kadınların yaş dağılımına bakıldığında, % 30.7'sinin 25-34 yaş, % 26.5'inin 35-44 yaş, % 17.1'inin 18-24 yaş, % 16.6'sının 45-54 yaş ve % 9.1'inin 55 ve üzeri yaş grubuna dahil olduğu görülmektedir. Mikro kredi her yaş grubuna verilmekle birlikte, kredi kullanıcılarının çoğunluğu genç ve orta yaş grubundaki yoksul kadınlardan oluşmaktadır.

Tablo-24: Mikro Kredi Kullanan Kadınların Eğitim Durumu (İzmit)

	Okur yazar değil	Okur-yazar	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite	Toplam
Frekans (n)	115	99	209	32	15	5	475
Yüzde (%)	24.2	20.8	44.0	6.7	3.2	1.1	100

İzmit'te mikro kredi kullanan kadınların eğitim durumları incelendiğinde, % 44 gibi yüksek bir oranın ilkokul mezunu olduğu görülmektedir. Örneklemin % 24.2'si okur-yazar değildir. Herhangi bir okul bitirmeyen fakat okuma yazma bilenlerin oranı % 20.8'dir. Mikro kredi kullanıcılarının % 6.7'si ortaokul, % 3.2'si lise ve % 1.1'i üniversite mezunudur. Eğitim seviyesi ile yoksul olma riski arasındaki ters

²¹⁶ Kocaeli İl Özel İdaresi, **Faaliyet...**, s. 67.

ilişki, mikro kredi sisteminin özellikle eğitim seviyesi düşük kadınlar tarafından yoksulluktan kurtulma aracı olarak görülmesine neden olmaktadır.

Tablo-25: Mikro Kredi Kullanan Kadınların Medeni Durumu (İzmit)

	Evli	Bekar	Boşanmış	Eşi vefat etmiş	Toplam
Frekans (n)	378	30	38	29	475
Yüzde (%)	79.6	6.3	8.0	6.1	100

İzmit'te mikro kredi alan kadınların medeni durumuna bakıldığında, % 79.6'sının evli, % 8'inin boşanmış, % 6.3'ünün bekar ve % 6.1'inin dul olduğu görülmektedir. Kredi kullanıcılarının büyük çoğunluğunu evli kadınlar oluşturmaktadır.

Tablo-26: Mikro Kredi Kullanan Kadınların Çocuk Sayısı (İzmit)

	Yok	1	2	3	4	5+	Toplam
Frekans (n)	35	77	146	126	54	37	475
Yüzde (%)	7.4	16.2	30.7	26.5	11.4	7.8	100

İzmit'te mikro kredi kullanan kadınların % 30.7'si 2, % 26.5'i 3 ve % 16.2'si 1 çocuk annesidir. 5 ve daha fazla çocuğu olan kadınların oranı ise % 7.8'dir. İzmit'te mikro kredi kullanan kadınların, aile planlaması konusunda bilinçli oldukları söylenebilir.

Tablo-27: Mikro Kredi Kullananların İş Deneyimlerinin Olup Olmadığı (İzmit)

	Evet, çalıştım	Hayır, ilk defa iş yapacağım	Toplam
Frekans (n)	433	42	475
Yüzde (%)	91.2	8.8	100

Mikro kredi kullanan kadınların % 91.2'si mikro krediden daha önce iş deneyiminin olduğunu bildirmiştir. Kadınların çalışma hayatında yer almalarını engelleyen nedenlerden biri olan ekonomik yetersizliklerin mikro kredi yoluyla aşılması, kadınların daha önceki iş deneyimlerini tekrar hayata geçirmelerine imkan sağlamaktadır.

3.4.2. Mikro Kredi Kullanıcılarına Yönelik Bir Saha Araştırması

3.4.2.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Kocaeli İl Özel İdaresi'nin mikro kredi uygulamalarının, kentsel yoksulluğun azaltılmasındaki etkinliğini ve kredi kullanıcılarının ekonomik ve sosyal hayatlarında meydana gelen değişimi tespit edebilmektir.

3.4.2.2. Araştırmanın Evreni, Yöntemi ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Kocaeli İl Özel İdaresi'nden mikro kredi alan yoksul kadınlar oluşturmaktadır. Saha araştırması, İl Özel İdaresi saha sorumlularının Kocaeli'nin İzmit, Derince, Dilovası, Körfez ve Gebze ilçelerinde yaptıkları kredi tahsilatları sırasında, röportaj-anket yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Anket sonuçlarının değerlendirilmesinde SPSS programı kullanılmış, kayıp değerler dikkate alınmamıştır.

2010 yılı sonu itibarıyla Kocaeli İl Özel İdaresi'nden mikro kredi alan 1365 kişiden 102'siyle yapılan anketin uygulama oranı % 13.3'tür. Deneklere uygulanan anketin bir örneği EK'te verilmiştir. Anket sorularıyla "Kentsel yoksulluk, mikro kredi uygulamalarıyla azaltılabilir", yönündeki hipotezimizin test edilmesi hedeflenmiştir. Hipotezimizin test edilmesi için kullanılan parametreler, mikro kredi kullanımından önceki ve sonraki gelir düzeyleri ile harcama ve tasarruflarda meydana gelen değişimdir.

3.4.2.3. Araştırma Bulguları ve Verilerin Yorumlanması

Tablo-28: Mikro Kredi Kullanıcılarının Yaş Dağılımı

	18-26	27-35	36-44	45-53	54 +	Toplam
Frekans (n)	12	28	31	20	11	102
Yüzde (%)	11.8	27.5	30.4	19.6	10.8	100

Ankete katılan 102 kadının % 11.8'i (12 kişi) 18-26 yaş, % 27.5'i (28 kişi) 27-35 yaş, % 30.4'ü (31 kişi) 36-44 yaş, % 19.6'sı (20 kişi) 45-53 yaş ve % 10.8'i (11 kişi) 54 ve üzeri yaş grubuna dahildir. 18 yaşını doldurmuş her yoksul kadın mikro kredi

imkanlarından faydalanabilmektedir. Tablo-28'den görüldüğü üzere, mikro kredi talep eden kadınların önemli bir bölümü genç ve orta yaşlılardan oluşsa da, İl Özel İdaresi özellikle 55-70 yaş arası iş yapmak isteyen yoksul yaşlı kadınların mikro kredi gruplarına dahil edilerek kredi kullanımını desteklemektedir.²¹⁷

Tablo-29: Mikro Kredi Kullanıcılarının Eğitim Durumu

	Okur yazar değil	Okur-yazar	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite	Toplam
Frekans (n)	17	12	59	7	6	1	102
Yüzde (%)	16.7	11.8	57.8	6.9	5.9	1	100

Ankete katılanların eğitim durumları incelendiğinde, % 57.8 ile mikro kredi kullanan kadınların yarısından fazlasının ilkokul mezunu olduğu görülmektedir. Klasik bankacılık sistemindeki karışık prosedürlerin ve anlaşılması zor sözleşmelerin mikro kredi sisteminde var olmayışı, okur-yazar olmayan kesimin de finansal sistem içerisine kolaylıkla dahil olmasını sağlamaktadır.

Tablo-30: Mikro Kredi Kullanıcılarının Medeni Durumu

	Evli	Bekar	Boşanmış / Dul	Toplam
Frekans (n)	93	4	5	102
Yüzde (%)	91.2	3.9	4.9	100

Ankete katılan mikro kredi kullanıcılarının % 91.2'si (93 kişi) evlidir. Bekar ve dul kadınlardan oluşan % 8.8'lik kesim ise hayat mücadelesini bir erkeğin parasal desteği olmadan sürdürmektedir. Oranlardan da anlaşılacağı gibi, evli kadınlar iş hayatına daha kolay katılabilmektedir.

Tablo-31: Sahip Olunan Çocuk Sayısı

	Yok	1	2	3	4 ve üstü	Toplam
Frekans (n)	4	13	34	35	16	102
Yüzde (%)	3.9	12.7	33.3	34.3	15.7	100

Mikro kredi kullanan kadınların % 34.3'ü (35 kişi) 3, % 33.3'ü (34) 2 çocuk sahibidir. 4 ve 4'ten fazla çocuğu olanların oranı % 15'tir. Özellikle bu

²¹⁷ Kocaeli İl Özel İdaresi, **Faaliyet ...**, s. 67.

vatandaşlarımızın aile planlaması konusunda bilinçlendirilmesi için daha fazla çalışma yapılması gerekmektedir. Yoksulluğun önemli bir sebebinin nüfus artışı olduğu unutulmamalıdır.

Tablo-32: Mikro Kredi Kullanıcılarının Doğum Yerleri

	Kocaeli	Kocaeli dışı	Toplam
Frekans (n)	44	58	102
Yüzde (%)	43.1	56.9	100

Ankete katılan kadınların % 43.1'i (44 kişi) Kocaeli doğumlu olup doğduklarından itibaren Kocaeli'nde yaşamaktadır. Geriye kalan % 56.9'luk kesim (58 kişi) ise, Kocaeli dışında doğup Kocaeli'ne sonradan göç edenlerden oluşmaktadır.

Tablo-33: Kocaeli'ne Hangi Şehirden Göç Edildiği

	Frekans (n)	Yüzde (%)
Erzurum	5	8.6
Kars	12	20.6
İstanbul	6	10.34
Sivas	1	1.72
Muş	3	5.17
Bitlis	1	1.72
Kastamonu	1	1.72
Mardin	1	1.72
Malatya	2	3.44
Adapazarı	6	10.34
Rize	1	1.72
Yozgat	1	1.72
Bolu	2	3.44
Artvin	3	5.17
Bursa	6	10.34
Çankırı	1	1.72
Ardahan	2	3.44
Amasya	1	1.72
Bilecik	1	1.72
Trabzon	1	1.72
Ağrı	1	1.72
Toplam	58	100

Mikro kredi kullanan kadınların % 20.6'sı (12 kişi) Kars'tan, % 10.34'ü (6 kişi) İstanbul'dan, % 10.34'ü (6 kişi) Adapazarı'ndan, % 10.34'ü (6 kişi) Bursa'dan, % 8.6'sı (5 kişi) ise Erzurum'dan Kocaeli'ne göç etmiştir. Bunu sırasıyla Muş, Artvin, Malatya, Bolu ve Ardahan'dan göç edenler izlemektedir. Sivas, Bitlis, Kastamonu, Mardin, Rize, Yozgat, Çankırı, Amasya, Bilecik, Trabzon ve Ağrı'dan göç eden 1'er kişi de mikro kredi kullanmıştır.

Tablo-34: Kocaeli'ne Göç Sebebi

	İş bulma ümidi	Sağlık nedeni	Eğitim	Terör	Evlenme	Toplam
Frekans (n)	31	-	-	-	27	58
Yüzde (%)	53.4	-	-	-	46.6	100

Kocaeli'ne göç sebepleri arasında ilk sırada iş bulma ümidi yer almaktadır. Kocaeli'nin bir sanayi kenti olması, işsiz yoksulları kente çekmektedir. Evlenerek Kocaeli'ne yerleşmek de ikinci bir göç sebebidir. Sağlık, eğitim ya da terörden dolayı Kocaeli'ne göç eden kimse bulunmamaktadır. Burada önemle üzerinde durulması gereken nokta, ekonomik sebepler yüzünden Kocaeli'nin sürekli göç alıyor olmasıdır. Özellikle ekonomik gerekçelerle Kars, Erzurum gibi doğu şehirlerimizden, Kocaeli'ne yapılan göçlerin, beklentileri karşılayamadığı ve mikro kredi uygulamalarının yoksulluktan kurtulmak için bir çözüm olarak görüldüğü belirlenmiştir.

Tablo-35: Mikro Kredi Kullanıcılarının İkamet Ettikleri İlçeler

	İzmit	Derince	Dilovası	Gebze	Körfez	Toplam
Frekans (n)	25	53	6	11	7	102
Yüzde (%)	24.5	52.0	5.9	10.8	6.9	100

Ankete katılanların % 52'si (53 kişi) Derince'de, % 24.5'i (25 kişi) İzmit'te, % 10.8'i (11 kişi) Gebze'de, % 6.9'u (7 kişi) Körfez'de ve % 5.9'u (6 kişi) Dilovası'nda ikamet etmektedir. Mikro kredi uygulamasına, Kocaeli'nin ilçelerinden

özellikle Derince'den yoğun ilgi vardır. Saha sorumluları, özellikle Derince'deki kadınların kredilerini düzenli geri ödediklerine dikkat çekmektedir.

Tablo-36: Oturulan Evin Durumu

	Kira	Mülk	Toplam
Frekans (n)	40	62	102
Yüzde (%)	39.2	60.8	100

Deneklerin % 60.8'i evlerinin aile büyüklerine, dolayısıyla kendilerine ait olduğunu ve bu sebeple kira vermeden oturabildiklerini belirtmişlerdir. Yapılan gözlemler sonucunda konutların tek katlı, bahçeli ve onarım ihtiyacı olan gecekondulardan oluştuğu tespit edilmiştir.

Tablo-37: Aynı Evde Yaşayan Kişi Sayısı

	2	3	4	5 ve üstü	Toplam
Frekans (n)	6	14	26	56	102
Yüzde (%)	5.9	13.7	25.5	54.9	100

Tablo-37'den görüldüğü üzere, ankete katılanların yarısından fazlası (% 54.9'u) 5 ve daha fazla kişiden oluşan kalabalık aile yapısına sahiptir. Hanehalkı büyüklüğü arttıkça yoksulluk riski de arttığına göre, mikro kredi kullanımının kalabalık ailelerde yoğunlaşması doğal karşılanmalıdır.

Tablo-38: Ailedeki Çalışan Sayısı

	1	2	3	4	Toplam
Frekans (n)	85	14	1	2	102
Yüzde (%)	83.3	13.7	1	2	100

Ailede yaşayan kişi sayısı fazla olmasına rağmen, ankete katılanların % 83.3'ünde sadece 1 kişinin ve bunların büyük bir kısmının asgari ücret ve altında bir ücretle çalışması, ailelerin yoksul olma gerekçesini açıklamaktadır.

Tablo-39: Herhangi Bir Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıt Durumu

	SSK	Bağ-kur	Emekli Sandığı	Yeşil Kart	Hiçbiri	Toplam
Frekans (n)	41	7	1	30	23	102
Yüzde (%)	40.2	6.9	1	29.4	22.5	100

Ankete katılanların % 40.2'si olan 41 kişi SSK'lı, % 6.9'u olan 7 kişi Bağ-kur'ludur. 1 kişi Emekli Sandığı'na bağlıdır. Deneklerin % 29.4'ü olan 30 kişi ise yeşil kartları sayesinde sağlık hizmetlerinden yararlanabilmektedir. Herhangi bir sağlık güvencesi olmayanların oranı % 22.5'tir. Deneklerin % 51.9'u olan 53 kişinin ise hiçbir sigorta sistemine dahil olmadığı görülmektedir.

Tablo-40 : Mikro Krediden Önce Banka Kredisine Başvurma Durumu

	Evet	Hayır	Başvurdum ama alamadım	Toplam
Frekans (n)	21	79	2	102
Yüzde (%)	20.6	77.5	2	100

Yapılan araştırmada yoksul kadınların % 77.5'i (79 kişi) mikro krediden önce banka kredisine başvurmadığını, % 20.6'sı (21 kişi) banka kredisine başvurduğunu, % 2'si (2 kişi) ise başvurduğunu ancak teminat gösterememesi sebebiyle kredi alamadığını belirtmiştir.

Tablo-41: Banka Kredisine Başvurmama Nedeni

	Banka kredilerine güvenmiyorum	Bankaların uyguladıkları faiz oranlarını ödeme gücüm yok	Bankaların kredi verme prosedürleri çok karışık	Toplam
Frekans (n)	13	50	16	79
Yüzde (%)	16.5	63.3	20.2	100

Mikro krediden önce bankadan kredi kullanmayan 79 kadının banka kredisine başvurmama nedenleri arasında % 63.3 (50 kişi) ile ilk sırada bankaların uyguladıkları faiz oranlarını ödeme güçlerinin olmayışı yer almaktadır. Kadınların % 20.2'si (16 kişi) bankaların kredi verme prosedürlerinin anlaşılmasız olduğunu gerekçe

göstererek, % 16.5'lik kesim (13 kişi) ise banka kredilerine güven duymadıkları için bankalara başvurmadıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo-42: Mikro Kredi Sisteminden Nasıl Haberdar Olunduğu

	İl Özel İdaresi'nden	Televizyondan	Komşularımdan, arkadaşlarımdan	Toplam
Frekans (n)	6	2	94	102
Yüzde (%)	5.9	2	92.2	100

Deneklerin % 92.2'si (94 kişi) komşularından, arkadaşlarından, % 5.9'u (6 kişi) İl Özel İdaresi'nce yapılan tanıtım faaliyetlerinden, % 2'si (2 kişi) ise televizyondan duyarak mikro kredi sisteminden haberdar olmuştur.

Tablo-43: Mikro Krediyeye Başvurma Amacı

	Yeni bir iş kurmak	Mevcut işi geliştirmek	Ailemin borçlarını ödemek	Toplam
Frekans (n)	29	66	7	102
Yüzde (%)	28.4	64.7	6.9	100

Ankete katılan kadınların % 64.7'si (66 kişi) halihazırda yapmakta oldukları işlerini büyütme, % 28.4'ü (29 kişi) yeni bir iş kurmak ve % 6.9'u (7 kişi) ailesinin borçlarını ödeyebilmek amacıyla mikro krediyeye başvurmuştur. Mikro kredi, deneklerin % 93.1'i tarafından gelir getirici bir faaliyette kullanılmak üzere talep edilirken, % 6.9'u tarafından bir iş kurmak ya da var olan işini geliştirmek amacıyla değil, ailenin borçlarının ödenmesinde kullanılmıştır. Anket sırasında yapılan görüşmede bir kadın, mikro krediyi oğlunun bankaya olan kredi borcunu ödeyebilmek için aldığını itiraf etmiştir.

Tablo-44: Daha Önce Herhangi Bir İş Deneyiminin Olup Olmadığı

	Evet	Hayır	Toplam
Frekans (n)	74	28	102
Yüzde (%)	72.5	27.5	100

Kadınların % 72.5'i daha önce bir iş deneyiminin olduğunu, % 27.5'i ise bir işte çalışmadığını belirtmiştir. Mikro kredi uygulamasının sağladığı ekonomik destek, daha önceden çalışmış ya da çalışmamış her kadının, fırsat verildiği takdirde

ekonomik hayatta dolayısıyla toplumsal hayatta söz sahibi olabileceğini vurgulamaktadır.

Tablo-45: Faaliyette Bulunulan İş Kolları

	Frekans (n)	Yüzde (%)
Elişi yapım ve satımı	37	37.4
Kilim satımı	1	1.01
Kırtasiyecilik	1	1.01
Kuaförlük	2	2.02
Bohçacılık	13	13.1
Çeyizlik eşya alım satımı	14	14.1
Dikiş dikimi	6	6.06
İpek halı dokumacılık	1	1.01
Giysi, çamaşır alım satımı	15	15.2
Kozmetik, temizlik ürünü alım satımı	4	4.04
Kantin işletmeciliği	1	1.01
Perdecilik	4	4.04
Toplam	99	100

Tablo-45'te kadınların aldıkları mikro kredilerle faaliyette buldukları iş kolları görülmektedir. Kadınların % 37.4'ü (37 kişi) el işi yapıp satmakta, % 15.2'si (15 kişi) giysi alıp satmakta, % 14.1'i (14 kişi) çeyizlik eşya alıp satmakta, % 13.1'i (13 kişi) bohçacılık yapmakta, % 6.06'sı (6 kişi) dikiş dikmekte, % 4.04'ü (4 kişi) kozmetik ve temizlik ürünleri alıp satmakta, % 4.04'ü (4 kişi) perdecilik ve % 2.02'si (2 kişi) ise kuaförlük yapmaktadır. Kilim satan, halı dokuyan, kırtasiyecilik yapan ve kantin işleten 1'er kadın bulunmaktadır.

Tablo-46: Kaç Kere Mikro Kredi Alındığı

	1	2	Toplam
Frekans (n)	83	19	102
Yüzde (%)	81.4	18.6	100

Ankete katılanların % 81.4'ü (83 kişi) ilk kez, % 18.6'sı (19 kişi) ise ikinci kez kredi kullanmışlardır. İkinci krediler, ilk kredilerin geri ödemelerinin 50 haftada tamamlanmasından sonra verilmektedir. Temmuz 2009'da başlayan projede, Ocak 2011 itibariyle en çok iki kez kredi verilmiştir.

Tablo-47: Çalışmaya Başladıktan Sonra Yaşantılarında Meydana Gelen Değişim

	Kendime güvenim arttı	Daha mutluyum	Daha yorgunum	Sosyalleştim	Toplam
Frekans (n)	61	28	-	10	99
Yüzde (%)	61.6	28.2	-	10.1	100

Mikro kredi kullanarak çalışmaya başlayan kadınlara, hayatlarında nasıl bir değişiklik meydana geldiği sorusuna verilen cevaplar, Tablo-47’de yer almaktadır. Kadınların % 61.6’sı (61 kişi) çalışmaya başladıktan sonra özgüvenin arttığını, % 28.2’si (28 kişi) daha mutlu olduğunu, % 10.1’i (10 kişi) ise sosyalleştiğini belirtmiştir.

Tablo-48: Mikro Kredi Kullanmadan Önce Ailenin Aylık Gelir Durumu

	100-299	300-499	500-699	700+	Toplam
Frekans (n)	15	34	32	19	100
Yüzde (%)	15	34	32	19	100

Mikro kredi kullanmadan önce ailenin aylık gelirinin ne olduğu sorusuna cevap veren 100 kişiden 15’inin geliri 100-299 TL, 34 kişinin geliri 300-499 TL, 32 kişinin geliri 500-699 TL ve 19 kişinin geliri ise 700 TL’nin üzerindedir.

Tablo-49: Ailenin Mikro Krediden Sonra Aylık Gelir Durumu

	100-299	300-499	500-699	700+	Toplam
Frekans (n)	1	2	32	65	100
Yüzde (%)	1	2	32	65	100

Mikro kredi kullanımından sonra ise ailelerin gelir durumunda iyileşmeler göze çarpmaktadır. 100-299 TL geliri olan kişi sayısı 15’ten 1’e, 300-499 TL geliri olan kişi sayısı 34’ten 2’ye düşmüştür. 500-699 TL geliri olan kişi sayısı aynı kalmakla birlikte, 700 TL’den daha fazla gelir elde eden kişi sayısı 19’dan 65’e çıkmıştır. Bu verilerden mikro kredinin, ailenin gelir düzeyini artırarak yoksulluğu azaltma hedefinin büyük ölçüde başarıya ulaştığı söylenebilir.

Tablo-50: Mikro Kredinin Yapılan Ekonomik Faaliyete Etkisi

	Ürün çeşitliliğim arttı	Karım arttı	Satışlarım arttı	Toplam
Frekans (n)	51	16	25	92
Yüzde (%)	55.5	17.4	27.1	100

Anket sorusuna cevap veren 92 kadının % 55.5'i (51 kişi) kullandıkları krediler neticesinde ürün çeşitliliğinin arttığını, % 17.4'ü (16 kişi) karının yükseldiğini ve % 27.1'i (25 kişi) ise satışlarının arttığını ifade etmiştir.

Tablo-51: Mikro Kredi Uygulamasında Karşılaşılan Sorunlar

	Kredi miktarı yetersiz	Geri ödemelerde zorlanıyorum	Ürettiklerimi pazarlamada sorun yaşıyorum	Hiçbir sorun yaşamadım	Toplam
Frekans (n)	6	9	1	86	102
Yüzde (%)	5.9	8.8	1	84.3	100

Mikro kredi uygulamasında herhangi bir sorun yaşanıp yaşanmadığına ilişkin soru, ankete katılan kadınların tamamı tarafından yanıtlanmıştır. Deneklerin % 84.3'ü (86 kişi) hiçbir sorun yaşamadığını, % 8.8'i (9 kişi) ise kredi geri ödemelerinde zorlandığını belirtmiştir. % 5.9'u (6 kişi) kredi miktarının yetersizliğinden yakınırken, sadece 1 kişi ürettiklerini pazarlamada sorun yaşadığını ifade etmiştir.

Anket görüşmeleri sırasında, kadınların ortak bir sıkıntısı da dile getirilmiştir. Kredi geri ödemelerinin kredi verildikten 1 hafta sonra başlamasının, yeni bir iş kuran katılımcılar için zorlayıcı olduğu belirtilmiştir. Ayrıca mikro kredi kullanıcıları, haftalık geri ödemelerin aylık taksitler halinde yapılmasını talep etmektedirler. Ancak sistemi başarılı kılan nedenlerden biri, ödemelerin haftalık esasa göre yapılmasıdır. Daha önce düzenli geliri olmayan dar gelirli kesimin marjinal tüketim eğilimi çok yüksek olduğundan, eline geçen meblağları harcama eğilimi, normal gelirli bireylere göre daha fazla olacaktır. Bangladeş'te faaliyet gösteren Grameen Bankası'nın kuruluş aşamalarında operasyonel maliyetleri

düşüreceği göz önüne alınarak 15 günlük ve bir aylık geri ödeme periyotları denense de başarılı olunamamıştır.²¹⁸

Tablo-52: Mikro Kredi Kullandıktan Sonra Gıda, Eğitim, Sağlık vb. Harcamalarda Meydana Gelen Değişim

	Hiçbir değişiklik olmadı	Harcamalarım biraz yükseldi	Harcamalarım çok yükseldi	Harcamalarım düştü	Toplam
Frekans (n)	20	77	-	5	102
Yüzde (%)	19.6	75.5	-	4.9	100

Tablo-52 ve 53'te görüleceği üzere, mikro kredi kullanarak çalışmaya başlayan ya da işini geliştiren kadınların eskiye göre daha fazla gelir elde etmeleri, harcama ve tasarruf miktarının artmasına neden olmuştur. Kadınların % 75.5'i (77 kişi) harcamalarının biraz da olsa yükseldiğini belirtmişlerdir. Aynı şekilde kadınların % 79.4'ü (81 kişi) tasarruflarında bir miktar artış yaşadığını ifade etmişlerdir.

Tablo-53: Mikro Kredi Kullandıktan Sonra Tasarruflarda Meydana Gelen Değişim

	Değişmedi	Tasarruflarım biraz arttı	Tasarruflarım çok arttı	Tasarruflarım azaldı	Toplam
Frekans (n)	20	81	-	1	102
Yüzde (%)	19.6	79.4	-	1	100

Tablo-54: Mikro Kredi Kullandıktan Sonra Yaşam Kalitesinde Meydana Gelen Değişim

	Değişmedi	Yaşam kalitem biraz yükseldi	Yaşam kalitem çok yükseldi	Yaşam kalitem düştü	Toplam
Frekans (n)	9	83	9	1	102
Yüzde (%)	8.8	81.4	8.8	1	100

Mikro kredi kullanmadan önceki yaşam standartlarıyla karşılaştırıldığında kadınların % 81.4'ü (83 kişi) mikro kredi kullandıktan sonra yaşam kalitesinin biraz yükseldiğini belirtmişlerdir.

²¹⁸ Çak, a.g.e., s. 111.

Tablo-55: Mikro Kredi Kullanımından Duyulan Memnuniyet

	Çok	Orta	Pek değil	Hiç değil	Toplam
Frekans (n)	84	14	4	-	102
Yüzde (%)	82.4	13.7	3.9	-	100

Kadınların % 82.4'ü (84 kişi) mikro kredi kullanımından dolayı çok memnun olduklarını belirtmişlerdir. Kadınların % 13.7'si (14 kişi) memnuniyet düzeyini orta olarak nitelendirirken, % 3.9'u (4 kişi) ise uygulamadan pek memnun olmadıklarını dile getirmişlerdir.

Tablo-56: Mikro Kredi Hizmetlerinin Başka İnsanlara Önerilmesi

	Evet	Hayır	Toplam
Frekans (n)	100	2	102
Yüzde (%)	98.0	2.0	100

Ankete katılan mikro kredi kullanan kadınların % 98'i (100 kişi) başka insanların da bu hizmetten faydalanmasını önerirken, sadece 2 kişi mikro krediyi başkalarına tavsiye etmemektedir.

Son olarak, anket sırasında yaptığımız gözlemlerde, bir kere mikro kredi kullananların ikinci kez başvurma isteğinde oldukları görülmüştür. Kredi geri ödemelerinin yüksek düzeylerde olması, gelecekte mikro kredi uygulamalarının yaygınlaşması açısından umut vericidir. Ayrıca, mikro kredi kullanıcılarının memnuniyet düzeyi, Kocaeli İl Özel İdaresi Mikro Kredi Projesi'nin kısa dönemde başarıya ulaştığını göstermektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Tarihsel açıdan bakıldığında en eski sorunlardan biri olan yoksulluk, halen güncelliğini korumakta ve sorunu çözmeye yönelik projeler geliştirilmeye devam etmektedir. Yoksullukla mücadelede, 1970’li yıllarda Muhammed Yunus’un Bangladeş’teki yoksul kadınları hedef alarak başlattığı mikro kredi projesi, 2000’li yıllarda önem kazanmaya başlamış; bu bağlamda, Birleşmiş Milletler tarafından 2005 yılı “Mikro Kredi Yılı” olarak ilan edilmiştir.

Dünyada ulaşılan yoksul sayısı dikkate alındığında, mikro finansmanın gerek kırı gerekse kentsel kesimde, istihdamı artırarak ve gelir seviyesini yükselterek yoksulluğun azaltılması amacına hizmet ettiği görülmektedir.

Bu çalışma kapsamında yoksulluk, yoksulluğun dünyada ve Türkiye’deki boyutları, yoksullukla mücadele yaklaşımları içerisinde mikro finansın yeri ve Kocaeli İl Özel İdaresi tarafından uygulanan mikro kredi projesi üzerinde durulmuş, 2010 yılı sonu itibariyle İl Özel İdaresi’nden mikro kredi kullanan 1365 kadından 102’siyle gerçekleştirilen anket sonuçları analiz edilmiştir.

Anket sonuçlarına göre, mikro kredi kullanarak ekonomik bir faaliyette bulunan kadınların gelir düzeylerinin, harcamalarının ve tasarruflarının arttığı tespit edilmiştir. Bu parametreler, “Kentsel yoksulluk, mikro kredi uygulamalarıyla azaltılabilir”, yönündeki hipotezimizin doğrulandığını göstermektedir. Böylece mikro kredi uygulamalarının, kentsel yoksulluğun azaltılmasında etkili bir politika aracı olduğu söylenebilmektedir. Ayrıca, mikro kredinin, yoksul kadınların sadece gelir düzeyini değil, kadının özgüvenini arttırarak bireysel gelişimine de katkıda bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışmanın bulgularından hareketle tarafımızca şu önerilerde bulunulabilir:

- i. Ülkemizde İl Özel İdareleri, 5302 sayılı İl Özel İdareleri Kanunu uyarınca yoksullara mikro kredi vermeye yetkilidirler. Ancak, sivil toplum kuruluşlarının mikro kredi uygulamalarını düzenleyen yasal bir düzenlemenin bulunmaması, mikro finans kuruluşları arasında farklı düzenlemelere yol

açmaktadır. Bu nedenle mikro kredi yönteminin, hukuki altyapısının oluşturulması zorunludur.

- ii. Kocaeli İl Özel İdaresi, mikro kredi projesini kendi bütçesiyle yürütmektedir. Kurum tarafından hazırlanan ve halen Başbakanlık ve Sayıştay aşamasında olan “Mikro Kredi Kullandırma Yönetmelik Taslağı” uygulamaya geçirildiği taktirde, bu projeye yardımsever kişi ve kuruluşların bağışları kabul edilerek daha çok yoksula ulaşılabilecektir.
- iii. Kaynak bulma güçlüğü ortadan kaldırmak için, ticari bankaların da mikro finans sektörüne girişleri teşvik edilmelidir.
- iv. Yoksul kadınların çalışma hayatına dahil edilmesine imkan sağlayan mikro kredi uygulamaları, kadınlara yönelik iş ve meslek eğitimini de içermelidir. Mikro finans kuruluşları, faaliyette bulunulacak iş alanlarının belirlenmesi aşamasında kadınlara rehberlik hizmeti sunmalıdır.
- v. Belediyeler tarafından bazı alanlar, kredi kullanıcılarının ürünlerinin pazarlanması için tahsis edilebilir. Böylece üretilen ürünlerin pazarlanması sorunu, önemli ölçüde ortadan kaldırılmış olur.
- vi. Kırsal kesimde uygulanacak mikro kredi programları, kentsel yoksulluğun nedenlerinden biri olan kırdan kente göçü engelleyerek, o bölgedeki insanların işsizlik sorununa çözüm olacaktır. Yoksulluğun azaltılmasında kullanılan bir yöntem olan mikro finansman, yoksulluğun önlenmesi amacıyla da hizmet edecektir.
- vii. Hedef kitlesini, yoksulların, özellikle de yoksul kadınların oluşturduğu mikro finansman, yoksulluk sınırı yakınlarında bulunan, çalışan ya da bir iş yapabilme becerisi olan yoksulların yoksulluktan kurtulmaları için bir politika aracı olabilirken, muhtaç ve çalışamayacak durumda olanlar için ise sosyal yardım politikaların devreye sokulması gerekmektedir.

EK: ANKET ÖRNEĞİ

Bu anket, Kocaeli Üniversitesi'nde yürütülen "Kentsel Yoksulluk ve Mikro Finansman: Kocaeli Örneği" isimli tez çalışması için hazırlanmıştır. Vereceğiniz cevaplar sadece bilimsel amaçla kullanılacaktır.

1. Yaşınız 1) 18-26 2) 27-35 3) 36-44 4) 45-53 5) 54+
2. Eğitim durumunuz 1) Okur- Yazar değil 2) Okur- Yazar 3) İlkokul
4) Ortaokul 5) Lise 6) Üniversite
3. Medeni durumunuz 1) Evli 2) Bekar 3) Boşanmış/ Dul
4. Sahip olduğunuz çocuk sayısı 1) 1 2) 2 3) 3 4) 4 ve üstü
5. Doğum yeriniz 1) Kocaeli 2) Kocaeli Dışı
6. Kocaeli'ne göç yoluyla geldiyseniz, hangi şehirden göç ettiniz?.....
7. Kocaeli'ne göç etme sebebiniz nedir?
1) İş bulma ümidi 2) Sağlık sebepleri 3) Eğitim 4) Terör 5) Ailenin diğer üyelerinin göç etmiş olması
8. Kocaeli'nin hangi ilçesinde ikamet etmektesiniz?
9. Oturduğunuz evin durumu 1) Kira 2) Mülk
10. Evde kaç kişi yaşamaktasınız? 1) 2 2) 3 3) 4 4) 5+
11. Ailede (kendiniz dışında) kaç kişi çalışmaktadır? 1) 1 2) 2 3) 3 4) 4
12. Herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı mısınız?
1) SSK 2) Bağ-Kur 3) Emekli Sandığı 4) Yeşil Kart 5) Hiçbiri
13. Mikro krediden önce banka kredisine başvurduğunuz mu?
1) Evet 2) Hayır 3) Başvurdum ama alamadım
14. Banka kredisine başvuramama nedeniniz nedir?
1) Banka kredilerine güvenmiyorum
2) Bankaların uyguladıkları faiz oranlarını ödeme gücüm yok
3) Bankaların kredi verme prosedürleri çok karışık
15. Mikro kredi sisteminden nasıl haberdar oldunuz?
1) İlgili kuruluştan 2) Televizyondan 3) Komşularımdan, arkadaşlarımdan
16. Mikro krediye hangi amaçla başvurduğunuz?
1) Yeni bir iş kurmak 2) Mevcut işimi geliştirmek 3) Ailemin borçlarını ödemek
17. Daha önce herhangi bir iş deneyiminiz oldu mu? 1) Evet 2) Hayır

18. Mikro kredi kullanarak yaptığınız iş nedir?.....
19. Kaç kere mikro kredi kullandınız? 1) 1 2) 2
20. Çalışmaya başladıktan sonra yaşantınızda bir değişiklik hissediyor musunuz?
1) Kendime güvenim arttı 2) Daha mutluyum
3) Daha yorgunum 4) Sosyalleştim
21. Mikro kredi kullanmadan önce ailenizin aylık geliri ne kadardı?
1) 100-299 2) 300-499 3) 500-699 4) 700+
22. Şu anda ailenizin aylık geliri ne kadar?
1) 100-299 2) 300-499 3) 500-699 4) 700+
23. Kullandığınız mikro kredi yapmış olduğunuz ekonomik faaliyeti nasıl etkiledi?
1) Ürün çeşitliliğim arttı 2) Karım arttı 3) Satışlarım arttı
24. Mikro kredi uygulamasında herhangi bir sorunla karşılaştınız mı?
1) Kredi miktarı yetersiz 2) Geri ödemelerde zorluk çekiyorum
3) Ürettiklerimi pazarlamada sorun yaşıyorum 4) Hiçbir sorun yaşamadım
25. Mikro kredi kullandıktan sonra gıda, eğitim, sağlık vb. harcamalarınızda nasıl bir değişiklik meydana geldi?
1) Hiçbir değişiklik olmadı 2) Harcamalarım biraz yükseldi
3) Harcamalarım çok yükseldi 4) Harcamalarım düştü
26. Mikro kredi kullandıktan sonra tasarruflarınızda nasıl bir değişiklik meydana geldi ?
1) Değişmedi 2) Tasarruflarım biraz arttı
3) Tasarruflarım çok arttı 4) Tasarruflarım çok arttı
27. Mikro kredi kullandıktan sonra yaşam kalitenizde nasıl bir değişim gerçekleşti?
1) Hiçbir değişiklik olmadı. 2) Yaşam kalitem biraz yükseldi.
3) Yaşam kalitem çok yükseldi 4) Yaşam kalitem düştü
28. Mikro kredi kullanmaktan dolayı memnun musunuz?
1) Çok 2) Orta 3) Pek değil 4) Hiç değil
29. Başkalarının da mikro kredi hizmetlerinden faydalanmasını önerir misiniz?
1) Evet 2) Hayır

KAYNAKÇA

- Adaman, Fikret ve Çağlar Keyder, “Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma”, http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf (Erişim tarihi: 8.11.2010).
- Adaman, Fikret ve Tuğçe Bulut, **500 Milyonluk Umut Hikayeleri**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2007.
- Aktan, Coşkun Can, “Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri”, <http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/birinci-bol/aktan-vural-yoksulluk.pdf> (Erişim tarihi: 29.10.2010).
- Aktan, Coşkun Can, “Yoksulluk Sorununun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Stratejileri”, <http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/dorduncubol/yoksulluk-nedenleri.pdf> (Erişim tarihi: 15.09.2010).
- Alper, Yusuf ve Rabihan Yüksel Arabacı, “Yeşil Kart ve Yoksullukla Mücadele”, **Yoksulluk ve Sosyal Hizmetler**, Sosyal Hizmet Sempozyumu, 9-11 Ekim 2003, Cilt II, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayını, ss. 171-183.
- Altay, Asuman, “Küreselleşen Yoksulluk Olgusunun Önlenmesinde Mikrofinansman Yaklaşımı”, **Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi**, Cilt: 44, Sayı: 510, 2007, ss. 57-67.
- Altuntaş, Betül, “Yoksulluk, Sosyal Dışlanma ve Türkiye’nin Yardım Sistemi”, **11. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Kongresi**, 2010, ss. 130-142.
- Anonim, “Yoksulluğun Önlenmesinde Mikro Kredi Uygulamaları ve Türkiye”, [http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/pdf/TURKEY%202307%20CR\(1\)TR.pdf](http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/pdf/TURKEY%202307%20CR(1)TR.pdf) (Erişim tarihi: 7.05.2010).
- Atkinson, Anthony Barnes, **Poverty in Europe**, UK: Blackwell Publishers, 1998.

- Bayraktutan, Yusuf, **Bilişim Kenti Kocaeli Çalıştay Raporu**, Kocaeli: Kocaeli Ticaret Odası Yayını, Yayın No: 8, 2010.
- Bilgili, Erhan ve Nurhodja Akbulaev, “Orta Asya Ülkelerinde Mikrofinans Uygulamaları”, **II. Uluslararası Sosyal Bilimciler Kongre Kitabı**, Kocaeli, 2009, ss. 303-313.
- Birleşmiş Milletler Türkiye, **Binyıl Kalkınma Hedefleri Türkiye Raporu**, <http://www.un.org.tr/index.php?ID=21&LNG=1> (Erişim tarihi: 5.03.2010).
- Bocutoğlu, Ersan, “Türkiye’de Kamu Ekonomisi ve Yönetiminin Şeffaflaştırılması, Yolsuzluk ve Yoksullukla Mücadele”, **Yoksulluk**, 1. Ulusal Yoksulluk Sempozyumu, 31 Mayıs- 1 Haziran 2003, Cilt I, İstanbul: Deniz Feneri Derneği Yayınları, ss. 220-229.
- Buğra, Ayşe, **Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika**, 3. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.
- Burritt, Kiendel, “Microfinance in Turkey”, http://www.unCDF.org/english/microfinance/uploads/sector_assessments/UNCD_TurkeyAssessment.pdf (Erişim tarihi: 5.03.2010).
- CGAP, “Key Principles of Microfinance”, http://www.cgap.org/gm/document-1.9.2747/KeyPrincMicrofinance_CG_eng.pdf (Erişim tarihi: 8. 12.2010).
- Cheston, Susy and Lisa Kuhn, “Empowering Women Through Microfinance”, http://www.microcreditsummit.org/papers/empowering_final.doc (Erişim tarihi: 20.04.2011).
- Conning, Jonathan, “Outreach, Sustainability and Leverage in Monitored and Peer-monitored Lending”, **Journal of Development Economics**, 1999, Vol: 60.
- Conroy, D. John and P. B. Mc Guire, “The Microfinance Phenomenon”, **Asia-Pacific Review**, Volume 7, Issue 1, 2000.

Çak, Demet, “Kalkınmanın Finansmanının Sağlanmasında Mikrokredi Yöntemi”, (Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007).

Çizakça, Murat, “Tekerleğin Yeniden Keşfi: Mikro Finans Kuruluşları”, <http://www.kigem.com/content.asp?bodyID=806> (Erişim tarihi: 22.02.2011).

Derick W. Brinkerhoff and Arthur A. Goldsmith, “How Citizens Participate in Macroeconomic Policy: International Experience and Implications for Poverty Reduction”, <http://www.chinasds.org/kcxfzbg/addinfomanage/lwwk/data/kcx346.pdf> (Erişim tarihi: 10.12.2010).

Dış Ticaret Müsteşarlığı, “İhracatçı Firmaların İllere Göre Dağılımı”, <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/IstatistikDb/eko12.xls> (Erişim tarihi: 10.02.2011).

Dış Ticaret Müsteşarlığı, “İthalatçı Firmaların İllere Göre Dağılımı”, <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/IstatistikDb/eko13.xls> (Erişim tarihi: 10.02.2011)

Dolun, Leyla, “Mikro Finansman”, http://www.kalkinma.com.tr/data/file/raporlar/ESA/GA/2005-GA/GA050205_Mikro_Finansman.pdf (Erişim tarihi: 05.09.2010)

DPT, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele ÖİK Raporu**, Ankara: DPT Yayını, 2001.

DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara: DPT Yayını, 2007.

Dumanlı, Recep, **Yoksulluk ve Türkiye’deki Boyutları**, Ankara: DPT Yayını, 1996.

- Durgun, Özlem ve Demet Çak, “Yoksul Kent Nüfusunun İstihdam Yapısı ve Geçinme Biçimleri: İstanbul Örneği”, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 2, 2010, ss.32-55.
- Dündar, Seher Ozan, “Mikro Finansman”, http://www.kalkinma.com.tr/data/file/raporlar/ESA/ga/2007-GA/GA-07-05-28_Mikro_Finansman.pdf (Erişim tarihi: 05.09.2010).
- Es, Muharrem ve Tuncay Güloğlu, “Bilgi Toplumuna Geçişte Kentleşme ve Kentsel Yoksulluk”, <http://www.planlama.org/new/makaleler/bilgi-toplumuna-geciste-kentlilesme-ve-kentsel-yoksulluk-istanbul-ornegi.html> (Erişim tarihi: 22.01.2011).
- Gafar, John, “Growth, Inequality and Poverty in Selected Caribbean and Latin American Countries with Emphasis on Guyana”, **Journal of Latin American Studies**, Cambridge University Press, 1998, pp. 591-617.
- Gökyay, Çağatay, “Türkiye’de Mikro Kredi Uygulamaları ve İstihdama Yansımaları”, http://statik.iskur.gov.tr/tr/rapor_bulten/uzmanlik_tezleri.pdf (Erişim tarihi: 10.01.2011).
- Grameen Bank, “A Short History of Grameen Bank”, http://www.grameen-info.org/index.php?option=com_content&task=view&id=19&Itemid=114 (Erişim tarihi: 05.03.2011).
- Grameen Bank, “16 Decisions”, http://www.grameeninfo.org/index.php?option=com_content&task=view&id=22&Itemid=109 (Erişim tarihi: 5.03.2011).
- Grameen Bank, “Monthly Update in US\$: February 2011”, http://www.grameen-info.org/index.php?option=com_content&task=view&id=453&Itemid=527 (Erişim tarihi: 5.03.2011).

- Groen-Goodwin, Ruth, “Making Sense of Microcredit Interest Rates”, http://www.cgap.org/gm/document-1.9.2434/DonorBrief_06.pdf (Erişim tarihi: 20.04.2011).
- Gündoğan, Naci, “Yoksullukla Mücadelede İstihdam Politikalarının Rolü ve Önemi”, **Yoksulluk**, 1. Ulusal Yoksulluk Sempozyumu, 31 Mayıs-1 Haziran 2003, Cilt I, İstanbul: Deniz Feneri Derneği Yayınları, ss.160-171.
- Gündoğan, Naci, “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele”, **Ankara Sanayi Odası Dergisi**, (Ocak / Şubat) 2008, ss. 42-56.
- Gürses, Didem, “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikaları” **Bahkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:17, Sayı:1, (Haziran) 2007, ss. 59-74.
- Hashemi, Syed and Lamia Morshed, “Grameen Bank: A Case Study”, **Who Needs Credit? Poverty and Finance in Bangladesh** (Ed.Geoffrey Wood and Iffath A. Sharif), New York & London: Zed Books, 1997.
- Helms, Brigit, **Access for All: Building Inclusive Financial Systems**, New York: World Bank, 2006.
- International Year of Microcredit 2005, “What are the objectives of the International Year of Microcredit?”, http://www.yearofmicrocredit.org/pages/whyayear/whyayear_learnaboutyear.asp (Erişim tarihi: 28.04.2010).
- Joassart-Marcelli, Pascale, “Working Poverty in Southern California: Towards an Operational Measure”, **Social Science Research**, Vol. 34, 2005, pp. 20-43.
- Karabıyık, Lale E., “Türkiye’de Mikro Finans Uygulamasına Yönelik Çalışmalar”, **Mufad Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı: 24, Ekim 2004, ss.55-61.
- KEDV, “Maya Nedir?” <http://www.kedv.org.tr/index.php?page=maya> (Erişim tarihi: 23.01.2011).

Kocaeli Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, “Vakfin Amacı”, http://www.kocaelisydv.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=86&Itemid=192 (Erişim tarihi: 5.03.2011).

Kocaeli İl Özel İdaresi, Mikro Kredi Uygulama Yönetmeliği.

Kocaeli İl Özel İdaresi, Mikro Kredi Kullandırma Talimatı, 2010.

Kocaeli İl Özel İdaresi, **Mikro Kredi Bürosu Haftalık Kredi Raporu**, 19.02.2010.

Kocaeli İl Özel İdaresi, **Faaliyet Raporu 2010**, Kocaeli İl Özel İdaresi Yayınları, Yayın No: 8, 2011.

Kocaeli Kent Konseyi ve Doğu Marmara Kalkınma Ajansı, **Birleşmiş Milletler Binyıl Kalkınma Hedefleri Kocaeli İl Raporu**, Kocaeli, 2011.

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, “Sosyal Hizmetler”, <http://www.kocaeli.bel.tr/Content.aspx?ContentID=20496&CategoryID=2425> (Erişim tarihi: 2.04.2011).

Kocaeli Ticaret Odası, “Ekonomi”, <http://www.koto.org.tr/Icerikdetay.asp?id=82> (Erişim tarihi: 2.04.2011).

Korkmaz, Esfender, **Mikro Kredi Modeli Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması: İstanbul Örneği**, Yayın No: 32, İstanbul: İTO Yayınları, 2004.

Korkmaz, Turhan ve Fatih Bayramoğlu, “Yoksullukla Mücadelede Mikro Finans Modeli ve Mikro Finans Kuruluşlarının Finansal İşlevleri”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi (MUFAD)**, Sayı: 34, 2007, ss. 98-112.

Kule, Hüner ve Muharrem Es, “Türkiye’de Kentsel Yoksulluk: Kocaeli Örneği”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, Sayı: 49, 2005, ss. 259-300.

La Torre, Mario and A.Gianfranco Vento, **Microfinance**, New York: Palgrave Macmillan, 2006.

- Ledgerwood, Joanna, **Microfinance Handbook Sustainable Banking with the Poor**, The World Bank, Washington, 1998.
- Morshed, Lamia, “The Contribution of Grameen Bank to the Global Struggle Against Poverty”, **Mikro Kredi ve Yoksulluk: Yoksulluğun Olmadığı Bir Dünyaya Doğru**, Yayın No: 8, Kahramanmaraş Valiliği Yayını, 2010.
- Okumuş, Şaduman, **Dünyada ve Türkiye’de Mikro Finansman ve Yoksulluğun Azaltılması**, Yayın No:31, İstanbul: İTO Yayınları, 2010.
- Öner, Emine ve diğerleri, “Mikro Finans Sistemi ve Ticari Bankaların Mikro Finans Sistemindeki Yeri”, **Sosyoekonomi Dergisi**, (Temmuz-Aralık) 2008-2, ss. 55-74.
- Reed, Larry R., **State of the Microcredit Summit Campaign Report 2011**, http://www.microcreditsummit.org/SOCR_2011_EN_web.pdf (Erişim tarihi: 08.03.2011).
- Sarısoy, İdris ve Selçuk Koç, “Türkiye’de Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Yoksulluğu Azaltmadaki Etkilerinin Ekonometrik Analizi”, **Maliye Dergisi**, Sayı: 158, (Ocak- Haziran) 2010, ss. 326-348.
- Srinivas, Hari, “Microfinance: Credit Lending Models”, <http://www.gdrc.org/icm/model/1-credit-model.html> (Erişim tarihi: 18.11.2010).
- SGK, “Aylık İstatistik Bülteni”, http://www.sgk.gov.tr/sgkshared/dokuman/istatistik/2010_12_bulten.pdf (Erişim tarihi: 17.04.2011).
- SYDGM, “Tarihçe”, <http://www.sydgm.gov.tr/tr/html/213/Tarihce/> (Erişim tarihi: 2.01.2011).
- SYDGM, “ Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu”, <http://www.sydgm.gov.tr/tr/html/224/SYDTF/> (Erişim tarihi: 2.01.2011).

SYDGM, “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Gelirleri”,
<http://www.sydgm.gov.tr/tr/html/197/SYDVlerin+Gelirleri> (Erişim tarihi:
2.01.2011).

SYDGM, “Uygulaması Biten Projeler”, <http://www.sydgm.gov.tr/tr/html/203/Uygulaması+Biten+Projeler/> (Erişim tarihi: 2.01.2011).

Şenses, Fikret, **Küreselleşmenin Öteki Yüzü**, 4. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2006.

T.C.Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, “Kadın ve Yoksulluk”,
<http://www.ksgm.gov.tr/Pdf/yoksulluk.pdf> (Erişim tarihi: 11.04.2010).

T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, **Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar Komisyonu Raporu**, Ankara, 2009.

TGMP, Haftalık Raporlar, <http://www.tgmp.net/dowland/HaftalikFinansal/arsiv/2011/02.04.2011-Haftalik-Tr.xls> (Erişim tarihi: 12.03.2011).

TGMP, **Türkiye Grameen Mikro Kredi Programı Faaliyet Raporu 2009**,
[http://www.tgmp.net/dowland/Yillik/yillik_faaliyet/Faaliyet%20Raporu%202009%20\(TURKCE\).pdf](http://www.tgmp.net/dowland/Yillik/yillik_faaliyet/Faaliyet%20Raporu%202009%20(TURKCE).pdf) (Erişim tarihi: 12.03.2011).

The Microcredit Summit Campaign, “History of the Campaign”,
http://www.microcreditsummit.org/about/about_the_microcredit_summit_campaign/ (Erişim tarihi: 17.05.2010).

The Mix Market, <http://www.mixmarket.org/mfi/country/Turkey> (Erişim tarihi: 07.04.2011).

Towsend, Peter, **Poverty in the United Kingdom: A Survey of Household Resources and Standards of Living**, Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1979.

TÜİK, **Bölgesel Göstergeler 2009, TR42 Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova**, Ankara: TÜİK Matbaası, 2010.

TÜİK, “2009 Yoksulluk Çalışması Sonuçları”, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=6365> (Erişim tarihi: 03.02.2011).

TÜİK, “Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2009”, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=8448> (Erişim tarihi: 09.05.2011)

TÜİK, “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları”, http://report.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?adnksdb2=&ENVID=adnksdb2Env&report=turkiye_il_koy_sehir.RDF&p_il1=41&p_kod=2&p_yil=2010&p_dil=1&desformat=html (Erişim tarihi: 8.04.2011)

TÜİK, “İl Düzeyinde Temel İşgücü Göstergeleri 2008”, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=8370> (Erişim tarihi: 20.02.2011)

TÜİK, “İl Düzeyinde Temel İşgücü Göstergeleri 2009”, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=6275> (Erişim tarihi: 20.02.2011)

Türkdoğan, Orhan, “Türk Toplumunda Yoksulluk Kültürü”, **Yoksulluk**, 1. Ulusal Yoksulluk Sempozyumu, 31 Mayıs-1 Haziran 2003, Cilt I, İstanbul: Deniz Feneri Derneği Yayınları, ss. 104-109.

TÜSİAD, “Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk, Avrupa Birliği ile Karşılaştırma”, http://www.tusiad.org/_rsc/shared/file/tbgdyabk.pdf (Erişim tarihi:18.04.2011).

UNDP, **Human Development Report 1997**, New York: Oxford University Press, 1997.

World Bank, **World Development Report 1990: Poverty**, New York: Oxford University Press, 1990.

World Bank, **2010 World Development Indicators**, Washington D.C., 2010.

Yılmaz, Rasim ve Cüneyt Koyuncu, **Mikro Finansman ve Yoksullukla Mücadele**, Bursa: Ekin Yayınları, 2006.

Yunus, Muhammed, **Creating A World Without Poverty: Social Business and The Future of Capitalism**, Subarna:Dhaka, Bangladesh, 2008.

Yunus, Muhammed, **Yoksulluğun Bulunmadığı Bir Dünyaya Doğru**, Çev: Gülden Şen, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2003.

5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu (22/2/2005 tarih, 25745 sayılı **T.C. Resmi Gazete**).

ÖZGEÇMİŞ

Yazar, 1986 yılında İstanbul'da doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Hasan Şadoğlu İlköğretim Okulu'nda, lise öğrenimini Hayrullah Kefoğlu Lisesi'nde tamamladı. 2004 yılında başladığı Kocaeli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nü 2008 yılında bitirdi. Aynı yıl Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisadi Gelişme ve Uluslararası İktisat Programı'nda yüksek lisans eğitimine başladı. Yazar, 14.06.2011 tarihinde vermiş olduğu tez savunması neticesinde yüksek lisans eğitimini tamamlamış bulunmaktadır.